



## МОДУЛИ 3

# ИСТИФОДАИ КИТОБҲОИ БАЧАГОНАДАР СИНФҲОИ ИБТИДОӢ

Маводи методии мазкур бо кӯмаки мардуми Амрико эҷод шудааст, ки он аз тариқи Оҷонсии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ (USAID) расонида мешавад. Мазмун ва мундариҷаи ин эҷод метавонад бо нуқтаи назари USAID ва Ҳукумати ИМА мувофиқат накунад

БИШКЕК – 2020

УДК 372.3/.4  
ББК 74.26  
М74

**Муаллифон - тартибдиҳандагон:**

Орозова Р. А., Усупова М. К., Эсенгулова М. М., Фадеева Г. Н., Юсупова А. Д.,  
Brattle Education, қисми гурӯҳи нашрии Brattle Publishing Group, LLC®

Дар зер таҳрир умумии н.и.п. Низовская И.А.

М74

**Модули 3. Истифодаи китобҳои бачагона дар синфҳои ибтидоӣ**

/муал. - тар. Р. А. Орозова ж.б.- Б.: 2020, 80 саҳ.

ISBN 978-9967-9283-9-8

Ин модули таълимӣ мафҳумҳои «адабиёти бачагона» ва «китоби бачагона» – ро муаррифӣ мекунад, баррасӣ мекунад: а) аҳамияти қорӣ кардани китобҳои бачагона ба раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ дар синф аз фанҳои гуногун; б) намудҳои гуногуни китобҳои бачагона; в) имконияти истифодаи китобҳои бачагона дар дарсҳои хондан ва навиштан, математика, ватаншиносӣ ва ғ.; г) стратегияҳои, ки муаллимон метавонанд барои ҳамгиро кардани китобҳои бачагона ба раванди таълим истифода баранд.

Маводҳо аз ҷониби гурӯҳи техникаи коршиносони миллӣ, ки аз намояндагони ташкилотҳои таълимӣ, ташкилотҳои илмӣ ва донишгоҳҳо, системаи такмили ихтисоси Ҷумҳурии Қирғизистон иборатанд, таҳия карда шудаанд. Онҳо бо коршиносони байналмилалӣ Ширли Диксон (доктори илм), Карон Харден (магистри илм дар соҳаи маориф) ва нашриёти Brattle Group ҳамкориҳои зич доштанд.

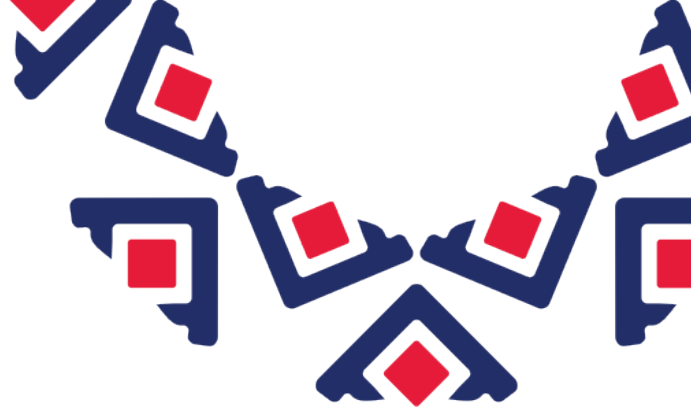
Таҳрири техникаӣ, чоп ва дизайн Токтогулова Н.К, ва Brattle Publishing Group®.

Тарҷумон: Раджапова М.А.

Муҳаррир: Муриватов К.А.

ISBN 978-9967-9283-9-8

УДК 372.3/.4  
ББК 74.26

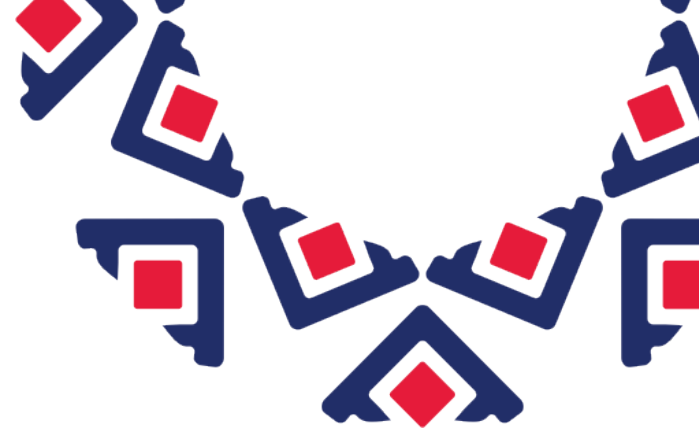


## ИЗҲОРИ МИННАТДОРӢ

Лоиҳаи USAID «Хондан муъҷиза!» лоиҳаи панҷсола (2019-2024) мебошад, ки барои ба беҳтар намудани натиҷаҳои омӯзиш дар хониш ва математика дар синфҳои 1-4 нигаронида шудааст. Ин ташаббус ба дастовардҳои лоиҳаҳои қаблии USAID дар соҳаи ташаккули малакаҳои хониш дар синфҳои ибтидоии Ҷумҳурии Қирғизистон таъя мекунад. «Хондан муъҷиза!» инчунин корҳои беруназсинфиро дар соҳаи хониш ва математика дастгирӣ намуда, бо Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон ҷиҳати таъмини таълими босифат барои ҳамаи кӯдакони синфҳои ибтидоӣ ҳамкорӣ хоҳад кард.

«Хондан Муъҷиза» панҷ модули такмили ихтисосро таҳия намуд, ки мақсади асосии он омӯзондани омӯзгорон барои такмил додани амалияи таълимии худро дар дарсҳои хониш таълим додан мебошад. Ин маводҳои таълимӣ дар ҷаласаи таълимию методии Донишқадаи ҷумҳуриявии такмили ихтисос ва бозомӯзии кадрҳои педагогии назди Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон баррасӣ шуда, барои истифода дар омодагӣ ва гузаронидани дарсҳои хониш дар синфҳои ибтидоӣ ва такмили ихтисоси ҳайати омӯзгорон тавсия дода шуданд (Иқтибос аз протоколи аз 14 октябри соли 2020).

Лоиҳаи USAID «Хондан муъҷиза» ба Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон ва Академияи таҳсилоти Қирғизистон ба ИҚТИ ва БКП барои дастгирии коршиносон аз раванди таҳияи мавод изҳори миннатдорӣ мекунад.



## МУҚАДДИМА

*Муаллимони азиз!*

Хуш омадед ба ин модули таълимии аз ҷониби Лоиҳаи «Хондан Муъҷиза» таҳияшуда. Лоиҳаи «Хондан Муъҷиза», ки аз ҷониби Агентии ИМА оид ба рушди байналмилалӣ маблағгузорӣ мешавад (USAID) ва дар ҳамкорӣ бо Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон амалӣ карда мешавад. Ҳадафи лоиҳа беҳтар намудани натиҷаҳои омӯзиши хониш ва математика барои 300,000 хонандагони синфҳои 1-4 дар 75% мактабҳои ибтидоии Ҷумҳурии Қирғизистон мебошад.

Тавре ки аз номаш бармеояд, лоиҳаи «Хондан Муъҷиза» қувва ва иқтидори омӯзишии ҳар як кӯдакро таҷлил мекунад. Муаллимон барои озод кардани ин қудрат катализатор мебошанд. Новобаста аз он ки мо кадом мактаб, китобҳо, технология ё барномаи таълимиро дорем, муаллимост, ки дар кӯдакон шарораи фаҳмишро меафрӯзад. Омӯзгорони босифат қодиранд, ки донишро барои кӯдакони гуногун дастрас кунанд. Иҷрои бомуваффақияти ин вазифа як қатор малакаҳоро талаб мекунад, ки ҳангоми тағирёбии ҷомаи мо пайваста тақвими дода шаванд, алахусус бо назардошти суръати навовариҳои технологӣ.

«Хондан Муъҷиза» ҳамчун идомаи лоиҳаҳои қаблии таълимӣ ба монанди «Сапату Билим», «Якҷоя хондан», «Вақти хондан», «Ғизо барои таҳсилот ва ғизои кӯдакони дар Ҷумҳурии Қирғизистон» ва ғайра амалӣ карда мешавад. Фаъолиятҳои тарроҳии мо дар асоси мустаҳкам сохта шудаанд. Дар доираи ин иқдоми нави USAID, ки бо дастгирии USAID дастгирӣ мешавад, мо кӯшиш хоҳем кард, ки ҳам малакаҳои хондан ва ҳам математикаро дар байни хонандагон тақвият диҳем, ва онҳо ҳам малакаҳои бунёдӣ доранд. Ҳамин тариқ, фаҳмиши хондан ба кӯдакон имкон медиҳад, ки масъалаҳои калимаро дар математика ҳал кунанд. Қобилияти шарҳ ва асосноккунии ҳалли масъалаҳо дар математика ба хонандагон имкон медиҳад, ки факту далелҳоро синтез кунанд ва дар фанҳои гуногун хулосаҳои мантиқӣ бароранд.

Илова ба дохил шудан ба барномаи таълимии «Хондан Муъҷиза» математика дохил карда шуд, Барнома инчунин мавзӯҳоро ба монанди таҳсилоти фарогир, баробарӣ ва истифодаи технологияҳои нав дар таълим фаро мегирад. Тавассути равишҳо, аз қабилҳои Дизайни Универсалии омӯзиш ва Таълими Дифференциалӣ, муаллимон омода мешаванд, ки ба шогирдони дорои манфиатҳо ва ниёзҳои мухталиф таълим диҳанд ва ба онҳо имкониятҳои баробар барои ноил шудан ба муваффақиятҳои таълимӣ, муҳити забон ва вазъи рушд, новобаста аз он ки онҳо дар деҳот ё шаҳр зиндагӣ мекунанд.

Ин модулҳо натиҷаи ҳамкориҳои бисёр ҷонибҳои фаъол - Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Қирғизистон, ИҚТИ ва БМКП, ДДХ ба номи И.Арабаев, Донишгоҳи Амрикоии Осиёи Марказӣ, Академияи таҳсилоти Қирғизистон, муаллимон, Маркази ҳамгироии иҷтимоӣ, МКИТ ва дигарон. Ҷонибҳои манфиатдори махсус дар раванди таҳияи модул новобаста аз мушкилоти пандемияи COVID 19 тавонианд ин модулҳоро ба итмом расонанд ва мо боварӣ дорем, ки нақши омӯзгорон ҳамчун катализатор барои омӯзиш пас аз пандемияи глобалӣ дар манзараи таълимӣ боз ҳам муҳимтар хоҳад шуд. Умедворем, ки ин модулҳо ба шумо дар иҷрои ин вазифаи муҳим кумак мекунад.

Орзуҳои беҳтарин ба ҳамаи муаллимон,



Лиана Герч,  
Директори Лоихаи «Хондан Муъҷиза»  
RTI International дар Ҷумҳурии Қирғизистон

## МУНДАРИЧА

<b>МУҚАДДИМА</b> .....	<b>5</b>
<b>ҚИСМИ 1. АҲАМИЯТИ ИСТИФОДАИ КИТОБҲОИ БАЧАГОНА ДАР СИНФҲОИ ИБТИДОӢ</b> .....	<b>8</b>
<b>ҚИСМИ 2. ГУНОГУНИИ КИТОБҲОИ БАЧАГОНА</b> .....	<b>11</b>
2.1. Китобҳои бачагона, ки ба рушди малакаҳои ибтидоии хониш кӯмак мерасонанд .....	12
2.2. Адабиёти бадеӣ ва илмӣ-таълимӣ .....	14
2.3. Китобҳои бачагона, ки дар онҳо иттилоот дар форматҳои гуногун пешниҳод карда мешаванд.....	18
2.4. Нашрҳои бачагонаи тасвирӣ .....	21
<b>ҚИСМИ 3. КИТОБҲОИ БАЧАГОНА ҲАМЧУН МАВОДИ ТАЪЛИМӢ ДАР СИНФҲОИ ИБТИДОӢ</b> .....	<b>25</b>
3.1. Китоб ҳамчун «қалмоқ» .....	25
3.2. Фаҳмиш тавассути муҳокимаи хондан .....	26
3.3. Истифодаи китобҳо барои таъмин намудани скаффолдинг дар таълими хондан .....	27
3.4. Муносибати эҷодӣ .....	27
3.5. Ҳалли мушкилот ва мусоидат ба инклюзивӣ .....	27
<b>ҚИСМИ 4. ИНТЕГРАЦИЯИ АДАБИЁТИ КӢДАКОН ДАР ҶАРАӢНИ ОМУӢЗИШИ ФАНҲОИ ГУНОГУН ДАР МАКТАБИ ИБТИДОӢ</b> .....	<b>29</b>
4.1. Истифодаи асарҳои адабиёти бачагона барои омӯзиши математика .....	29
4.2. Истифодаи адабиёти бачагона дар дарсҳои кишваршиносӣ ва асосҳои бехатарии ҳаёт.....	30
4.3. Истифодаи адабиёти бачагона дар дарсҳои санъати тасвирӣ ва бадеӣ ..	32
4.4. Усулҳои ҳамгироии асарҳои адабиёти бачагона ва мундариҷаи фаннӣ ...	33
4.4.1. Маҳфилҳои адабӣ .....	33
4.4.2 Овоз бароварда хондан .....	35
4.4.3. Рӯзномаи хонанда .....	37
<b>ҚИСМИ 5. СТРАТЕГИЯҲОИ ИСТИФОДАИ КИТОБҲОИ КӢДАКОН ДАР ТАҲСИЛИ МАКТАБИ ИБТИДОӢ</b> .....	<b>42</b>
5.1. Стратегияи «Маҳфилҳои адабӣ» .....	43
5.2. Стратегияи «Хониши интерактивӣ» .....	47
5.3. Стратегияи «Истифодаи асарҳои адабиёти бачагона барои азхудкунии силсилаи рақамҳо аз ҷониби хонандагон .....	50
5.4. Стратегияи «Семинари Сукрот» .....	52
5.5. Стратегияи «Муҳокимаи гуногунрангӣ тавассути нашрияҳои мусаввар» ..	57

АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА .....	62
ЗАХИРАҶОЕ, КИ БАРОИ ОМУЗГОР ТАВСИЯ МЕШАВАД .....	63
ГЛОССАРИЙ .....	65
ЗАМИМА .....	68



## МУҚАДДИМА

*Имрӯз танҳо ба кӯдакон таълим додани хондан кофӣ нест: тавассути адабиёти бачагона мо бояд чизи хеле арзишнокро ба онҳо расонем. Ҳар чизе, ки тасаввуроти онҳоро ба вучуд меорад, ба онҳо кӯмак мекунад, ки ҳаёти худро дарк кунанд ва онҳоро водор кунанд, ба онҳое диққат диҳанд, ки таҷрибаи зиндагии онҳо аз таҷрибаи онҳо ба кулӣ фарқ мекунад.*

*Кэтрин Патерсон, нависандаи кӯдакон, муаллифи повести маъруфи бачагонаи ҷаҳонӣ «Пул ба Терабития».*

Ин модул ду мафҳумро ҷорӣ мекунад: адабиёти бачагона ва китобҳои бачагона. «Адабиёти бадеии бачагона барои кӯдакон ва ҷавонон, ки асарҳоеро барои кӯдакони синни хурд ва миёна ва наврасон, инчунин асарҳои адабиёти классиқиро дар коркард ва ихтисор навишта шудааст»<sup>1</sup>.

«Китобҳои бачагона яке аз василаҳои муҳимтарини рушди шахсият, таълим ва паҳн намудани дониш мебошанд. Китоби бачагона бо назардошти хусусиятҳои дарк, тафаккур ва муносибати кӯдакон таҳия шудааст. Китоби бачагона на танҳо хондан, балки бисёр ҷанбаҳои дигари муошират бо онро пешниҳод мекунад: тамошо кардани расмҳо, омӯзиш, ҳама намуди бозиҳо, ранг, ҳунармандӣ, тасвир, импровизатсияҳои гуногун дар мавзӯҳои асар дар он ва ғ. Аз ин рӯ, мафҳуми «китоби бачагона» назар ба мафҳуми «адабиёти бачагона» то андозае васеътар аст.»<sup>2</sup>

Дар мундариҷаи дастур ҳарду мафҳум мувофиқи мақсад ва вазифаҳои пешниҳоди мавод истифода мешаванд.

Китоби бачагона бойтарин сарчашмаи дониш аст, ки бо ёрии он кӯдакон бо сохтори мураккаби олам ва табиати муносибатҳои инсонӣ ошно мешаванд, зиндагии атрофро мешиносанд ва ҳамаҷониба рушд мекунанд. Имрӯзҳо дар соҳаи китоб тамоюлҳои нав ба вучуд меоянд, мутобиқи ҳадафҳо, табиат ва усули интиқоли иттилоот китобҳои гуногун эҷод карда мешаванд. Масалан, намудҳои гуногуни китобҳои расмӣ метавонанд ба кӯдакон дар ташаккули саводнокии визуалӣ кӯмак расонанд; бо ёрии Виммелбух луғат васеъ мешавад; Китобҳои «сатҳ ба сатҳ» ба онҳо имкон медиҳанд, ки равоиву буррогӣ ва фаҳмиши хонданро тадриҷан инкишоф диҳанд, дар ҳоле ки ҳаҷвияҳо ва манга ба онҳо имконият медиҳад, ки тахайюл ва зиракиро инкишоф диҳанд. Ғайр аз он, доираи мавзӯҳои, ки дар китобҳои бачагона кушода шудаанд, тадриҷан васеъ мешаванд:

1 Ниг.: Литература и язык. Современная иллюстрированная энциклопедия / Под ред. проф. Горкина А.П. — М.:Посмэн. 2006. URL: [https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc\\_literature/1592/](https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/1592/)

2 Ниг. : Российская педагогическая энциклопедия / Под ред. В.Г.Панова —М: Большая российская энциклопедия. 1993.



мавзӯҳои саргузаштиву сеҳрнок ҳатман ҳифз карда мешаванд, дар айни замон асарҳои ҳастанд, ки масъалаҳои ҷиддии кӯдакони муосир - экология, гуногунрангии фарҳангӣ, тавозуни ҷинсӣ, эрозияи нақшҳои иҷтимоиро ҳал мекунад. Қабули фарқияти одамон аз якдигар, зуҳури фардият ва ғайраро дар мегирад. Бо назардошти гуногунии жанрҳо, шаклҳо, намудҳо ва мавзӯҳои китобҳои бачагона ба муаллимон, волидон ва китобдорон тавсия дода мешавад, ки онро на танҳо ҳамчун манбаи таълими хониш, балки ҳангоми омӯзиши фанҳои гуногун дар синфҳои ибтидоӣ васеъ истифода баранд.

Ин модул, ки дар лоиҳаи USAID «Хондан мӯъҷиза!» таҳия шудааст, а) аҳамияти ҷорӣ кардани китобҳои бачагонро ба раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ дар дарсҳои фанҳои гуногун, б) навҳои гуногуни китобҳои бачагона, в) имконияти истифодаи китобҳои гуногуни бачагона дар дарсҳои хониш ва навиштан, математика, кишваршиносӣ, бехатарии ҳаёт (асосҳои бехатарии ҳаёт), одобнома, забонҳои тоҷикӣ ва қирғизӣ; г) стратегияҳои пешниҳод карда мешаванд, ки муаллимон метавонанд китобҳои бачагонро ба раванди таълим ҳамгиро кунанд.










Баъзе стратегияҳо (масалан, «Маҳфилҳои адабӣ», «Семинари Суқрот» ва «Хониши интерактивӣ»), ки дар ин модул пешниҳод шудаанд, метавонанд на танҳо дар таълими дарсҳои хониш, балки дар мавзӯҳои гуногун истифода шаванд. Масалан, стратегияи "Истифодаи адабиёти бачагона барои омӯختани силсилаи ададҳо" барои гузаронидани дарси математика тавсия дода мешавад, зеро стратегия ба рушди тафаккури математикӣ хонандагон, азхудкунии мафҳумҳои асосии математикӣ, аз қабилӣ ададҳо, шаклҳо, ченакҳо равона шудааст. Истифодаи адабиёти бачагона ҳамчун маводи таълимӣ кунҷковиро инкишоф медиҳад, завқи иҷроӣ супоришро ба вучуд меорад ва таваҷҷӯхро ба математика бедор мекунад.

Дар модул намунаҳои истифодаи усулҳо ва усулҳои ҳамгиро кардани адабиёти кӯдакон бо мундариҷаи мавзӯи дарсҳо оварда шудаанд. Ин ташкили кор дар "маҳфилҳои адабӣ", бо овози баланд хондан ва аз ҷониби хонандагон нигоҳ доштани рӯзномаи хонанда мебошад, ки ба а) имкон медиҳад, ки таълими дифференсиалӣ ва муттаҳидшударо таъмин кунад (ниг. Модули 1. Татбиқи таълими тафриқа дар мактаби ибтидоӣ ва Модули 2. Таълими ҳамгироии мавзӯ ва забон); б) хондан ва навиштанро якҷоя мекунад; в) дар дили хонандагон муҳаббати хонданро мепарварад.

Барои дастгирии татбиқи ғояи ҳамгиро кардани адабиёти бачагона ва мавод аз фанҳои гуногуни мактабӣ аз ҷониби лоиҳаи USAID «Хондан мӯъҷиза» палитраи бойи китобҳои бачагона пешниҳод карда мешавад, зеро яке аз ҷузъҳои муҳими лоиҳа таҳия ва нашри маводи гуногуни хониш мебошад. Ба нақша гирифта шудааст, ки китобҳо тибқи стандартҳои давлатии таълимӣ мутобиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои таълимӣ дар асоси гурӯҳбандии сатҳи махсуси китобҳо барои хониши кӯдакон, бо назардошти хусусиятҳои синну соли хонандагон, ташаккул додани малакаҳои ибтидоии хондан ва талаботи тарбиявии кӯдакон, мувофиқати мундариҷаи асарҳои пешниҳодшуда барои раванди таълим ва жанр таҳия карда шаванд. Нашри китобҳои босифати бачагона корбарии мақсаднокро бо муаллифон, рассомон ва ноширони маҳаллӣ дар бар мегирад. Китобҳо бо забонҳои қирғизӣ, русӣ, ўзбекӣ ва тоҷикӣ эҷод карда мешаванд. Ин китобҳо бо мақсади ба хонандагон дар кори хонандаи бомаҳорат шудан кумак расонидан ва дӯст доштани олами аҷиби китобҳо пешбинӣ шудаанд.

Модул тибқи сохтори зерини ташкилӣ сохта шудааст (ҷадвали 1). Модул тибқи сохтори зерини ташкилӣ сохта шудааст:

## Ҷадвали 1. Соҳти модул.

	Ҳар як бахш бо саволҳои роҳнамо оғоз ёфта, диққати хонандаро ба иттилооти муҳим рағона месозад. Ин саволҳо мазмуни боби дахлдорро фаро мегиранд.
	Шарҳи мавзӯҳои дар модул пешниҳодшуда маълумотро дар бораи аҳамияти мавзӯҳо ва принципҳои асосии истифодаи онҳо дар синф дар бар мегирад.
	Дар охири ҳар як бахш – хулосаи нуктаҳо ва принципҳои асосӣ оварда мешавад.
	«Стратегияҳо» дастурҳои мушаххас дар бораи он аст, ки чӣ гуна муаллимон ин усулҳоро дар дарсҳои фанҳои гуногун татбиқ мекунанд. Ҳар як стратегия а) тавсифи фаъолияти омӯзгорро то татбиқи стратегия, пас аз татбиқи он, б) тавсияҳо оид ба фарқияти раванди таълим ва арзёбиро дар бар мегирад.
	Дар матн маълумоти иловагӣ оид ба таҳқиқотҳои муҳим оварда шудааст, ки муқаррароти асосии ин бобро дастгирӣ мекунанд.
	Адабиёти истифодашуда
	Маъхазҳои хониш барои муаллимон тавсия мешавад
	Глоссарий
	Замимаҳо



## ҚИСМИ 1. АҲАМИЯТИ ИСТИФОДАИ КИТОБҲОИ БАЧАГОНА ДАР СИНФҲОИ ИБТИДОЙ



### Саволҳои роҳнамо

- ◆ Чаро дар синфҳои ибтидоӣ қорӣ кардани китобҳои бачагона ба раванди омӯзиши ҳама фанҳо муҳим аст, на фақат дар дарсҳои хониш истифода баред?
- ◆ Он барои хонанда чӣ гуна имкониятҳоро фароҳам меорад?

*Хонандаи ҳақиқӣ шахсест, ки китоберо ба даст гирифта ... худро нишон медиҳад, бузургтарин неъматҳои табиат дар худ истеъдоди ҳамдардӣ, истеъдоди инсоният аст. Ва агар ин баъзан руҳ диҳад, ин маъноӣ онро дорад, ки китоб вазифаи худро иҷро кардааст - он ба фикр, ҳиссиёт, орзуҳо ва амали одамони дигар табдил ёфтааст. Ин маъноӣ онро дорад, ки вай бо ягон роҳ метавонад - бо кӯшиши онҳо, иродаи онҳо одамон, зиндагӣ, ҷаҳонро ба сӯи беҳтар тағйир диҳад.*

*Чингиз Айтматов, нависандаи қирғиз*

Аз хурдӣ кӯдакро китобҳои бачагона ихота мекунад. Аввалан, калонсолон ба кӯдакон китобҳо мехонанд, ки тавассути онҳо бачагон бо ғояҳо ва тасаввуроти ҷаҳоние, ки аз худи онҳо фарқ мекунад, шинос мешаванд. Пас аз ворид шудан ба синфҳои ибтидоӣ, кӯдакон мустақилона хонданро меомӯзанд, малакаҳои мустақилона хонданро тадриҷан азхуд мекунад, дар ҳоле ки хонданро ҳамчун як самти мушаххас бо истифода аз воситаҳои таълимии барои ин таҳияшуда (масалан, "Алифбо, «Хониш»" ва ғ.) меомӯзанд. Аммо, хониш танҳо як ҷузъи муҳтавои барномаи таълимии мактаб нест, балки ин як маҳорати бунёдӣ аст: хонандаи хуб барои дарки чизи овардашуда омода аст, қодир аст ҳамаи маълумоти воридшавандаро азхуд ва таҳлил кунад, ба ибораи дигар хонандаи муассир гардад.

Дар таҳқиқоти муосир баҳс карда мешавад, ки дар ҷараёни таълими хонандагон дар синфҳои ибтидоӣ ҳамзамон ҳам "таълими хондан" ва ҳам "хондан барои омӯхтан" истифода бурдан лозим аст, ки ин маъноӣ онро дорад, ки на танҳо кӯдаконро ба хондан омӯхтан лозим аст, балки инчунин китобҳои гуногуни бачагона барои азхуд кардани мавзӯҳои гуногуни мактабӣ зарур аст. «Хониш, ки дорои имконоти бепоён дар раванди омӯзиши кӯдак ва дорои иқтидори тавоно барои рушди шахсии ӯ мебошад, бояд дар омӯзиши фанҳои гуногуни мактаб ба таври максималӣ истифода шавад. Хониш, новобаста аз он ки кадом фан ва дар кадом синфҳо таълим дода мешавад, бояд ба як намуди пурсамар ва самарабахши фаъолият табдил ёбад» (Лемов Д, 2016). Барои бомуваффақият муттаҳид кардани хониши пурмазмун (хониш барои омӯзиш) ба мундариҷаи гуногуни фанӣ, таъмин намудани раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ бо адабиёти баландсифати иловагии бачагона, ки бо сабақҳои гуногун фарқ мекунад ва ба мақсаду вазифаҳои таълимӣ мувофиқанд, муҳим аст. (Би Х, 2011).

Ин имкон медиҳад, ки:

- ◆ инфиродӣ кардани раванди таълим ҳангоми интихоби китобҳои бачагона, ки ба синну сол, синф, сатҳи рушди малакаҳои ибтидоии хондан ва манфиатҳои ҳар як хонанда мувофиқ аст;
- ◆ мусоидат ба муҳокимаи амиқ ва васеъ намудани назари хонандагон оид ба мундариҷа ва мавзӯҳои бо истифодаи жанрҳои гуногуни адабиёти бачагона, намудҳои ва форматҳои китобҳои бачагона;
- ◆ ташаккули малакаҳои хониш ва фаҳмиши хонандагон бо истифода аз китобҳои бачагона, ки махсус барои амалӣ намудани стратегияҳои хониш махсус таҳия шудаанд;
- ◆ фарқ кардани омӯзиш (мундариҷа, раванди таълим ва роҳҳои нишон додани натиҷаҳои таълим аз ҷониби хонандагон), ки хусусиятҳо, қобилиятҳо ва қобилиятҳои ҳамаи хонандагонро ба назар мегирад (ниг. Модули 1. Татбиқи таълими тафриқа дар мактаби ибтидоӣ);
- ◆ ташаккули муносибати мусбии хонандагон ба фарҳанги худ ва фарҳанги дигарон, ки ҳам барои рушди иҷтимоӣ ва ҳам шахсии онҳо зарур аст;
- ◆ афзоиши зеҳни эҳсосии хонандагон, онҳоро водор месозад, ки дар бораи ҳиссиёти худ амиқтар андеша кунанд;
- ◆ хонандагонро ба одамони мулоҳизакор ва инсондӯст будан ташвиқ мекунад, ки дар ташаккули ҳислатҳои барои тарбияи шахрвандони хуб муҳим саҳмгузор бошанд;
- ◆ иттилооти наvero, ки хонандагон дар омӯзиши интизоми мактаб мегиранд, бо таҷрибаи ҳаётӣ, ки дар асари адабӣ инъикос ёфтааст, пайваст кунанд;
- ◆ ба роҳ мондани робитаҳои байнисоҳавӣ, ки ба рушди тафаккури мантиқӣ, қобилиятҳои эҷодӣ, ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон мусоидат мекунад, тавассути омӯзиши он асарҳои адабиёти бачагона, ки фаҳмиш ва мафҳумҳои умумичаҳонӣ, мавзӯҳои дар соҳаҳои гуногуни таълим омӯхташударо ошкор мекунад;
- ◆ раванди таълим бароҳат, ҷолиб ва дастрас гардонида шавад, то ки ба хонандагон ҳуқуқ ва имконият барои интихоби китобҳои гуногун барои хондан барои ворид намудани онҳо ба омӯзиши фанҳои гуногуни мактаб дода шавад.

Барои он ки муаллим, волидайн ё китобдор имкон дошта бошад, ки китобҳои бачагоноро дар раванди таълим истифода барад (аз ҷумла пас аз соати дарсӣ), дар он паймоиш карда тавонистан (*донистани ҷӣ гуна будани китобҳои бачагона*) ва тасаввурот дар бораи ҳадафҳои китобҳои категорияҳои алоҳида (*дар раванди таълим аз китобҳои бачагона истифода бурда тавонистан*). Ин масъалаҳо дар боби оянда муҳокима карда мешаванд.



## Резюме

Хондан – малакаи асосиест, ки тавассути он хонандагон маълумоти навро меомӯзанд ва дониши зарурии худро аз бар мекунанд. Аммо, таҳсилоти ибтидоӣ набояд танҳо ба рушди малакаҳои хониш дар дарсҳои хониш асос ёбад. Яқоя инкишоф додани хонандаи муассир ва истифодаи нерӯи тавоноии хониш барои омӯхтани мавзӯҳои мухталиф муҳим аст, ки барои ин адабиёти гуногуни бачагонаи баландсифат ва омӯхтани ҳамаи фанҳоро барои хонандагони синфҳои ибтидоӣ муҳаё кардан лозим аст. Ин имкон медиҳад, ки раванди таълим инфиродӣ карда шуда, таълими тафриқа ҷорӣ шавад, малакаҳои ибтидоии хонданро самаранок инкишоф дода, хонандагон ба раванди таълим ҷалб шаванд, равиши байнисоҳавиро дар синфҳои ибтидоӣ тақвият дода ва шахсиятҳои баландтафаккур, эҳсосоту зеҳни, гуногунранг ва эҷодкор ташаккул дода шавад.





## ҚИСМИ 2. ГУНОГУНИИ КИТОБҲОИ БАЧАГОНА



### Саволҳои роҳнамо

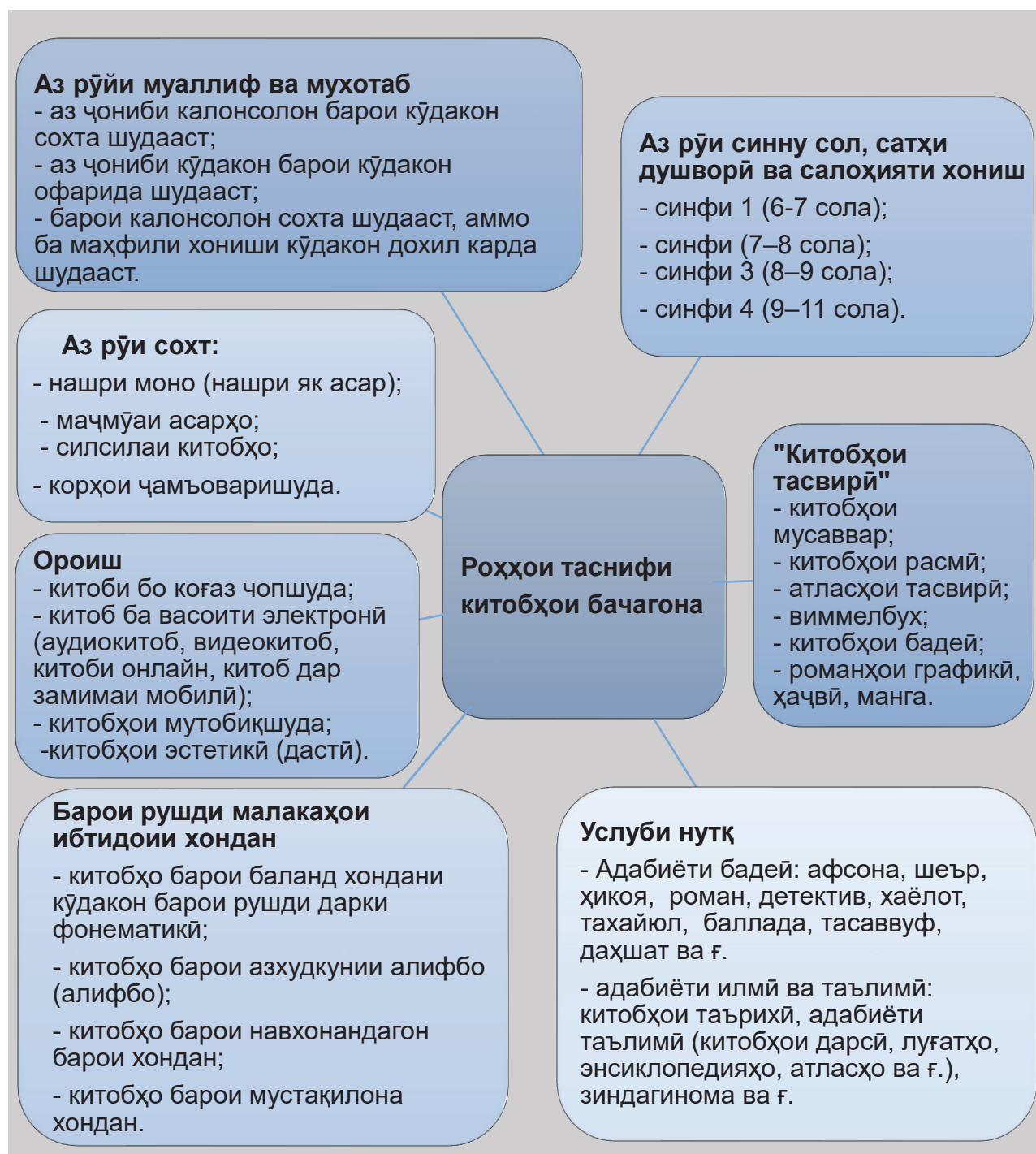
- ◆ Китобҳои бачагона чӣ хел мешаванд?
- ◆ Китобҳои бачагона чӣ гуна тасниф карда мешаванд?
- ◆ Китобҳо аз рӯи услуби сухан ва шакли муошират чӣ гуна гурӯҳбандӣ мешаванд?
- ◆ Кадом китобҳо ба рушди малақаҳои хондан мусоидат мекунанд?
- ◆ Чаро истифода бурдани намудҳои гуногуни китобҳои суратдор дар раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ муҳим аст?

*Усули осонтарини кафолати тарбияи фарзандони босавод омӯзонидани онҳо ба хондан ва нишон додани шавқовар будани хондан мебошад. Барои ин, шумо бояд китобҳои пайдо кунед, ки ба кӯдакон писанд ояд, ба онҳо дастрасӣ ба ин китобҳо диҳед ва ба онҳо имкон диҳед, ки онҳоро бихонанд. Ҳама кӯдакон инфиродӣ ҳастанд ва онҳо бояд китобҳои дар айни замон заруриро пайдо кунанд.*

*Нил Гейман, нависандаи бачагонаи фантаст*

Хусусияти асосии китобҳои бачагона дар он аст, ки он ғояҳоро дар шакли матн пешниҳод менамояд, ки барои фаҳмиш ва дарки кӯдакон дастрас аст (забони содда, қитъаи фаҳмо, чопи калон), ки дар ҳолати зарурӣ бо тасвирҳо ҳамроҳӣ карда мешавад. Тасвирҳо дар китоби бачагона ба онҳо имкон медиҳанд, ки хонандаи хурдсолро ба даврае, ки дар асар инъикос ёфтааст, интиқол диҳад; воқеият ва эҳсосоти намояндагӣҳои тасвирҳои бадеиро таъмин мекунанд; кӯдакро ба амали оянда равона месозад. Вақте ки кӯдак малақаҳои хонданро дар асоси принципи дидактикии «аз содда ба мураккаб» ташаккул медиҳад, тасвирҳо, сюжетҳо, забони китобҳои бачагона, инчунин хусусиятҳои техникии нашри китобҳои бачагона (миқдори ҷумлаҳо дар як саҳифа, шрифт, таносуби матн ва тасвирҳо). Имрӯзҳо китобҳои бачагона дар намудҳои гуногуни мавзӯӣ ва форматҳои интиқоли иттилоот пешниҳод карда мешаванд. Нашрҳои мусаввара ё «китобҳои расмӣ» дар байни китобҳои бачагона ҷойгоҳи махсусро ишғол мекунанд. Дар зер таснифи шартии китобҳои бачагона оварда шудааст (ниг. Диаграммаи 1).

## Схемаи 1. Таснифи китобҳои бачагона



### 2.1. Китобҳои бачагона, ки ба рушди малакаҳои ибтидоии хониш кӯмак мерасонанд

Омӯзиши марҳила ба марҳила ташаккули дарки фонематикии хонандагон, ошноӣ бо ҳарфҳо, якҷоя кардани ҳарфҳо ба ҳиҷоҳо, баъд ба калимаҳо, хондани калимаҳои сода, баъд калимаҳои мураккаб ва ниҳоят, хондани ҷумлаҳо ва тамоми матнро дар бар мегирад. Ҳар як марҳила як навъи китобро талаб мекунад, ки ба вазифаи дар наздаш гузошташуда мувофиқ бошад. Аз ин рӯ, яке аз роҳҳои гурӯҳбандии китобҳо, ки барои таълими хониш сохта шудаанд, таваҷҷӯҳ ба

рушди малакаҳои ибтидоии хониш: дарки фонематикӣ, ошноӣ бо алифбо, густариши луғат, хониши равону бурро ва дарки мазмун мебошад. Дар ҷадвали зерин намунаҳои он китобҳои оварда шудаанд, ки ба рушди малакаи хониши муайян мусоидат мекунанд (ҷадвали 2).

**Ҷадвали 2. Китобҳои барои рушди малакаҳои ибтидоии хониш кӯмак мекунанд**

<b>Маҳорати асосии хониш</b>	<b>Мундариҷаи китобҳо</b>
<b>Дарки овозӣ</b>	<p>Ҳадафи ин китобҳои омӯзонидани кӯдакон дар интиҳоби калимаҳо, ки бо як овоз аз якдигар фарқ мекунанд, инкишофи шунавоии фонематикӣ мебошад. Дар ин китобҳои диққат асосӣ ба овозҳои калима нигаронида мешавад. Онҳо барои истифода бо хонандагон пешбинӣ шудаанд. Муаллимон диққати хонандагонро ҳангоми хондани китобҳои бо овози баланд бо додани саволҳо дар бораи фарқ кардани фонемаҳо ва муайян кардани таркиби овозии калима равона мекунанд.</p>
<b>Таълими саводнокӣ, шиносӣ бо алифбо, омӯхтани хониш</b>	<p>Алифбо – китобест барои омӯзиши ибтидоии саводнокӣ.</p> <p>Пайвандҳои асосии сохторӣ- ҳарфҳои, таркиби ҳарфҳои, ҳиҷоҳо, рақамҳои, маълумоти грамматикӣ, муроҷиат ба кӯдакон ва волидон, дастурҳои, матн ва маводҳои тасвирӣ, диаграммаҳо, ҷадвалҳои мебошанд. Китоби дарсӣ барои омӯзиши ибтидоии саводнокӣ; ба мақсадҳои тарбияи фарзандон, рушди нутқи ва тафаккури мантиқии онҳо хизмат мекунанд. Маводеро дар бар мегирад, ки меъёрҳои рафтор ва муносибати байни хонандагони калонсол ва хурдро ташаккул медиҳад.</p>
<b>Ғанӣ гардондани захираи луғавӣ</b>	<p>Инҳо нашри луғатҳои таълимӣ ва энциклопедияҳои бачагона мебошанд, ки ба муаллим маълуманд.</p> <p>Инчунин китобҳои ҳастанд, ки махсус барои васеъ кардани луғати кӯдакон ё мустаҳкам намудани қоидаҳои асосии грамматика ва навиштан таҳия шудаанд. Дар онҳо калимаи нав ба матн ворид карда мешавад, пас ҳуди матн бо муродифҳои ва антонимҳои, воҳидҳои фразеологӣ, ки дар онҳо ин калима истифода шудааст, пурра карда мешавад, ба ин васила контекст ғанӣ мегардад ва сипас луғати хонанда бо роҳи дохил кардани калимаи азхудшуда ба гурӯҳи мавзӯӣ ва калимаҳои, ки мавзӯро умумӣ мекунанд ва ғайра.</p>
<b>Хониши равону бурро</b>	<p>Китобҳои, ки ба баланд бардоштани хониши равону бурро нигаронида шудаанд. Ин китобҳои маҷмӯи матнҳои хонишро, ки тибқи принципи "аз сода ба мушкул" ҷобаҷо шудаанд, дар бар мегиранд. Хонандагон метавонанд онҳоро хонанд ва такроран хонанд (шояд бо шарикҳои барои ислоҳи хатоҳои хониш).</p> <p>Китобҳои, ки барои кор кардани оҳанги хонандагон таҳия шудаанд, дар худ муколамаҳои, ки мазмуни онҳо барои муносибати эҳсосии хонандагонро водор кардан нигаронида</p>



Маҳорати асосии хониш	Мундариҷаи китобҳо
	шудаанд, дар бар мегиранд. Эҳсосот ба хонандагон кӯмак мекунад, ки "ба нақш одат кунанд", асарҳоро бо оҳанги мувофиқ, ифоданок хонанд.
<b>Дарки мазмун / Фаҳмиши матни хондашуда</b>	<p>Истифодаи китобҳое, ки малакаҳои ҳадафи фаҳмиши хонишро таълим мекунад, муҳим аст. Ҷейсон Буг, муаллифи китоби "Барои хондан таваллуд шудааст" (Буг Ҷ, 2014), истифодаи усулҳоро дар таълими хониш барои рушди малакаҳои фаҳмиши хониш пешниҳод менамояд:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Хонанда ба саволҳо оид ба нуқтаҳои асосии матн ҷавоб медиҳад.</li> <li>• Хонанда ҳикояро, аз ҷумла тафсилоти асосиро нақл мекунад ва фаҳмиши мазмуни асосӣ ва ҷиҳати тарбиявии онро нишон медиҳад.</li> <li>• Хонанда аломатҳо, танзим ва нуқтаҳои асосии сюжет, аз ҷумла ҷузъиёти асосиро тавсиф мекунад.</li> <li>• Хонанда калимаҳо ва ибораҳои ҳикоя ё шеърро, ки таҷрибаро ифода мекунад ва ҳиссиёти хонандаро ифода мекунад, таъкид мекунад.</li> <li>• Хонанда фарқиятҳои асосии китобҳои ҳикоявӣ ва китобҳои воқеиро дар асоси намудҳои гуногуни матни хондашуда шарҳ медиҳад.</li> <li>• Хонанда шахсиятеро муайян мекунад, ки нақл аз номи ӯ дар қисматҳои гуногуни ҳикоя гузаронида мешавад.</li> <li>• Бо истифода аз тасвирҳо ва тафсилоти ҳикоя, хонанда қаҳрамонҳо, ҷойгоҳ ва рӯйдодҳои асосиро тавсиф мекунад.</li> <li>• Хонанда саргузаштҳо ва таҷрибаҳои қаҳрамонҳои ҳикояро муқоиса мекунад.</li> <li>• Бо дастгирии муайян ва кумак хонандагон асарҳои насрӣ ва шеърӣ сатҳи мувофиқи душвориро меҳонанд.</li> </ul>

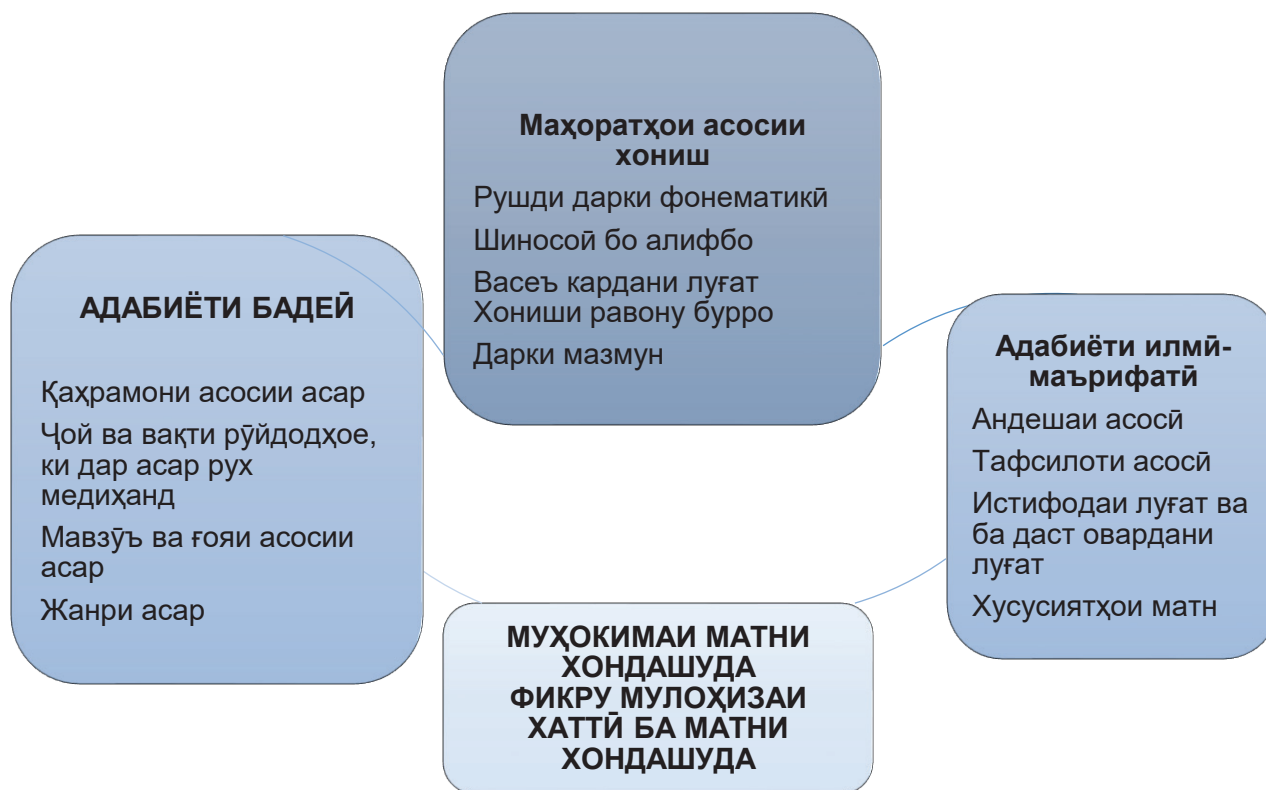
Лоихаҳои USAID оид ба таҳсилоти ибтидоӣ, аз ҷумла лоихаи «Хондан мӯъҷиза», нақшадоранд, ки воситаи инноватсиониро истифода баранд, ки бо истифода аз он ҳол, гурӯҳбандӣ ё муайян кардани сатҳи душвориҳои китобҳо (USAID, 2019) барои рушди малакаҳои ибтидоии хониш дар хонандагон истифода мешаванд.

## **2.2. Адабиёти бадеӣ ва илмӣ-таълимӣ**

Аз рӯи услуби сухан адабиёти бачагона ба ду категория тақсим карда мешавад: бадеӣ ва илмӣ-маърифатӣ. Дар синфҳои ибтидоӣ ба омезиши мутавозини ин ду категорияи китобҳо бояд диққат дод. Ин имкон медиҳад, ки хонандагон самаранок хонанд ва қобилияти истифода бурдани малакаҳои ташаккулёфтаре бо матнҳои

гуногун ҳангоми омӯзиши фанҳои гуногун дар синфҳои ибтидоӣ истифода баранд (ниг. Нақшаи 2).

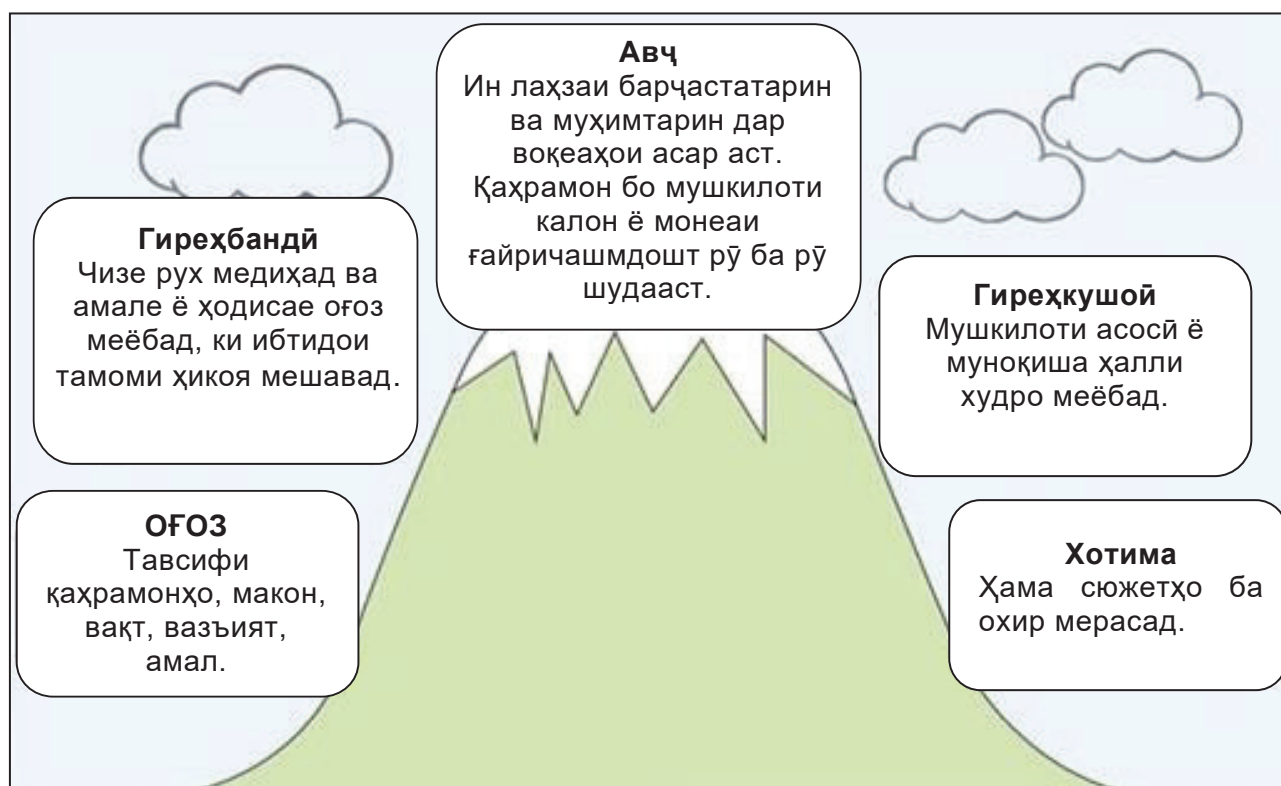
**Нақшаи 2. Робитаи адабиёти бадеӣ ва адабиёти илмӣ ва таълимӣ барои таълими хониш дар синфҳои ибтидоӣ.**



Барои рушди дарки фонематикӣ, шиносӣ бо алифбо, ғайр қардондани луғат, ташаккули хониши равоӣ бурро ва қобилияти фаҳмидани чизҳои хондашуда истифодаи матнҳои ҳам адабиёти бадеӣ ва ҳам маърифатӣ барои кӯдакон, муҳокима, таҳлил ва дар заминаи он асарҳои хаттӣ сохтани жанрҳои гуногун муҳим аст.

**Адабиёти бадеӣ** – як намуди санъатест, ки дар он олами бадеӣ бо ёрии тасвирҳо бо истифода аз воситаҳои забонӣ сохта мешавад. Жанрҳои бадеӣ - ҳикояҳо, романҳо, ривоятҳо ва афсонаҳо, шеърҳо мебошад. Баъзан вақт ва ҷои амалиёт, сюжет ва персонажҳо ба рӯйдодҳои воқеӣ ё одамон асос ёфтааст, аммо аксар вақт онҳо (рӯйдодҳои воқеӣ) танҳо манбаи илҳомбахши навиштани ҳикояҳои бофта мебошанд (Грант, 2017). Системаи рӯйдодҳои асосӣ дар асарҳои бадеӣ аз рӯи нақша сохта шудааст: оғоз, гиреҳбандӣ, инкишофи амалиёт, авҷ гирифтани, гиреҳкушоӣ ва хотима, ки онро ба таври маҷозӣ ҳамчун баромадан ва фаромадан аз қуллаи кӯҳ нишон додан мумкин аст (ниг. Нақшаи 3).

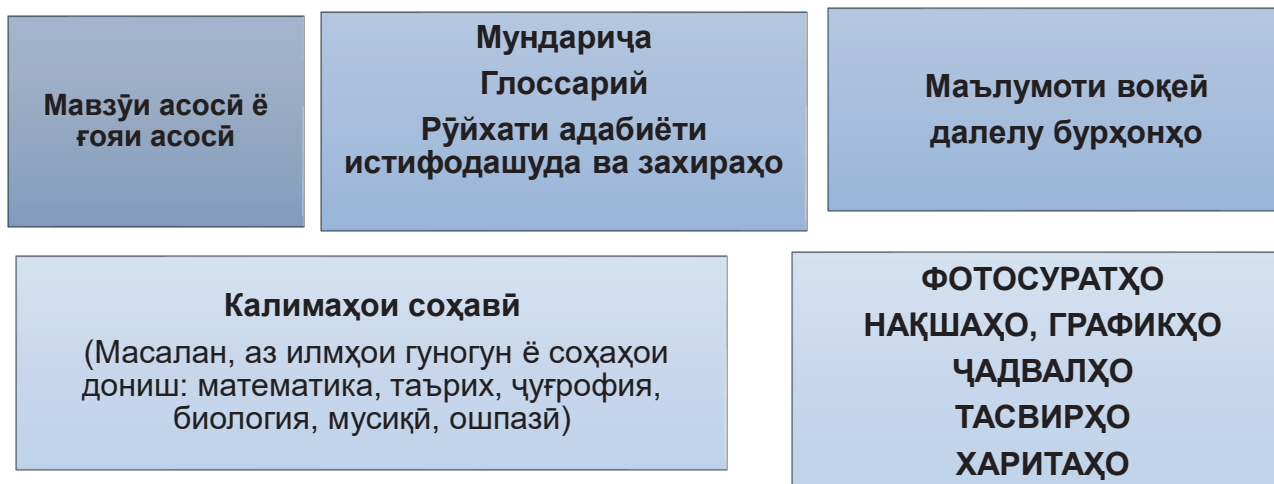
### Нақшаи 3. Пайдарҳамии воқеаву ҳодисаҳо дар асар



**Адабиёти илмӣ-маърифатӣ кӯдакон** – адабиётест, ки ба кӯдак дониши махсуси илмиро дар шакли дастрас меорад, уро бо чизи ҷолиб, ғайриодӣ ва душворфаҳмонда мебарад; кӯдакро бо лаззати ҷустуҷӯи эҷодӣ шинос мекунад, ба саволҳои оқилона ҷавоб медиҳад.

Инҳо метавонанд асарҳои таърихӣ, тарҷумаи ҳол, зиндагинома, ёддоштҳо, луғатҳо, энциклопедияҳо, атласҳо, дастурҳои сайёҳӣ, рӯзномаҳои сайёҳӣ ва ғайра бошанд. Муаллифон дар ин гуна китобҳо барои дарк кардани мундариҷаи китобро барои хонандагон мусаввараҳо, сарлавҳаҳо ва зерсарлавҳаҳоро истифода мебаранд. Вазифаи асосии адабиёти илмӣ-маърифатӣ тавсиф, иттилоот, тавзеҳ, итминон ва дастур додан ба хонандагон дар бораи падидаҳои ҷаҳони воқеист. Баъзе асарҳо бо мақсади пешниҳоди маълумот бо роҳҳои ҷолиб, кушодани дари ғояҳои нав ва эҷодиро мекушоанд. Дар зер сохтори асарҳои адабиёти илмӣ-маърифатӣ оварда шудааст (ниг. Нақшаи 4).

#### Нақшаи 4. Сохти асарҳои илмӣ-маърифатӣ



Дар адабиёти илмӣ -маърифатӣ, матн аксар вақт бо аксҳо, графикҳо, ҷадвалҳо, харитаҳо, диаграммаҳо ва ғ. алоқаманд аст (ниг. Модули 2. Таълими маҷмӯии мавзӯӣ ва забон) бо сохтори ин намуди матн ҷадвали мундариҷа, тақсим ба бобҳо, луғат мавҷуд аст, рӯйхати захираҳои истифодашуда. Дар матн истилоҳот истифода мешаванд: масалан, аз математика, мусиқӣ, санъати тасвирӣ ва дигар соҳаҳои дониш.

Асарҳои адабиёти илмӣ-маърифатӣ ба хонандагон кумак мекунад, ки ҷаҳони атрофро кашф кунанд ва мафҳумҳои навро бо ҳаёти худ пайванданд. Ин имкон медиҳад, ки дар раванди таълими хониш манфиатҳои гуногуни хонандагон ба назар гирифта шаванд ва бо ин васила онҳо ба раванди хониш ҷалб карда шаванд.

Дар раванди таълим дар синфҳои ибтидоӣ омезиши кор дар синф бо асарҳои бадеӣ ва адабиёти илмӣ ва таълимӣ бо сабабҳои зерин мақсаднок ва муфид мегардад:

- ♦ Он ба ҷалби хонандагон ба раванди таълим мусоидат мекунад, зеро он ҳангоми истифодаи малакаҳои муайяни хониш истифодаи матнҳои жанрҳои гуногунро имкон медиҳад; баъзе хонандагон хондани афсонаро авлотар медонанд, баъзеи дигар - илмӣ ва таълимӣ. Бо яққоя кардани адабиёти бадеӣ ва илмӣ- маърифатӣ дар як мавзӯӣ, шумо метавонед фарқи байни хонандагони адабиёти бадеӣ ва илмӣ-маърифатиро бартараф карда, иштироки хонандагонро дар дарс зиёд намуда, онҳоро ба хондани намудҳои гуногуни адабиёт ҷалб намоед.
- ♦ Фаҳмидани хусусиятҳо ва хусусиятҳои ду категорияи матнҳо ба муҳокимаи амиқи мавзӯӣ ва васеъ шудани назари хонандагон оид ба мундариҷаи таълим мусоидат мекунад.
- ♦ Хонандагон, ки бо жанрҳои гуногуни адабиёт ошно мешаванд, луғати онҳоро бой мегардонанд ва нутқи салоҳиятдори шифоҳӣ ва хатиро инкишоф медиҳанд.
- ♦ Омезиши намудҳои гуногуни китобҳои бачагона ба татбиқи муносибати байнисоҳавӣ оид ба рушди саводнокии хонандагон мусоидат мекунад.
- ♦ Омезиши ҳарду намуди китоб ба хонандагон имкон медиҳад, ки дар азхудкунии мураккабии матн пешрафт кунанд, принсипи скаффолдингро риоя кунанд. Бо

гирифтани маълумот аз адабиёти илмӣ, ки барои фаҳмидани мавзӯ ва мундариҷа муҳим аст, кӯдак адабиёти бадеиро беҳтар мефаҳмад. Ва, баръакс, таҷрибаи бойи дар бадеӣ тасвиршуда ба беҳтар аз худ кардани иттилоот дар матн илмӣ мусоидат мекунад.

### 2.3. Китобҳои бачагона, ки дар онҳо иттилоот дар форматҳои гуногун пешниҳод карда мешаванд

Одатан, чунин мешуморанд, ки китоб маҳсулоти чопист, ки иборат аз варақҳои алоҳидаи қоғазӣ (саҳифаҳо) мебошад, ки матн ва тасвирҳоро дар бар мегиранд. Бо рушди технологияҳои муосир мафҳуми «китоб» васеъ мегардад. Имрӯз, илова ба китобҳои чопшуда, китобҳои бачагона низ дар форматҳои электронӣ, видео ва аудио дастрасанд. Бо шарофати компютерикунонӣ ва технологияҳои нав, китоб матн ва унсурҳои аёниро муттаҳид мекунад, ки нишонаҳо барои хондан ва фаҳмидани он, ки аз доираи оддии ҳарфҳо ва калимаҳо дар саҳифа берунтаранд, фаҳмиши маъно ҳангоми хонданро васеъ ва дар тарҷумаи матн, ҳамкорӣ бо матн дар берун рамзкушоии тасвирҳои графיקии ҳарфҳо имкон медиҳад. Хонандагон ба ин аломатҳо ва сохторҳои аёнӣ, ишораҳо, ки аксар вақт бо калимаи чопшуда иртибот надоранд, диққат медиҳанд. Дар ҷаҳони тағирёбандаи шаклҳои муошират, иттилоот ва васоити ахбори омма кӯдакон бо тарзҳои гуногуни пешниҳоди иттилоот, инчунин тарзҳои нави хондан, тафсир, ҳамкорӣ ва тафаккур дучор меоянд (Hammerberg, 2001). Дар зер баъзе хусусиятҳои истифодаи китобҳо бо шаклҳои гуногуни интиқоли иттилоот оварда шудаанд (ҷадвали 3).

#### Ҷадвали 3. Шаклҳои гуногуни интиқоли иттилоот дар китобҳои бачагона

Формати китоб	Хусусиятҳои китоб	Имкониятҳои истифода дар синф дар синфҳои ибтидоӣ
<b>Аудиокитоб</b>	<p>Ин асари бадеии ба садо сабткарда мебошад. Инҳо метавонанд асарҳои бошанд, ки хонанда ё актёри касбӣ мутолиа кунанд, хондан бо эффектҳои махсус (садои борон, садои баҳр, ҳашароти ғур-ғур ва ғ.) ё бо мусиқӣ ҳамроҳӣ карда шавад.</p> <p>Китоби аудиоиро дар шакли аудионамоишҳо пешниҳод кардан мумкин аст, ки дар он овозҳо гуногун дар муқолаҳо истифода мешаванд ва амал бо садоҳои гуногун ҳамроҳӣ карда мешавад.</p>	<p>Китобҳои аудиоӣ метавонанд барои рушди дарки фонематикӣ, азхудкунӣ ва аз ёд кардани талаффузи дурусти овозҳо ва калимаҳо истифода шаванд.</p> <p>Китоби аудиоӣ ба хонандагон имкон медиҳад, ки хондани ифоданокро омӯзанд. Барои хонандагон хониши касбӣ намоиши хониши намунавӣ мебошад.</p> <p>Китоби аудиоӣ ба рушди матонат, бодикқат ва қобилияти мутамарказсозӣ мусоидат мекунад, зеро китобро пурра ва бидуни порчаҳо гӯш кардан лозим аст, зеро баргаштан ба онҳо назар</p>

Формати китоб	Хусусиятҳои китоб	Имкониятҳои истифода дар синф дар синфҳои ибтидоӣ
		<p>ба бо чашм хондан хеле мушкилтар аст.</p> <p>Китобҳои аудиоӣ инчунин барои омӯзонидани кӯдакони дорои нуқсонии бинӣ ё нуқси равонӣ истифода мешаванд.</p> <p>Истифодаи китобҳои аудиоӣ дастрасӣ ба адабиётро барои хонандагон, ки мушкилоти хондан доранд, инчунин онҳое, ки канали шунавоии дарки иттилоот барояшон пешсаф мебошад, васеъ менамояд.</p>
<b>Видеокитоб</b>	<p>Ин асарест, ки дар шакли филм офарида шудааст ва аз ҳама гуна васоити видеоӣ дубора нусхабардорӣ карда мешавад. Баръакси филм, видео дар як китоби видео статикӣ аст.</p> <p>Дар китоби видеоӣ, ҳамон тавре ки дар китоби аудио, матн хонда мешавад, тасвирҳои истифода мешаванд, суратҳо, харитаҳо, диаграммаҳо, ҷадвалҳо ва дигар ашёҳои пайдарпаии видео низ метавонанд истифода шаванд.</p>	<p>Китоби видеоӣ имкон медиҳад, ки ретсепторҳои визуалӣ ва шунавоии хонандагонро фаъол созад.</p> <p>Китоби видеоиро барои рушди малакаҳои фаҳмиши хониш истифода бурдан мумкин аст: визуализатсия, пайванди матн бо мисол, истифодаи тахминҳои маъноӣ, тавсифи персонаж, ҷойгоҳ ва вақти амал ва ғайра.</p> <p>Агар ин силсилаи видеоҳо ҳузури субтитрҳо дар бар гирад, ин формати китоб барои омӯзонидани кӯдакони дорои нуқси шунавоӣ қулай аст.</p> <p>Китоби видеоиро инчунин ҳамчун хониши намунавӣ истифода бурдан мумкин аст.</p>
<b>Китоби мутобиқ карда шуда</b>	<p>Китоби мутобиқшуда – китоби бо рафъи душвориҳо мебошад, ки бо ҳадафе сохта шуда, ниёзҳои хоси хонанда ё гурӯҳи хонандагонро қонеъ мекунад.</p> <p>Навъҳои гуногуни мутобиқсозии китобҳо мавҷуданд: мувофиқи хусусиятҳои техникӣ (шрифт,</p>	<p>Китобҳои мутобиқшуда мунтазам дар таълими тафриқашаванда истифода мешаванд (ниг. Модули 1: Татбиқи таълими тафриқавӣ дар мактабҳои ибтидоӣ), дар таҳсилоти махсус, дарсҳои бисёрзабона ва дар терапияи барои кӯдакони дорои эҳтиёҷоти махсуси таълимӣ.</p>

<b>Формати китоб</b>	<b>Хусусиятҳои китоб</b>	<b>Имкониятҳои истифода дар синф дар синфҳои ибтидоӣ</b>
	<p>андоза, шакл, маводи истеҳсолот), мувофиқи мундариҷа (интиқоли нусхаи кӯтоҳшудаи матн, коркарди махсуси матн барои рушди иҷтимоӣ, эмотсионалӣ, зеҳнӣ ва лексикӣ хонандагон), аз рӯи забон (тарҷумаи мутобиқшудаи нақл, китоби бисёрзабона).</p>	<p>Китобҳои мутобиқшуда инчунин барои омӯзиши забон истифода мешаванд.</p> <p>Китобҳои мутобиқшударо барои он хонандагоне, ки аз омӯхтани китобҳои анъанавӣ душворӣ мекашанд, истифода бурдан осон аст ва онҳо ба хондан ҷалбкунанда мебошанд.</p>
<b>Китоби дастӣ</b>	<p>Китоби дастӣ китобест, ки нақшхояшро аз маводҳои гуногун сохтаанд, ки аз ҷиҳати ҳассосиятҳои дастӣ ба нусхаи ашёи тасвиршуда ҳарчи наздиктар бошанд. Дар сохтани китоби дастӣ намудҳои гуногуни сӯзанӣ истифода мешаванд: гулдӯзӣ (номи китоб, ороиши либос), бофандагӣ (растаниҳо), бозичаҳои мулоим (қаҳрамонҳои асосӣ, ҳайвонот), бо шабаи майда (борон, кӯлчаҳо - тар ва хунук ҳис кардан), хаамири варақин (рӯйҳо) ва ғ.</p> <p>Ба онҳо таҳияи ба ном "китобҳои ором" -и аз матоъ сохташуда бо замима, часбҳо, стикерҳо, ки тамоми сужетҳоро меофаранд, ба кӯдакон амал карданро фароҳам меоранд: нақл кардан, аз нав ҷобачо кардан, ҳаракат кардан, шӯриш кардан, иртибот кардан, қарор қабул кардан ва ғ.</p>	<p>Хондани китоби дастӣ (ба ибораи дигар, ба ашё бо ангуштҳо даст задан), хонанда бо афсона, падидаҳои табиӣ, олами ҳайвонот, ашёи рӯзгор ошно мешавад. Хонанда ашёи хурдро аз маводҳои гуногун эҳсос намуда, онҳоро бо ашёи воқеӣ ассотсиативӣ пайваст мекунад.</p> <p>Бо ёрии китобҳои дастӣ, кӯдак дар бораи ашёе, ки садо, баъзан бӯй мебарорад, тасаввурот пайдо мекунад, ки ин ба омӯзиш ва дарки олами атрофи кӯдак мусоидат мекунад.</p>
<b>Китоб дар формати рақамӣ</b>	<p>Ин китоби рақамӣ мебошад, ки онро ба компютер ё дастгоҳҳои мобилӣ (планшетҳо, смартфонҳо) зеркашӣ кардан мумкин аст. Чунин китобҳо метавонанд мусиқӣ, аниматсия, унсурҳои интерактивӣ (ки хонданро</p>	<p>Ин шакли китоб шавқу завқи хонандагонро барои хондан баланд мекунад.</p> <p>Баъзан унсурҳои интерактивӣ ба хонандагон имкон медиҳанд, ки маводи пешниҳодшударо хубтар</p>

Формати китоб	Хусусиятҳои китоб	Имкониятҳои истифода дар синф дар синфҳои ибтидоӣ
	мисли бозии видео ҳис мекунад), инчунин инфографика, филмҳои мустанад ва аксҳоро дар бар гиранд.	фаҳманд, иттилооти навро бо таҷрибаи зиндагии худ пайваст кунанд, ба ҳолатҳои (ҷой, вақт, шароити) дар китоб тавсифшуда ҳарчи бештар наздик шаванд.  Бо истифода аз қудрати дастгоҳи рақамӣ, китоб метавонад хонандагонро ҷалб кунад ва таҷрибаи хониши онҳоро ғанӣ гардонад.

## 2.4. Нашрҳои бачагонаи тасвирӣ

Китобҳои мусаввари бачагона чун анъана ҳамчун китобҳо бо тасвирҳои матн пешниҳод карда мешаванд. Мусаввара ба фаҳмиши матни бадеии кӯдак мусоидат мекунад, тасаввуроти ӯро дар бораи мавзӯ, персонажҳо ташаккул медиҳад, тасвирҳои бадеии ба назар намоён месозад, ки ба кӯдак дар фаҳмиши некиву бадӣ, ростӣ ва дурӯғ дастурҳои арзишманд медиҳанд.

Нашрҳои муосир инчунин бо китобҳои бачагона муаррифӣ шудаанд, ки дар онҳо ҳикоя тавассути маҷмӯи пайдарпайи тасвирҳо бо миқдори ҳадди аққали матн оварда мешавад.

Дар чунин китобҳои бачагона, тасвир на танҳо як дастгирии аёни қисми матн аст, балки манбаи асосии он мебошад, аз ин рӯ, тасвир дар ин китобҳо ҳамчун воситаи иртиботи визуалӣ ҳисобида мешавад.

Дар муоширати визуалӣ интиқоли ғояи асосӣ бо истифодаи визуализатсияи ашё сурат мегирад: он ба эҷоди тасвирҳои равона карда шудааст, ки ба хонанда таъсири муайяни эмотсионалӣ мерасонанд, ки ба шумо имкон медиҳад маълумотро дар бораи мундариҷа интиқол диҳед ва тасвирҳоро дар тафаккур гузоред. Бо таваҷҷӯҳ ба тасвир, кӯдак имкон пайдо мекунад, ки тамоми иттилооти заруриро, ки муаллиф аслан ба китоб ворид кардааст, гирад. Аз ин рӯ, дар нашри мусаввар а) возеҳии тасвир, б) бори маъноӣ ба тасвир, в) мундариҷаи иттилоотии тасвир муҳим аст.

Дар зер нашрҳои гуногуни тасвирии бачагона оварда шудаанд.

### Китоби тасвирӣ

**Китоби тасвирӣ** нашри китобест барои кӯдакони синни томақтабӣ ва ибтидоии мактаб, ки дар он шакли афзалиятнок ё ягона интиқоли мундариҷа тасвир аст ва матн, агар мавҷуд бошад, хусусияти зернавишти тасвир дорад.

Дар чунин китоб матн вучуд надорад ё он ҳадди аққал аст, муаллиф чанд калима истифода мебарад ва барои тасвир кардани қисми муҳими маъно ба тасвирҳо таъя мекунад. Дар баъзе китобҳои расмӣ муаллиф пайдарҳамии рӯйдодҳоро бодикқат тартиб додааст, то онҳо ҳикоя кунанд, ҷой ва вақти амал, персонажҳо,



сужет ва мавзӯро нишон диҳанд. Вобаста аз расмҳои китоб, сужет сода ва мураккаб буда метавонад.

Китобҳои расмӣ воситаи муассири омӯзиши забон мебошанд. Хондани китоб бе калима нишон медиҳад, ки хонандагон тасаввуроти худро барои муайян кардани он чӣ дар саҳифа рӯй медиҳанд, истифода мебаранд. Агар хонандагон ба расмҳо шавқ дошта бошанд, онҳо мехоҳанд дар бораи онҳо сӯҳбат кунанд (Knight, 2017). Омӯзгорон метавонанд савол диҳанд: *"Шумо дар бораи ин тасвир чӣ фикр доред?"*, *"Ба фикри шумо қаҳрамони асосӣ хандавар аст ё ғамгин?"*, *"Вай чӣ кор мекунад? Чаро шумо чунин тасмим гирифтед?"* Омӯзгорон метавонанд аз хонандагон хоҷиш кунанд, ки китобҳои расмро бо ҳамсинфон дар ҷуфтӣ муҳокима кунанд.

Кор бо тасвирҳо ба истилоҳ "саводнокии визуалӣ" -ро таҳия мекунад. Муаллимон метавонанд бо истифода аз китобҳои расмӣ ба хонандагон таълим диҳанд, ки вазифаи тасвир ва матнро фарқ кунанд. Омӯзгорон метавонанд пурсанд:

- ◆ Чӣ барои шумо ҷолибтар аст: матн ё тасвирҳо?
- ◆ Оё онҳо як ҳикояро гуногун ё ба як тарз нақл мекунанд?
- ◆ Оё матн бе тасвирҳо фаҳмо хоҳад буд?
- ◆ Оё тасвирҳо бе матн фаҳмо хоҳанд буд?

Муаллимон метавонанд диққати хонандагонро ба он ҷалб кунанд, ки чӣ гуна наққошон ранг ва сояҳои онро барои нақл кардани ҳикоя ё расонидани паём истифода мебаранд. Хонандагон меомӯзанд, ки ба ҳар як ҷанбаи тасвирҳои пешниҳодшуда диққати ҷиддӣ диҳанд, дар асоси таҳлили рангубори ранг ва таркиби тасвиргарон мулоҳизаҳои бодиққат диҳанд.

### **Китобҳо бо расмҳо**

Инҳо китобҳои мебошанд, ки матн доранд ва дар онҳо муаллифон бо тасвири қисмати муҳими маъно тасвири эҳсосоти персонажҳо, забони бадан ва ифодаи рӯйро истифода мебаранд. Он ба хонандагон кӯмак мекунад, ки эҳсосот, рафтор ва ҳиссиёти персонажҳо (муҳаббат, тарс, шарм, пушаймонӣ, шодмонӣ) беҳтар фаҳманд. Тавассути мисолҳо, муаллифон инчунин метавонанд муносибатро ба гуногунрангӣ расонанд (масалан, ба маъюбон ё намоёндагони гурӯҳҳои гуногуни этникӣ).

**Виммелбухҳо.** Виммелбух (аз забони немисӣ *Wimmelbuch*, шакли кӯтоҳшуда аз *Wimmelbilderbuch* – "китоб бо тасвирҳои милтшкан") китоби таълимии ба формати калонҳаҷм ба тарзи равшан, муфассал ва ба таври максималӣ бо тасвирҳои иттилоотӣ аёнӣ пур аст. Китоби виммелбух ҳадди аққали матнро дар бар мегирад (ё умуман матн надорад), аммо нақшаҳо бо тафсилот пур шудаанд. Ҳар як китоб персонажҳо дорад, ки бо онҳо дар давоми рӯз, моҳ, сол воқеаҳои ҷолиб ва хандаовар сурат мегиранд. Ин ба хонандагон имкон медиҳад, ки расмҳо ба тариқи нав "бихонанд" ва ҳар дафъа ҳикояҳои нав ихтироъ кунанд. Ҳадафи асосии ин гуна китоб ошноӣ бо ҷаҳони атроф, рушди сухан ва тахайюлот мебошад. Дар айни замон, Виммелбухҳо аз ҷониби логопедҳо барои кор бо кӯдаконе, ки қафо мондаанд, фаъолона истифода мешаванд. Виммелбухҳо ба хонандагон дар таҳияи ҳикояҳо, тавсифи персонажҳо, шарҳ додани амалҳо, таҷрибаҳо ва фикрҳои онҳо кӯмак мерасонанд. Бо хонандагон муколамаҳо ташкил кардан, нақшҳо таъйин кардан, ҳикояро борҳо такрор кардан мумкин аст, зеро ҳар як такрор бешубҳа кашфиёт ва тафсилоти нав хоҳад овард. Ҳар дафъа, ҳангоми

ба даст овардани ҷузъиёти нав, дар ҳикоя калимаҳои нав пайдо мешаванд, ки ин ба васеъ шудани луғати хонандагон мусоидат мекунад.

### **Комикс**

Комикс (аз comic англисӣ - хандаовар) – силсилаи расмҳо бо матнҳои кӯтоҳ, нақлҳои мувофиқро ташкил медиҳанд. Дар охири асри 19 пайдо шудааст дар рӯзномаҳои ИМА. Комиксҳои муосир аксаран хислати ҳаҷвии худро гум карданд, онҳоро комикси "даҳшатнок" иваз кард – дар бораи ҷиноятҳо, ҷанг, ҳаҷвияҳои псевдотарихӣ, инчунин ҳаҷв, ки осори классиконро сода мекунад.

Ҳаҷв (комиксҳо) ва мангаҳои японӣ ҷузъи фарҳанги миллии Япония мебошанд ва дар таълиму тарбияи ин кишвар фаъолони истифода мешаванд.

**Комикс (ҳаҷв)** – ин жанри адабиёти оммавӣ, силсилаи тасвирҳои ҷолиб (сиёҳ ва сафед ё ранга) буда, бо пайдарпайии қатъӣ бо матни ҳадди аққал, одатан дар шакли муколама, аксар вақт бо идомаи чоп мешавад.

Комикс ду намуди санъат - адабиёт ва санъати тасвириро муттаҳид мекунад ва ба ин васила ягонагии ҳикояҳо ва амали тасвириро ифода мекунад. Дар ҳаҷв ҳатман матн вучуд надорад, инчунин ҳаҷвҳои "гунг" бо сужети интуитивӣ мавҷуданд. Аксар вақт, сухани мустақим дар ҳаҷв бо истифодаи филактер (абр бо матн) – «ҳубобии калима», ки аз даҳони персонаж «берун» мешавад, интиқол дода мешавад. Суханони муаллиф одатан дар боло ё дар зери ҳаҷвҳои ҳаҷв ҷойгир карда мешаванд. Комикс метавонад дар ҳар гуна жанр ё услуб бошад. Эҷоди ҳаҷвҳо метавонанд барои ташкили кори мустақилона ва эҷодии хонандагон истифода шаванд. Хонандагон бо қаҳрамонҳои худ ва ҳолатҳои, ки онҳо дучор меоянд, моделсозӣ мекунад ва ҳолатҳои гуногуни ҳаётӣ «зиндагӣ мекунад», ки ба онҳо имкон медиҳад, ки ҳалли мушкилотро фикр кунанд, дар мавзӯи мавриди омӯзиш диалог бозӣ кунанд, матнҳоро «фаъолон» бихонанд.

Дар дарсҳои синфҳои ибтидоӣ наشريҳои мусаввари бачагонро ба тариқи зайл истифода бурдан мумкин аст:

- ◆ омӯзгорон метавонанд ин китобҳоро бо истифода аз диққат ба муносибати матн ва тасвирҳо тахминҳои пурмазмун таҳия кунанд. Хонандагон нишонаҳо меҷӯянд, тахминҳои пурмазмун мекунад ва эҳтимолан диди нави чизҳои хондашонро ташаккул медиҳанд (Sanders, 2014).
- ◆ Азбаски расмҳои ин гуна китобҳо як қисми муҳими маъноро ифода мекунад, онҳо метавонанд хонандагоне, ки дар азхуд кардани малакаҳои хониш мушкилӣ доранд, ба хондан ҳавасманд кунанд. Бо истифода аз ин навъи китоб, ки мисолҳо барои азхудкунии матн дорад, бо роҳи фароҳам овардани муҳити омӯзишӣ, ки дар он китобҳои расмӣ қобили қабуланд, муаллимон душвориеро, ки дар назди хонандагоне, ки дар омӯзиши малакаҳои хондан душворӣ мекашанд, бартараф мекунад.
- ◆ Китобҳои мусаввар метавонанд як зинапоёе барои ҳаловат бурдан аз хондан бошанд. Шояд ба хониш ҷалб кардани хонандагоне, ки намехоҳанд хонанд, душвор бошад. Дар ин ҳолат, фаҳмидани он муҳим аст, ки онҳо ба чӣ чизҳо таваҷҷӯҳ доранд, чиро муҳокима карданро дӯст медоранд (варзиш, мошин ё бозиҳои видеоӣ), чӣ қор кардан мехоҳанд. Шояд диққати онҳоро маҷаллаҳо бо мақолаҳои хурд ҷалб карда метавонанд. Онҳо метавонанд ба хондани дастурҳои бозиҳои видеоӣ таваҷҷӯҳ кунанд (маълумоти дахлдор дар бораи зуд ба сатҳи нав расидан дар бозиҳои видеоӣ).

- ◆ Омӯзгорон метавонанд ин китобҳоро ҳамчун дастур барои корҳои хаттӣ истифода баранд. Масалан, хонандагон метавонанд қаҳрамонро дар асоси китоби тасвирӣ тасвир кунанд. Омӯзгорон метавонанд асарҳои бадеӣ ва китобҳои мусаввари илмӣ ва таълимиро дар дарсҳои хониш истифода баранд, мазмуни дарсҳои забон, кишваршиносӣ, бехатарии ҳаёт, математика ва ғайраро ғанӣ гардонанд.
- ◆ Истифодаи китобҳои мусаввар, ки ҳикояҳои ҳаётро инъикос мекунанд, ба хонандагон имкониятҳои рушди малакаҳои шахсӣ, иҷтимоӣ ва эмотсионалӣ фароҳам меорад. Бо хондани ин китобҳо хонандагон тасаввуроте пайдо мекунанд, ки дар зиндагӣ бо чӣ дучор омаданашон мумкин аст.
- ◆ Китобҳои расмӣ барои оғози гуфтугӯ бо аъзоёни синф дар бораи амалҳои хурд ва назаррас, ки метавонанд ҷаҳонро тағир диҳанд, истифода бурдан мумкин аст. Онҳо метавонанд хонандагонро ба тағирот илҳом бахшанд, хоҳ як амали хурд ё амали кӯчаке, ки ба як ҳаракати пурқувват омешиш меёбад.

Дар синф доштани китобҳои гуногун муҳим аст. Бо зиёд шудани миқдор ва навъҳои китобҳои дар синф мавҷудбуда (масалан, аз ҷониби лоиҳаҳои USAID барои таҳсилоти ибтидоӣ, аз ҷумла лоиҳаи «Хондан мӯъҷиза»), омӯзгорон имконоти бештаре барои интихоби мавзӯҳо ва намудҳои китобҳо барои таълим ва ташвиқи хонандагон ба мустақилона хондан доранд.



## Резюме

Китоби бачагона – нашрияест, ки барои рушд ва тарбияи хонандаи хурдсол бо назардошти хусусиятҳои дарки кӯдакон таҳия шудааст. Онҳо доираи васеи мавзӯҳо ва жанрҳоро дар бар мегиранд. Навъҳои гуногуни китобҳои бачагонро аз рӯи формат, мундариҷа, мураккабӣ, мувофиқати синну сол, услуби нутқ, таносуби матн ва мисол тасниф кардан мумкин аст.

Бо зиёд шудани миқдор ва навъҳои гуногуни китобҳо, ки барои омӯзгорон, китобдорон ва волидайн барои истифода дар таълиму тарбия дастрасанд, доираи васеътари мавзӯҳо ва жанрҳо мавҷуданд, ки ба ҷалби хонандагон ба омӯзиш ва дар маҷмӯъ таваҷҷӯҳ ба зиндагӣ мусоидат мекунанд.

Китобҳои бачагонро ба категорияҳои гуногун тасниф кардан мумкин аст: китобҳое, ки ба рушди малакаҳои муайяни хониш мусоидат мекунанд, адабиёти бадеӣ ва илмӣ ва таълимӣ, нашрияҳои мусаввар ва китобҳое, ки иттилоот дар форматҳои гуногун пешниҳод карда мешаванд. Муҳим он аст, ки хонандагон ба китобҳои категорияҳои гуногун дастрасӣ дошта бошанд ва истифодаи онҳо аз ҷониби муаллимон манбаи ҷудонашавандаи омӯзиш ва васеъ намудани фазои таълимӣ дар синфҳои ибтидоӣ гардад, ки дар боби оянда муҳокима карда мешавад.





### ҚИСМИ 3. КИТОБХОИИ БАЧАГОНА ҲАМЧУН МАВОДИ ТАЪЛИМӢ ДАРСИНФҲОИ ИБТИДОӢ



#### Саволҳои роҳнамо

- ◆ Китобҳои бачагонро дар дарсҳои синфҳои ибтидоӣ чӣ тавр истифода бурдан мумкин аст?

*Вазифаи касбии муаллимон хонандагонро ба хонандагони китоб табдил додан аст. Омӯзиши хондани ҳарфҳо чизи асосӣ нест. Маҳз дониши китобҳо ба онҳо аз ҳама чизи бештар ва беҳтаринро медиҳад ва дар зиндагӣ онҳоро дастгирӣ мекунад.*

*Эйдан Чамберс, муаллифи китоби «Бизӯ.  
Мо мехонем, фикр мекунем, мулоҳиза меронем».*

Дар дарсҳои синфҳои ибтидоӣ китобҳои бачагонро ба тарзҳои гуногун истифода бурдан мумкин аст: мутолиаи китобҳо ҳамчун "қалмоқ" барои ҷалби тавачҷӯҳи хонандагон ба мавзӯ ё мавзӯи омӯхташаванда, муҳокимаи мавзӯи омӯхташуда тавассути призмаи асари хондашуда, истифодаи китобҳо барои таъмин намудани скафолдинг ва муносибати эҷодӣ ва инчунин барои ҳалли мушкилот ва рушди маданияти инклюзивӣ дар синф.

#### 3.1. Китоб ҳамчун «қалмоқ»

Китоби бачагона метавонад ба муаллим кумак кунад, ки дарсро шавқовар гузаронад, агар шумо онро ҳамчун "оҳанрабо" барои тавачҷӯҳи хонандагон истифода баред, ба раванди таълим "ҷалб" кунед ё ба ибораи дигар, китоб ҳамчун "қалмоқе" амал кунад, то диққати хонандагонро ба мавзӯи омӯхташаванда, концепсия ё мавзӯ ҷалб кунад. Дейв Берждес, муаллифи китоби "Омӯзиш ҳамчун саргузашт: Тағйири дарсҳо шавқовар ва ҷолиб аст" пешниҳод мекунад, ки чанде аз ин қалмоқҳо истифода шавад (аз Берждес, Д., 2017 мувофиқ карда шудааст).

- ◆ Қалмоқи "Истифода дар ҳаёт". Бо ёрии китоби бачагона, шумо метавонед ба хонандагон фоиданокии маводи омӯхташударо дар ҳаёт, татбиқи амалии он ва робитаи байни маводи омӯхташуда, ки дар китоб инъикос ёфтааст ва зиндагии худӣ онҳоро нишон диҳед.
- ◆ Қалмоқи "Манфиатҳо". Омӯзгор дорои маълумот дар бораи шавқу рағбатҳо ва ё маҳфилҳои хонандагон мебошад, метавонад китобҳои ба ин мавзӯҳо мувофиқро пешниҳод кунад, то ки манфиатҳои ҳамаҷонибаи хонандагонро дар таъминоти маводи таълимӣ истифода баранд, маводи омӯхташударо бо он чизе ки хонандагон ба он тавачҷӯҳдоранд, пайванданд.
- ◆ Қалмоқи "Ҳикояҳои ҷолиб". Омӯзгор метавонад ҳикояеро интихоб кунад, ки тавассути он хонандагон ба омӯхтани мавзӯ, мафҳум ё мавзӯ шавқманд бошанд. Масалан, дар дарси математика омӯзгор метавонад ба хонандагон китобе диҳад, ки чӣ гуна персонажҳо шириниҳоро (меваҳо, конфетҳо, торт ва ғ.) байни худ тақсим мекунанд, муҳокимаи ин қитъа метавонад ҳамчун нуқтаи

ибтидой барои шарҳи мавзӯи "Тақсимот" хидмат кунад. Ҳаминро дар бораи қатори ададҳо, ки воситаи муҳими кӯмак ба хонандагон дар рушди тафаккури математикӣ мебошад, низ гуфтан мумкин аст. Омӯзгорон метавонанд хонандагонро бо мафҳуми силсилаи рақамҳо тавассути хондани аввал ҳикояҳо, ки пайдарпаии рӯйдодҳо ва фазои математикӣ (фосилаи байни ашё, шаклҳои геометрӣ ва ғ.) ва истилоҳҳои ифодакунандаи онҳоро дар бар мегиранд, шинос кунанд (ниг. Стратегияи 3. Истифодаи адабиёти бачагона барои аз худ кардани рақам сатр).

- ◆ Қалмоқи «Зина». Китоби бачагона метавонад ҳамчун скаффолдинг бошад, яъне роҳи пешниҳоди мисоли одӣ ё мушаххас пеш аз гузаштан ба мавзӯи мураккаб ё концепсияи абстрактӣ.

### 3.2. Фаҳмиш тавассути муҳокимаи хондан

Эйдан Чамберс, муаллифи китоби «Бигӯ. Мо мехонем, меандешем, муҳокима мекунем», мегӯяд, ки қобилияти хуб сухан рондан дар бораи китоб беҳтарин омодагӣ барои сӯҳбатҳо дар мавзӯҳои мухталиф аст (Чамберс 2016). Бо кӯмак ба кӯдакон дар бораи китоб, мо ба онҳо таълим медиҳем, ки дар бораи ҳама рӯйдодҳои зиндагӣ мулоҳиза ронанд. Муҳокимаи хониш ба дарки мавзӯи нав, таҷрибаи зиндагӣ, мусоидат ба рушди шахсӣ мусоидат мекунад (кӯдакон худро ба ҷои қаҳрамонҳо меандозанд, рӯйдодҳоро аз китоб бо таҷрибаи худ, рӯйдодҳои ҳаёти атроф пайваст мекунад ва ба шарофати ин, худро беҳтар дарк мекунад), истифодаи забон ва маҳорати суроға бо як калима, тасаввуротро инкишоф медиҳад, чӣ гуна зиндагӣ карданро таълим медиҳад. «Он чизеро, ки хондаем, муҳокима намуда, робитаи байни унсурҳои гуногуни матнро меҷӯем, мебинем, ки он чӣ дар забон маъмул аст, дар ангеҷаҳои персонажҳо, дар ҳодисаҳои такрорӣ, дар аломатҳои шабеҳ, дар рамздории умумӣ ва вақте ки ба саволҳои худ посух пайдо кардем, мо муаммоҳои сюжетро ҳал кардем ва китоб мегардад барои мо фаҳмо» (Чамберс, 2016). Ҳангоми омӯзиши мавзӯи нав, шумо метавонед истинодҳои иловагии матни хондашударо оид ба мавзӯи мавриди омӯзиш истифода баред:

- ◆ «Олам дар китоб»: Хонандагон персонажҳо ва рӯйдодҳои китобро бо одамон ва воқеаҳои воқеӣ муқоиса мекунад.
- ◆ «Китоб ва китоб: Хонандагон ду китобро муқоиса карда, фарқият ва монандии онҳоро муайян мекунад.
- ◆ «Китоб таҷрибаи зиндагии шахсӣ»: Хонандагон робитаи байни чизҳои хондашон ва он чиро, ки дар ҳаёти онҳо рӯй медиҳанд, пайдо мекунад.

Бо мақсади инъикоси амиқ ва муҳокимаи пурмазмун дар синф тавсия дода мешавад, ки асарҳои жанрҳои гуногун (бадеӣ ва адабиёти илмӣ ва таълимӣ), ки ба мавзӯи муайян марбутанд, истифода бурда шаванд. Он (а) ба хонандагон имкон медиҳад, ки робитаҳои байни маводи гуногуни мавзӯи баррасишавандаро ба роҳ монанд, (б) ба дарки амиқи мавзӯ аз ҷониби хонандагон мусоидат кунад, (в) ба ташаккули малакаҳои тафаккури баландмартабаи хонандагон, аз қабилӣ таҳлил ва арзёбии нуқтаи назари гуногун дар мавзӯи дарс мусоидат кунад. Вақте ки муаллимон китобҳои бачагонро бо истифода аз сохторҳои гуногуни эҷоди матн истифода мебаранд, онҳо ба хонандагон дар ташаккули системаи худ оид ба ташкили дониши нав (назарияи схемавӣ) ва робитаи иттилоотӣ нав бо он чизе, ки онҳо медонанд, кӯмак мерасонанд.

### **3.3. Истифодаи китобҳо барои таъмин намудани скаффолдинг дар таълими хондан**

Ҳангоми омӯхтани мавзӯҳои гуногун бо истифода аз китобҳои бачагона, омӯзгорон метавонанд хонандагони дорои малакаҳои пешрафтаи хониширо барои интихоби китобҳои душвортар роҳнамоӣ кунанд ва барои хонандагоне, ки дар омӯзиши малакаҳои хониш мушкилӣ доранд, кӯмаки зарурӣ расонанд. Вақте ки хонандагон барои хондан ва фаҳмидани матни китоби дарсии Кишваршиносӣ душворӣ мекашанд, омӯзгорон метавонанд китобҳои иловагӣ барои хондан пешниҳод кунанд ва ба ин васила ба хонандагон имкониятҳои омӯзиши мустақили матни таълимиро фароҳам оранд. Истифодаи китоби бачагона дар синф яке аз роҳҳои фарқ кардани омӯзиш ва татбиқи принципҳои тарроҳии универсалии таълим мебошад. (Нигоҳ кунед Модули 1. Татбиқи таълими тафриқа дар мактабҳои ибтидоӣ). Муаллимон метавонанд ба хонандагон имконият диҳанд, ки чизи меҳондагиашонро интихоб кунанд, то онҳо ҳаваси хонданро зиёд кунанд. Онҳо метавонанд матнҳои адабиёти бачагонро барои стратегияҳои фаҳмиши қадам ба қадам истифода баранд. Барои ин чунин корҳоро ёфтани лозим аст, ки бо онҳо стратегияҳои мушаххаси фаҳмиш - ҷустуҷӯи ғоя ва нишонаҳои асосиро барои таҳлили тахминҳои маъноӣ, ё таҳлили сохтори матни илмӣ ва маърифатӣ истифода бурдан лозим аст (масалан, оё дар матн барои муқоиса ва муқолифат имконият ҳаст), ҷӣ гуна пайдарпаии паҳншавии фикр пешниҳод карда мешавад, вақте ки мафҳум ё падида ҷорӣ карда мешавад). Пас аз он, омӯзгорон аз матнҳои сода ва махсус сохташуда ба китобҳои дарсӣ ва дигар матнҳо мегузаранд, то хонандагон тавонанд қобилияти истифода бурдани стратегияҳо барои татбиқи онҳоро дар матнҳои мураккаби хониш мустақкам кунанд.

### **3.4. Муносибати эҷодӣ**

Истифодаи китобҳои бачагона дар таълими ҳар як мавзӯ метавонад муносибати нав ва эҷодӣ барои омӯхтани мавзӯ бошад. Дар адабиёт аксар вақт унсури «сюрприз» мавҷуд аст, ки метавонад бисёр нуқтаҳои ибратбахш ва истифодаи малакаҳои тафаккури олиро дар бар гирад. Ҳангоми истифодаи синфҳои ибтидоӣ дар синфҳои ибтидоӣ усули эҷодӣ ҷорӣ кардан мумкин аст, шумо метавонед хонандагонро барои тасвири матн даъват кунед, ё баръакс, дар асоси тасвирҳои матни худро эҷод кунед. Ин аст, ки хонандагон муносибати матн ва тасвирҳоро меомӯзанд. Шумо метавонед як услуби намоишро ба усули дигари тарҷума кунед: масалан, дар асоси қитъаи ҳикоя, як ҳаҷвия, шеър ё китоби дастнавис (китоби расмӣ) эҷод кунед.

Дар синф истифода бурдани имкони эҷоди китобҳои шахсии хонандагон ба а) қобилияти интихоби аломатҳо, ҷойгоҳ ва вақти рӯйдодҳо, тарҳрезии сюжет, тавсифҳоро (шахс, ҳайвон, ашё, ҷои рӯйдодҳо ва ҳолати муҳити атроф ё аломат) дар нақл, б) муттаҳидсозӣ мусоидат мекунад дониш дар бораи сохтори китоб, в) ташаккул додани малакаҳои муошират, г) қобилияти бо он алоқаманд кардани матн ва тасвирҳо, д) ташаккули шавқ ба китоб ва хондан таъсир мерасонад.

### **3.5. Ҳалли мушкилот ва мусоидат ба инклюзивӣ**

Адабиёти бачагона мавзӯҳои умумичаҳониро дар бар мегирад, ки онро аз бисёр ҷиҳатҳо «пир» намекунанд, зеро онҳо ба шогирдон дарси ҳаёт медиҳанд. Хонандагон аз китобҳо дар бораи инсоният, меҳрубонӣ, саховатмандӣ, матонат,

дӯстӣ, танҳой ва ростқавлӣ меомӯзанд. Адабиёти бачагона инчунин ба донишчӯёне, ки худро дар ҳолатҳои вазнини ҳаёт қарор медиҳанд, кӯмак мекунад, масалан, дар ҳолати ҷудошавии волидайн, аз деҳа ба шаҳр кӯчидан, аз даст додани бобою бибӣ. «Истифодаи адабиёти бачагона ҳамчун воситаи ҳалли мушкилот роҳи пурмазмуни фаҳмиши кӯдакон ва кӯмак ба онҳо дар рафъи мушкилот мебошад. Тавассути омӯхтани ҳикояҳо, муҳокима ва таҷрибаи худ, кӯдакон метавонанд ба дарки мушкилоти ҷаҳоне, ки дар он зиндагӣ мекунанд, оғоз намоянд» (Ту, 1999).

Дар айни замон, «адабиёти инклюзивӣ» фаъолона рушд карда истодааст. Адабиёти инклюзивӣ ин адабиётест, ки ба ташаккули дарки мусбати маъҷубӣ ва гуногунии инсон равона карда шудааст. Хонандагони ҷавон, ки бинобар синну солашон аз таассубот холӣ мебошанд, кашф ва кӯшиши зиндагии дигаронро мекунанд, мафҳуми меъёрро васеъ ва гуногунии ҷаҳонро дарк мекунанд, ба гузариш ба марҳилаи камолот омода мешаванд. Чунин китобҳо ба шарҳ додани маъҷубӣ бо забони сода кумак мерасонанд; як роҳи олии омодагӣ ба муколамаи минбаъда мебошанд; масъулиятро таълим медиҳад, мефаҳмонад, ки шаҳрвандони махсуси ҷомеаи мо ба ҳаёти босифат, ба монанди ҳама одамон, намояндагони кӯдакони имконияташон маҳдуд ҳуқуқҳои якхела доранд; Охир, "ҳар як кӯдак сазовори қаҳрамони китоб шудан аст". Ин ба эҳтиром ва беҳбудии эмотсионалӣ таъсир мерасонад ва ба коҳиш ёфтани ҳисси танҳой ва ҷудокунӣ дар чунин кӯдакон мусоидат мекунад (Вовк О. ва диг., 2020). Ин модул як стратегияро пешниҳод мекунад, ки меҳода гуногунро тавассути призмаи китобҳои бачагона баррасӣ кунад (ниг. Стратегияи 5. Муҳокимаи гуногунрангӣ тавассути китобҳои расмӣ).



## Резюме

Муаллимон метавонанд аз адабиёти бачагона барои муаррифии мавзӯҳо ё мафҳумҳои нав истифода баранд, фаҳмиши хонандагонро оид ба маводи нави таълим беҳтар ва малакаҳои тафаккури баландмартабаи хонандагонро инкишоф диҳанд. Адабиёти бачагона ба таълими стратегияҳои нави фаҳмиш мусоидат мекунад. Барои ин, шумо метавонед усулҳои гуногунро истифода баред: масалан, китоб ҳамчун "қалмоқ" имкон медиҳад, ки диққати хонандагонро ба савол ё мавзӯи мавриди омӯзиш ҷалб намоед.

Муҳокимаи мавзӯ тавассути призмаи асари хондашуда имкон медиҳад, ки мавзӯи омӯхташаванда хубтар дарк карда шавад ва истифодаи принсипи поягузорӣ дар интиҳоби китобҳои махсус барои хониш шароити мусоид барои таълими мақсадноки хониш ба ҳар як хонанда фароҳам меорад. Дар кор бо китобҳои бачагона барои омӯзиши мавзӯҳои гуногун эҷодкор будан низ ҷолиб ва муфид аст. хонандагон метавонанд китобҳоро дар бораи кӯдаконе хонанд, ки дар ҳаёт мисли худашон мушкилотро аз сар мегузаронанд ва ба ин васила ба саволҳои ҳаётан муҳим ҷавоб меёбанд. Адабиёти бачагона дар рушди маданияти инклюзивӣ мусоидат мекунад.





## ҚИСМИ 4. ИНТЕГРАЦИЯИ АДАБИЁТИ КЎДАКОН ДАР ҶАРАЁНИ ОМУЌИШИ ФАНҶОИ ГУНОГУН ДАР МАКТАБИ ИБТИДОӢ



### Саволҳои роҳнамо

- ◆ Чӣ гуна адабиёти кӯдаконро барои омӯхтани математика истифода бурдан мумкин аст?
- ◆ Чаро адабиёти бачагонро дар омӯзиши кишваршиносӣ ва асосҳои бехатарии ҳаёт истифода мебарем?
- ◆ Адабиёти кӯдакон дар дарсҳои санъат ва ҳунар чӣ гуна кӯмак мекунад?

*Китобҳо қудрати аҷибе доранд... Шумо онҳоро мекушоед ва онҳо - шуморо!  
Чингиз Айтматов, нависандаи қирғиз*

Бо мақсади азхуд кардани мундариҷаи фанҳо дар соҳаҳои гуногуни таълим, хонандагон бо миқдори зиёди иттилоот дар бораи чӣ гуна сохта шудани ҷаҳоне, ки онҳо зиндагӣ мекунад, шинос мешаванд. Аммо барои азхуд кардани ин маълумот муҳим аст, ки онҳо ба таҷрибаи мавҷудаи худ такя намуда, дониши худро васеъ намоянд ва онро дар ҳолатҳои ҳаёти татбиқ карда тавонанд. Барои мувофиқ кардани таҷрибаи зиндагии ҳар як хонанда, омӯзгорон бояд маълумотро бо роҳҳои гуногун пешниҳод кунанд. Яке аз равишҳои муассире, ки бо дарназардошти эҳтиёт ва шавқ ҳаваси инфиродии хонандагон истифода мешавад, ҳамгироии адабиёти бачагона ва маводи мактабӣ мебошад. Мавҷудияти китобҳои гуногуни бачагона дар мавзӯҳои гуногуни барномаи таълимии мактаб ва форматҳои гуногун барои пешниҳоди маълумот ба ҳар як хонанда имкон медиҳад, ки китобҳои мувофиқ барои омӯзиши мавзӯҳоро интихоб кунанд.

Сабаби дигари ба ҳам пайвастании адабиёти бачагона ва мундариҷаи мавзӯии дарсҳо имкони «барои кӯдак на танҳо малакаҳои одии хондан, навиштан ва ҳисобкунӣ пайдо кардан, балки инчунин ба хонандагон барои қадри имкон дарк кардани ҷаҳони атроф, ташаккули шахсият ва шахрвандони фаъол ва дилсӯзи кишвари худ будан» мебошад (Робинсон К., 2016). Китобҳои бачагона ба шумо имкон медиҳанд, ки соҳаи омӯхташудаи донишро васеъ намоед, ба хонанда маълумотро пешниҳод кунед, ки дар китоби дарсӣ дохил карда нашудааст.

Ғайр аз ин, адабиёти бачагона имкон медиҳад, ки мавзӯҳо ва мафҳумҳои байнисоҳавӣ сабт карда шуда, ба омӯзгорон имконият дода шавад, ки вақти дарсро самаранок истифода баранд ва мундариҷаи барномаро бо чандирӣ риоя кунанд. Ҷамҷоякунии адабиёт ва мундариҷаи фанни таълимӣ ба мо имкон медиҳад, ки ҷаҳони атрофро ба таври кулӣ ва ба ҳам алоқаманд баррасӣ кунем.

### 4.1. Истифодаи асарҳои адабиёти бачагона барои омӯзиши математика

Математика моро дар ҳама ҷо ихота мекунад, ҳатто вақте ки мо аз он бехабарем, бинобар ин ҳар як шахс бояд тафаккури математикиро инкишоф диҳад. Математика ба инкишофи тафаккури мантиқӣ мусоидат мекунад, дар ёфтани



намунаҳо дар падидаҳои табиӣ, равандҳои таърихӣ ва инкишофи сужетҳои адабӣ мусоидат мекунад. Адабиёти бачагона фаҳмиши математикаро ба хонандагон осон мекунад ва барои рафъи тарси рақамҳо, ҳисобҳо ва мушкилот кӯмак мерасонад.

Ҳангоми ҳалли масъалаҳои математика, хонандагон бо мушкилоти фаҳмидани забони математика рӯ ба рӯ шуданашон мумкин аст, зеро дар назар дошта мешавад, ки хонандагон ин масъаларо хонда, матни онро мефаҳманд, саволи ҷавобро муайян мекунанд ва дар ниҳоят як муодилаи ададӣ эҷод мекунанд ва онро ҳал мекунанд. Ба хонандагон хондан ва фаҳмидани мундариҷаи ҳатти масъала душвор буда метавонад, зеро онҳо истилоҳоти калидии дар математика истифодашударо намефаҳманд. Аз ин рӯ, тавсия дода мешавад, ки адабиёти бачагона, ки забони математикиро тавассути тасвирҳо, абстраксияҳо, мисолҳои ҳаёти ва ғайра мефаҳмонад, истифода бурда шавад. Масалан, як қаҳрамони асар нисбат ба чизи дигаре чизи бештаре дошт ё як ашё аз ашёи дигар якчанд маротиба зиёдтар буд. Ҳамин тавр, дар романи Ҷ.Свифт "Сафари Гулливер" гуфта мешавад, ки дар сарзамини лилипутиён ҳама сокиноне, ки онҳоро ихота кардаанд, нисбат ба онҳое, ки дар ҳаёти ҳаррӯза Гулливерро ихота кардаанд, 12 маротиба хурдтар буданд.

Пешниҳоди китобҳо ба хонандагон муҳим аст, ки мафҳумҳои математикиро дар заминаи шинос ҷойгир кунанд ва пас истилоҳоти математикиро барои нишон додани онҳо ворид кунанд.

Инҳо метавонанд ҳикояҳои қолибе бошанд, ки дар онҳо тавсифи рақамҳо ва маънои онҳо, ошноӣ бо шаклҳои геометрӣ, ҳисобкунии математикӣ (илова, тарҳ, зарб, тақсим), қатори рақамҳо, касрҳо, мафҳуми пул, муносибатҳои фазоӣ ва ғ. дошта бошад.

Омӯзгорон барои омӯхтани як мафҳуми мушаххаси математикӣ китобҳои мувофиқро ёфта, метавонанд аз онҳо барои муаррифии мавзӯи нав истифода баранд. Яке аз роҳҳои шавқманд кардани хонандагон ин аст, ки китоб ба онҳо бо овози баланд хонда шавад, барои муҳокима вақт дода шавад, сипас синфро бо мафҳуми математика шинос намуда ва дар ниҳоят муносибати китоб ва мафҳуми математикиро муҳокима карда шавад. Дар ҳолати зарурӣ, ин китоб дубора хонда шавад ё китобҳои дигареро, ки ба мафҳуми математикии омӯхташаванда марбутанд, истифода шавад.

Бисёр маводи хониши иловагӣ, ки аз ҷониби лоиҳаҳои USAID оид ба таҳсилоти ибтидоӣ пешниҳод шудаанд, аз ҷумла лоиҳаи «Хондан мӯъҷиза», манбаҳои муфид барои омӯхтани математика дар мактаби ибтидоӣ мебошанд, ба монанди китобҳои, чун «Нақши гумшуда» (К.С Хан) омӯхтани симметрия, фазо ва шакл; "Майдончаи бозӣ" Д.С.Хе) барои ҳалли масъалаҳои математикӣ; «Харитаи хазинадори СэмЭ (Ҷ.Ч. Соб) барои истифода ва муқоисаи воҳидҳои ченак; «Шумораҳо» (Ю. Қодиров, Ж. Абдылдаев) ва дигарон.

#### **4.2. Истифодаи адабиёти бачагона дар дарсҳои кишваршиносӣ ва асосҳои бехатарии ҳаёт**

Омӯзгорон метавонанд адабиёти бачагонро барои мустаҳкам намудани мавзӯҳо ва мафҳумҳои истифода баранд. Адабиёти бачагона ба хонандагон кумак мекунад, ки гузаштаро тасаввур кунанд ва дарки пурраи мавзӯҳо ва мафҳумҳоро ташаккул диҳанд. Адабиёт аксар вақт ба омӯзиши фаннӣ тафсилоти иловагӣ

меорад ва мавзӯро воқеӣ ва ҷолибтар мекунад (Almerico, 2018). Истифодаи асарҳои адабиёти бачагона:

- ◆ дониш ва ҷаҳонбинии хонандагонро оид ба мавзӯи омӯхташаванда васеъ менамояд;
- ◆ байни иттилооти воқеӣ ва таҷрибаи ҳаётӣ робита барқарор мекунад;
- ◆ ба хонандагон имконият медиҳад, ки мундариҷаи фаннӣ дар барномаи таълимии мактаб омӯхташударо бо таҷрибаи худ пайваст кунанд.

Вақте ки кишваршиносӣ бо донишҳои илмӣ (масалан, аз биология, чуғрофия, астрономия, таърих) алоқаманд аст, истифодаи адабиёти бачагона ба хонандагон кӯмак мекунад, ки донишҳои илмиро бо ҷаҳони атроф пайванданд ва дарки зиндагии онҳоро беҳтар созад. Истифодаи адабиёти бачагона инчунин таваҷҷӯҳи хонандагонро ба илм меафзояд (Mahzoon-Hagheghietal., 2018).

Ҳангоми интихоби китобҳо барои истифода дар синф ҳамчун маводи иловагӣ дар мавзӯҳои марбут ба илм муаллимон бояд мутмаин бошанд, ки мафҳумҳои илмӣ бо дарназардошти истифодаи бехатарии иттилоот дақиқ, бозғамӣ ва дуруст оварда мешаванд. Тасвирҳо бояд барои хонандагон равшан ва ҷолиб бошанд, зеро онҳо дар ташаккул додани шавқи хонандагон ба мавзӯ ва омӯзиши он нақши махсус доранд. Агар унсурҳои аёнии китоб барои хонандагон ношинос бошанд (графикҳо, диаграммаҳо, аксҳо), муаллимон бояд маънои онҳо ва робитаи онҳо бо мавзӯи омӯхташавандаро шарҳ диҳанд. Ниҳоят, китоб бояд барои хонандагон шавқовар бошад (Mahzoon-Hagheghietal., 2018).

Ҳангоми истифодаи китоби бачагона барои омӯзиши Кишваршиносӣ ё асосҳои бехатарии ҳаёт, муаллимон метавонанд онро ҳамон тавре истифода баранд, ки дар таълими хониш ва фаҳмиш истифода мешавад. Аввалан, он дониши воқеии хонандагонро фаъол месозад ва онҳоро ба муҳокимаи он чизе, ки дар ин мавзӯ аллакай медонанд, ташвиқ мекунад. Барои ин, стратегияи «Медонам - Доништан мехоҳам - Доништан (МДД)»-ро истифода бурда шавад. Омӯзгорон метавонанд хонандагонро бо маънои калимаҳои нав шинос кунанд ва онҳоро даъват кунанд, ки дар бораи ин калимаҳо чизҳои аллакай фаҳмидашонро бигӯянд (ё нависанд); хонандагонро барои тахмин дар бораи рушди минбаъдаи сужет даъват кунанд; ба хонандагон таълим додани истифодаи стратегияи "тахмин кардани контекст" (дар асоси он чизе, ки онҳо доранд) (Almerico, 2018) омӯзонанд.

Агар адабиёти бадеӣ-маърифатӣ истифода шавад, муаллимон бояд диққати хонандагонро ба тарзи тартиб додани матн равона кунанд (Almerico, 2018). Пас муаллим метавонад диққати хонандагонро ба сарлавҳаҳо, зерсарлавҳаҳо, тасвирҳо ва дигар унсурҳои аёни ҷалб кунад. Агар дар китоб паҳлӯ ба паҳлӯ муқоисаи маълумоти бар хилофи якдигар мавҷуд бошад, муаллим бояд диққати хонандагонро ба он ҷалб кунад, ки муаллиф иттилоотро чӣ гуна сохтааст. Агар дар китоб маълумот дар бораи сабаб ва натиҷа мавҷуд бошад, муаллим бояд диққати хонандагонро ба ин ва калимаҳои- маркерӣ ҷалб кунад, ки муаллиф барои нишон додани робитаҳои сабабу оқибат истифода мекунад. Он ба шогирдон кӯмак мекунад, ки ҳангоми хондан ё гӯш кардани ҳикоя маълумотро созанд (Диксон ва дигарон, 1998) ва сипас дар кори хаттӣ ин шаклро истифода баранд.

Омӯзгорон метавонанд асарҳоро ба хонандагон бо овози баланд хонанд ё хонандагон метавонанд онҳоро алоҳида ё ҷуфт хонанд. Пас аз хондани китоб, муҳокима кардан мумкин аст, то ба хонандагон кӯмак кунад, ки робитаҳои китоб бо мавзӯ ё мафҳуми омӯхташавандаро муайян кунанд. Барои кишваршиносӣ

тавсия дода мешавад, ки чунин нашрияҳои ватанӣ, аз қабили "Паланги барфӣ" -и Ж.Турпанова, «Ҳайвоноти ваҳшии Қирғизистон ва ҷаҳон» -и Э.Шукуров, «Объектҳои ҳаёти қирғизӣ» -и Ж.Турпанова. Дар дарсҳои асосҳои бехатарии ҳаёт хонандагонро метавонанд барои шиносӣ бо китоби А.Қазиев «Қоидаҳои ҳаракати роҳ» даъват кунанд.

#### 4.3. Истифодаи адабиёти бачагона дар дарсҳои санъати тасвирӣ ва бадеӣ

Дар дарсҳои фанни "Санъати тасвирӣ" хонандагон бо асосҳои санъати тасвирӣ шинос мешаванд, бинобар ин муаллим метавонад ба хонандагон шиносӣ бо китобҳо дар бораи рассомон, самтҳои наққошӣ, дар бораи офаридани асарҳои санъати тасвириро дар техникаи гуногун пешниҳод кунад.

Дар ин дарсҳо омезиши бадеӣ ва адабиёти илмӣ ва таълимӣ дар жанрҳои гуногуни форматҳо (масалан, романҳои графикӣ ва китобҳои аудиоӣ) самаранок аст. Инҳо метавонанд китобҳои бошанд, ки мавзӯи мушаххасро кушоянд, масалан, тасвири табиат дар фаслҳои гуногуни сол, донишмандони рангҳои таркибӣ ва ҳосилшуда, ё қисса дар бораи намоишгоҳи рассомони қирғиз дар Осорхонаи миллии санъати тасвирии Қирғизистон ба номи Г.Айтиев. Тавассути ин хониши васеъ, кӯдакон дониши ибтидоии ин мавзӯро аз худ мекунанд, луғат васеъ мекунанд ва малакаҳои фаҳмиширо инкишоф медиҳанд. Барои дарсҳои ин мавзӯ нашрияҳои зерини ватанӣ тавсия дода мешаванд: "Тирамоҳ" -и А.Орозова, "Намунаҳои миллии қирғизӣ, ороишҳо, композитсияҳо" -и М.Мандибоев, "Дар олами рангҳо" -и С.Познякова, "Ман дирӯз наққошӣ кардам" – и М.Доманова, "Дунёи нақшҳо" А. Осмонова ва дигарон.

Ба шарофати нашрияҳои мусаввар хонандагон метавонанд бо забони санъати тасвирӣ шинос шаванд ва иттилоотнокии онро қадр кунанд. Бо хондани чунин китоб хонандагон мефаҳманд, ки расм ё сурат дар бораи чӣ нақл мекунад. Дар ин ҷо қайд кардан муҳим аст (Child Develop, 2020):

- ◆ **Ранг.** Дар мисол кадом рангҳо бештар маъмуланд, чӣ гуна рангҳоро бо эҳсосот ё амали мушаххас алоқаманд кардан мумкин аст. Масалан, сурх аксар вақт бо чизи ҳаяҷонбахш алоқаманд аст, сиёҳ ҳисси хира, тарс, изтироб, кабуд - ғам, зард бо ҳаяҷон ё хушбахтӣ алоқаманд аст. Ба хонандагон нишон дода шавад, ки чӣ гуна ин масал мусоидат мекунад, ки таассуроти матнро бо ранг афзоиш диҳад.
- ◆ **Хатҳо.** Хонандагон хатҳои гуногуни расмро дар китоб муайян мекунанд, ангуштнашонро болои онҳо дароз мекунанд ва тасвир мекунанд, ки ҳар як сатр чӣ ифода мекунад. Масалан, хати нуқта метавонад хушбахтона ҷаҳад, хати ғафс ба таври ғайриодӣ меҳазад, хатҳои каҷ метавонанд ханданд ва хатҳои тунуки тез метавонанд бо хашм корд зананд ва сӯроҳ шаванд. Пешниҳод шудааст, ки бо хонандагон муҳокима карда шавад, ки чӣ гуна намуд ва ҳаракати хатҳои гуногуни нақш ба ҷараёни ҳикоя мусоидат мекунад, барои он китобро интихоб кардан лозим аст, ки бо намунаи робитаи нақл ва хатҳои дарозӣ ва шаклҳои мухталиф алоқаманд бошад.
- ◆ **Шаклҳо ва объектҳо.** Хонандагон метавонанд шаклҳо ва ашёҳои дар мисол тасвиршударо номбар кунанд ва таносуби андозаи онҳоро шарҳ диҳанд. Ҳарчанд мавзӯи калонтар ва ба бинанда наздиктар бошад, он дар тасвир муҳимтар аст. Аз хонандагон талаб кардан мумкин аст, ки чӣ гуна матн ба сохтори визуалии асар мувофиқат мекунад.

#### 4.4. Усулҳои ҳамгирии асарҳои адабиёти бачагона ва мундариҷаи фаннӣ

Омӯзгорон метавонанд бисёр чорабиниҳои гуногуни хониширо барои ҳамгироӣ ба фанҳои худ истифода баранд. Диққати махсус бояд ба стратегияи «Маҳфилҳои адабиёт» ва ба хонандагон баланд хондани муаллимон дода шавад.

##### 4.4.1. Маҳфилҳои адабӣ

«Маҳфилҳои адабӣ» ин усули муҳокимаи маводи хониш дар гурӯҳҳои хурд мебошад. Вобаста аз китобҳои интихобшуда, хонандагон гурӯҳҳои муваққатӣ ташкил медиҳанд, ҷадвали хондан ва муҳокимаи китобҳоро муайян мекунанд ва дар муҳокима нақшҳо таъин мекунанд. Пеш аз дарс ё дар давоми он, ба донишомӯзон барои мулоқот ва гуфтугӯ бо гурӯҳ дар бораи кори хондашон вақт додан лозим аст. Вобаста аз ҳаҷми асар ва синну соли хонандагон, маҳфили адабии як асар метавонад барои як ё якчанд дарс давом кунад.

Муаллим намунаи ибрат аст, ба хонандагон бо нақшҳои нав дар маҳфили адабӣ шинос шудан кумак мекунанд, сӯҳбатро пеш мебаранд, омӯзиширо дастгирӣ мекунанд.

Намудҳои маҳфилҳои адабӣ

- ◆ **Маҳфилҳои адабии мавзӯӣ.** Китобҳое, ки барои маҳфилҳои мавзӯии адабӣ интихоб шудаанд, бояд ҷолиб бошанд, мундариҷаи онҳо бояд воқеаниши эҳсосии хонандагонро ба вуҷуд орад ва онҳоро ба муҳокима ташвиқ кунад. Вобаста аз ҳадафи дарс, китобҳо бояд бо як мавзӯ ё мушкилот алоқаманд бошанд, аммо аз тамоми синф хондани як китоб талаб карда намешавад. Масалан, дар дарси Кишваршиносӣ ҳангоми омӯзиши мавзӯи «Коинот» муаллим метавонад ба хонандагон китобҳоеро дар бораи сайёраҳо, ситорагон ва омӯхтани фазо тақдим кунад. Вақте ки сухан дар бораи ҳайвоноти ҳонагӣ меравад, муаллимон метавонанд ба хонандагон китобҳои гуногунро дар бораи намудҳои гуногуни ҳайвоноти ҳонагӣ ва нигоҳубини онҳо пешниҳод кунанд. Дар дарсҳои АБҲ, агар мавзӯи дарс "Оташ -дӯст аст, оташ- душман аст", шумо метавонед китобҳоро дар бораи хомӯш кардани оташ, истифодаи беҳатари оташ ва хатари он интихоб кунед. Ҳангоми интихоби китобҳо, муаллимон бояд се принципро ба роҳбарӣ гиранд:
  - Доштани нусхаҳои кофии китоб, то ки ҳар як хонандаи гурӯҳи хурд як нусха китоб дошта бошад (одатан тақрибан 6 хонанда дар як гурӯҳ).
  - Китобҳо бо душворӣ ё дараҷаи гурӯҳбандии сатҳии китобҳо фарқ мекунанд - шумо бояд китобҳоро каме поёнтар ва аз сатҳи ба синф мувофиқ интихоб кунед.
  - Мазмуни китобҳо барои муҳокимаи пурмазмун кифоя бошад.
- ◆ **Маҳфилҳои адабӣ бар асоси интихоби хонанда.** Хонандагон китобҳои хондашонро интихоб мекунанд ва гурӯҳҳое ташкил мекунанд, ки дар он ширкат хоҳанд кард. Онҳо дар якҷоягӣ ҷадвали хондан ва муҳокимаи китобро муайян мекунанд, нақшҳое, ки ҳангоми муҳокимаҳо мебозанд, интихоб мекунанд ва ҷи гуна фаҳмиши худро дар бораи китоб ба синф нақл мекунанд. Шояд ба муаллимон лозим ояд, ки ба хонандагон таълим диҳанд, ки китоби мувофиқи хонданро интихоб кунанд (ҷадвали 4). Агар хонандагон китобҳои душвортарро интихоб кунанд, муаллим метавонад хонандагонро барои кор дар ҷуфт даъват кунад. Агар хонанда аз сабаби мураккабии китоб ба душворӣ дучор ояд, онҳо метавонанд аз муаллим кумак пурсанд.

#### Ҷадвали 4. Тавсияҳо оид ба интихоби китобҳо аз ҷониби хонандагон

<i>Китобе, ки хонданаши осон аст</i>	<i>Китобе, ки барои хондан мувофиқ аст</i>	<i>Китобе, ки хонданаши мушкил аст</i>
<p>1. Шумо аллакай мутахассиси ин мавзӯъ ҳастед.</p> <p>2. Шумо ин китобро пештар хондаед.</p> <p>3. Шумо медонед, ки чӣ гуна ҳамаи калимаҳоро хондан мумкин аст.</p>	<p>1. Шумо дар бораи ин мавзӯъ каме медонед.</p> <p>2. Шумо ҳеҷ гоҳ ин китобро нахондаед ва муаллим онро ба шумо нахондааст.</p> <p>3. Шумо метавонед аксари калимаҳоро хонед.</p> <p>4. Касе ба шумо дар ҳолати зарурӣ кӯмак карда метавонад.</p>	<p>1. Шумо дар бораи ин мавзӯъ чизе наmedонед.</p> <p>2. Китоб бузургҳаҷм аст ё бо тиражи хурд чоп карда мешавад.</p> <p>3. Шумо дар матни китоб бисёр калимаҳоро хонда наметавонед.</p> <p>4. Шумо ҳеҷ касеро наmedонед, ки агар ба шумо лозим ояд, метавонад ба шумо кӯмак кунад.</p>

Яке аз роҳҳои, ки муаллимон метавонанд ба хонандагон дар интихоби китоб кӯмак кунанд, ин пешниҳоди реферати ҳар як китоб мебошад. Омӯзгорон метавонанд китобҳои интихобшударо хонанд ё аз хонандагоне, ки аллакай хондаанд, дар бораи китоб сӯҳбат кунанд. Омӯзгорон метавонанд ба хонандагон вақт диҳанд, то китобҳоро аз назар гузаронанд ва як қисми хурди онро мутолиа кунанд, то интихоби худро тасдиқ намоянд. Хонандагон бояд вариантҳои якум, дуюм ё сеюми дар ҷадвали 4 нишон додашударо интихоб карда, интихоби худро дар қоғаз нависанд ва ба муаллим диҳанд.

- ♦ **Маҳфилҳои адабӣ дар асоси иттиҳодияи хонандагон дар гурӯҳҳо.** Гурӯҳҳои хурди хонандагони иборат аз на зиёда аз шаш нафар ташкил карда мешаванд, ки ҳамаи китобро барои хондан интихоб кардаанд. Агар шумораи хонандагоне, ки китоби махсусро интихоб мекунанд, аз шумораи нусхаҳои китоб зиёд бошад, омӯзгорон метавонанд дар ташкили гурӯҳҳо кӯмак расонанд. Ин беҳтар аст ба тариқи зерин анҷом дода шавад: муаллимон унвони китобро дар варақи калон навишта, тафтиш мекунанд, ки китобро ҳамчун вариантҳои якум, дуюм ва сеюм кӣ интихоб кардааст. Омӯзгорон кӯшиш мекунанд, ки шумораи ҳарчи бештари хонандагон имконият пайдо кунанд, ки бо китоби орзӯмандтарин – интихоби аввал кор кунанд. Дар ин кор, онҳо метавонанд ба хулосаи касбии худ такя кунанд ва тасмим гиранд, ки кадом хонанда китобҳои дархостшударо бештар мегирад.

Ҳар як гурӯҳ дафтаре хоҳад дошт, ки дар он натиҷаҳои муҳокимаро сабт мекунад. Дар сурати дилхоҳ, гурӯҳҳо метавонанд дафтарҳои худро бо аломатҳои шиносӣ оро диҳанд (дар мавзӯи китоб, номи гурӯҳ ва ғ.). Ҳар як узви маҳфили адабӣ нақши мушаххас дорад. Донишомӯзон метавонанд нақши худро интихоб кунанд ё муаллимон метавонанд хонандагонро дар интихоби худ ҷидоят кунанд. Шумо метавонед дар бораи ин стратегия дар боби 5 маълумоти бештар гиред. Стратегияи истифодаи китобҳои бачагона дар фанҳои синфҳои ибтидоӣ.

#### 4.4.2 Овоз бароварда хондан

Хониши баландро ба тариқи дигар хониши намунавӣ меноманд. Тахмин мезанад, ки омӯзгор китобро ба хонандагон ба тариқи ифодакунанда хонда истодааст. Бо овози баланд хондан ба хонандагон китобҳоеро пешкаш мекунад, ки онҳо қаблан мустақилона нахондаанд. Хонандагон калимаҳои навро меомӯзанд, малакаҳои суханронӣ ва мулоҳизакорӣ ва тафаккурро инкишоф медиҳанд ва барои мустақилона хондан ҳавасманданд. Хониши зебо ва пурмазмун бо овози баланд шавқи дар дили хонандагон бедор кардани китоб ва китобхонӣ мебошад. Ин усулро на танҳо дар дарсҳои хониш, балки дар дарсҳои фанҳои гуногун низ амалӣ кардан мумкин аст.

Яке аз меъёрҳои муҳими интихоби китоб барои баланд хондан ҳадафи хондан аст. Муаллим метавонад дар дарси математика китоберо хонад, то хонандагонро бо мафҳуми нави математикӣ шинос кунад, дар дарси кишваршиносӣ, то хонандагон беҳтар фаҳманд ва тасаввур кунанд, ки зимистон дар Қирғизистон чӣ тавр мегузарад ё тарзи зиндагии намояндагони яке аз минтақаҳои Қирғизистонро тасаввур мекунад. Ғайр аз он, хондани бо овози баландро бо мақсади ба хонандагон омӯхтани стратегияи нави фаҳмиш ё шинос кардани онҳо бо муаллифи ҷоиза ё китоби бачагона ташкил кардан мумкин аст. Дар зер меъёрҳои интихоби китобҳо барои хондани босадо ба хонандагон оварда шудаанд.

#### Ҷадвали 5. Меъёрҳои тавсияшавандаи интихоб барои баланд хондани китобҳо

Синф	Мақсад	Дар интихоби китоб ба чӣ бояд диққат дод
1	Ташаккули шавқ ва таассуроти эстетикӣ, ҳисси лаззат аз шунидани як калимаи зебо	<ul style="list-style-type: none"> <li>◆ Забони бой – калимаҳо ва ибораҳои, ки маънои мураккаб доранд ва ба ҳисси хонанда таваҷҷӯҳ зоҳир мекунанд.</li> <li>◆ Ҳикояҳо бо сужетҳои мураккаб, ки хонандагонро барои пешгӯии рушди амал ташвиқ мекунанд ва мефаҳманд, ки минбаъд чӣ мешавад.</li> <li>◆ Эҷоди асарҳои, ки дар онҳо қаҳрамонҳои тақрибан ҳамсинфи хонандагони синфи 1 доранд.</li> <li>◆ Навиштаҳои, ки ҳодисаҳои шабеҳи ҳодисаҳои, ки бо хонандагони синфи 1 рӯй дода метавонанд, нақл мекунанд.</li> <li>◆ Адабиёти илмӣ ва таълимӣ, ки далелҳои ҳаяҷоноварро дар бар мегирад.</li> <li>◆ Ҳикояҳо ва шеърҳои хандоваре, ки дар бозиҳои калимаҳо ва овозҳои истифода мебаранд.</li> </ul>
2	Васеъ намудани шавқу завқ, бедор кардани	<ul style="list-style-type: none"> <li>◆ Китобҳои, ки дар онҳо персонажҳои тарсу ҳаросҳои шабеҳро аз сар мегузaronанд, ба хонандагон манфиатҳои шабеҳ доранд.</li> </ul>

Синф	Мақсад	Дар интихоби китоб ба чӣ бояд диққат дод
	малақаҳои таҳқиқотӣ	<ul style="list-style-type: none"> <li>◆ Китобҳое, ки хонандагонро бо зиндагиномаи шахси маъруф, таърих ва ҳикояҳои воқеӣ дар бораи табиат ва илм шинос мекунад.</li> <li>◆ Китобҳои тасвирӣ, ки гузаришро аз хондани китобҳои тасвирӣ ба хондани китобҳое, ки дар онҳо матн бартарӣ дорад, мусоидат мекунад.</li> <li>◆ Нашрҳои мусаввар, ки аз ҳарфҳо ва ҷузъиёти гуногун бой мебошанд.</li> </ul>
3-4	Васеъ намудани луғат ва рушди нутқ ва ҳамдари	<ul style="list-style-type: none"> <li>◆ Китобҳое, ки дорои мавзӯҳои душвор мебошанд, ки мувоҳисаро осон мекунад ва ба хонандагон дар ҳалли мушкилоти ҳаррӯзаи худ кӯмак мерасонанд.</li> <li>◆ Китобҳо бо аломатҳое, ки хонандагон метавонанд онҳоро шиносанд ва аз таҷрибаи худ биомӯзанд.</li> <li>◆ Ҳикояҳо, ки мувоҳисаи фаъолро ба вуҷуд меоранд.</li> <li>◆ Китобҳо - расмҳое, ки донишро ғайр мегардонанд ва мушкилоти ҷаҳони атрофро инъикос мекунад.</li> </ul>

(Reading Rocket set al., 2016)

Дар зер якчанд маслиҳатҳои муфид оварда шудаанд, ки ба омӯзгорон кӯмак мерасонанд, ки аз усули «Хониш бо овози баланд» бештар истифода баранд.

- ◆ Муаллим бояд вақти кофии хонишро иҷозат диҳад, то хонандагон дар як дарс ҳикоя, шеър ё матни илмиро хонда муҳокима кунанд.
- ◆ Тавсия дода мешавад, ки китобҳо бо тасвирҳои равшан, ҳикояҳои қавӣ, аломатҳои ҷолиб ва забони хотирмон интихоб карда шаванд. Донишҷӯён махсусан аз асарҳои ҳаҷвӣ лаззат мебаранд. Инчунин истифодаи асарҳое, ки хусусиятҳои фарҳангҳои гуногунро (этниқӣ, оилавӣ, ҷамъиятӣ ва ғ.) дар синф намояндагӣ мекунад, истифода бурдан муҳим аст.
- ◆ Пеш аз дарс, барои омӯзгор муҳим аст, ки хондани асарро аз аввал то ба охир машқ кунад, то донанд, ки дар қучо таваққуф кардан лозим аст, дар овози ӯ калимаҳои муҳимро таъкид намуда, диққати хонандагонро пешбинӣ кардан, саволҳо ва воқунишҳои онҳоро пешбинӣ кардан зарур мебошад.
- ◆ Тавсия дода мешавад, ки диққати хонандагонро ба муқова, унвон ва муаллифи китоб ҷалб намоед ва аз хонандагон пурсед, ки ин китоб дар бораи чӣ бошад, чӣ гуна метавонад бо таҷрибаҳои зиндагии онҳо ё дигар китобҳои қаблан хондашон робита дошта бошад. Омӯзгорон инчунин метавонанд ба таври мухтасар шарҳ диҳанд, ки чаро хондани ин китобро интихоб кардаанд. Агар

омӯзгор ҳамон китобро дар тӯли якчанд рӯз мутолиа кунад, аз хонандагон хоҳиш карда мешавад, ки чизи як рӯз пеш хондашударо нақл кунанд.

- ◆ Ифоданок хондан муҳим аст, овози хонанда бояд оҳанги ҳикоя ё ҳиссиёти персонажҳоро нишон диҳад, суръати хондан набояд зуд бошад, таваққуфи нуқтаҳои муҳимро таваққуф кардан лозим аст ё аз онҳо пурсидан лозим аст, ки дар бораи он чӣ рӯй медиҳад ё дар оянда чӣ рӯй додана мумкин аст.
- ◆ Ҳангоми хондан, барои омӯзиш ва муҳокимаи тасвирҳо вақт ҷудо кунед, робитаҳои китоби мавриди назарро бо китобҳои дигар, таҷрибаҳои хонандагон ё мавзӯҳои дар ин мавзӯ омӯхташударо нишон диҳед ва дар бораи персонажҳо ва сужети асар саволҳо диҳед. Агар муаллим китоби илмӣ ва таълимӣ хонда истодааст, пас шумо метавонед аз хонандагон хоҳиш кунед, ки ғояҳо ва ҷузъиёти асосиро қайд кунанд. Шумо метавонед як ташкилкунандаи тахтаи графикӣ созед, то ба хонандагон кӯмак кунад, ки чӣ гуна иттилоот бо ҳамдигар алоқаманд бошанд. Аз хонандагон хоҳиш кардан муҳим аст, ки дар бораи мундариҷаи асаре, ки муаллим мехонад, мулоҳиза кунанд. Тавсия дода мешавад, ки байни хонандагон имконият фароҳам овардан аз кори хондашон ва ба муҳокимаи пурмазмун ҷалб кардани онҳо ба даст оварда шавад.
- ◆ Ҳангоми хондан, муаллим метавонад аз шогирдон пурсад, ки фикрашон дар оянда чӣ хоҳад шуд ва сипас ба онҳо барои тасдиқ ё аз нав дида баромадани ин фарзияҳо бо матн ҳангоми инкишофи ҳикоя кӯмак кунед. Ҷашн гирифтани арзиши ғояҳо ва тафсирҳои гуногун муҳим аст, на танҳо посухҳои «дуруст». Ба ҷои қабул ё рад кардани эродҳо ё ғояҳо ҳамчун дуруст ё нодуруст, тавсия дода мешавад, ки ин шарҳҳо истифода шаванд: *«Ин яке аз ҷавобҳои имконпазир аст. Биёед бубинем, ки муаллиф чиро дар назар дошт»*.
- ◆ Тавсия дода мешавад, ки ифодаҳои рӯй ва забони баданро барои нишонаҳои дилгиршавӣ ё сардаргумии хонандагон назорат кунед. Шояд ба муаллим лозим ояд, ки нақшаро иваз кунад, китобро иваз кунад ё дафъаи оянда беҳтар омода шавад.
- ◆ Пас аз хондани китоб, вақт диҳед, то хонандагон фикру мулоҳизаи худро дар бораи китоби хондашон нақл кунанд. Шумо метавонед саволҳои кушод диҳед, ки ба онҳо ҷавобҳои дуруст ё хато вучуд надоранд ва ба онҳо «ҳа» ё «не» ҷавоб дода намешавад. Масалан, пурсед, ки хонандагон дар китоб чӣ чизро дӯст медоштанд (ё ба онҳо писанд наомадааст) ва чаро, онҳо дар бораи персонажҳо чӣ фикрдоранд ё чӣ гуна мушкilot ҳалли худро ёфтааст, оё он китоб хотираҳо ё фикрҳоро дар бораи баъзе таҷрибаи зиндагӣ ё китобҳои дигар, ки бо онҳо аллакай якдигарро мешиносанд ва ғ.
- ◆ Муаллим метавонад ибораҳо ё порчаҳои қолиберо, ки дар хонандагон эҳсосот ё тасвирҳои рӯҳиро бедор мекунанд, дубора хонад, бипурсад, ки оё дигар порчаҳои матн диққати онҳоро ҷалб кардаанд.
- ◆ Муҳокимаи китоби хондашонро ташвиқ намуда, аз хонандагон хоҳиш кунед, ки дар бораи он нақл кунанд.

#### **4.4.3. Рӯзномаи хонанда**

Рӯзномаи хонанда ин нигоҳ доштани сабти хонандагон оид ба таҷрибаи хониш бо мақсади фаҳмидани чизҳои хондашон мебошад. Рӯзномаи хонанда имкониятҳои бениҳоят калон дорад, ки тавсия дода мешавад, ки барои кор бо хонандагони



синфҳои ибтидоӣ истифода баранд. Пешбурди рӯзномаи хонанда имкониятҳои зеринро фароҳам меорад:

- ◆ ин роҳи ҷалби хонандагон ба раванди хониш аст;
- ◆ бо ёрии рӯзнома, хонандагон ба маданияти хониш муттаҳид карда мешаванд;
- ◆ ин имкониятест барои баргаштан ба асари хондаатон ё китоби ба шумо писанд, барои фаромӯш кардани фаромӯшшавӣ (эпизодҳо, персонажҳо, ҳаракатҳои сюжетӣ);
- ◆ рӯзнома андешаҳои шахсии худро дар бораи китоб сабт мекунад;
- ◆ рушди забони хаттӣ;
- ◆ ин як роҳи муттаҳид кардани хондан ва навиштан аст;
- ◆ кор бо рӯзнома, барномаи хониши китобҳои берун аз барномаи таълимӣ таҳия ва пешниҳод карда мешавад (хониши беруназсинфӣ);
- ◆ ин имконият барои муоширати байни а) хонанда-хонанда, б) хонанда - волидайн, в) хонанда - омӯзгор, г) хонанда - китобдор;
- ◆ рӯзномаи хонанда имкон медиҳад, ки чараёни хониш назорат карда шавад; дар асоси он чизе, ки аллакай хонда шудааст, китоби навбатии дараҷаи дигар, яъне мураккабтар интихоб карда мешавад;
- ◆ рӯзномаи хонанда ба хондани мустақил ташвиқ мекунад: хонандагон стратегияҳои хондани матни дар синф пешниҳодшударо истифода мебаранд ва берун аз синф, хонандагон бо истифода аз ин стратегияҳо дар матнҳои дигар, нав машқ мекунанд ва таҷрибаҳои худро дар рӯзномаи хониш ба қайд мегиранд;
- ◆ нигоҳ доштани рӯзнома метавонад ба хонандагон тавачҷӯҳи худро ба жанри мушаххас, ба монанди жанрҳои фантазӣ ё бадеӣ, кумак кунад;
- ◆ нигоҳ доштани рӯзнома имкон медиҳад, ки раванди таълимро барои хондан фардӣ карда шавад, вақте ки ҳар як хонанда барои хониши мустақил аз китобҳои бисёрсатҳа ва бисёр формат истифода мекунад.

Аз рӯи анъана, рӯзномаи хониш бештар як шакли назорати хониши беруназсинфӣ мебошад, аммо бо ёрии рӯзномаи хониш, шумо метавонед доираи таълимии кӯдакро васеъ кунед, ба хонандагон ҳуқуқи мустақилна интихоб кардани чизи хонданро фароҳам оваред, имконияти мубодилаи афкор дар бораи чизҳои хондаатонро ба дигарон нақл кунед. "Муҳокимаи китоби хондаатон имконият фароҳам меорад, ки на танҳо маънои умумии онро эҷод кунед, балки ба фаҳмиши нав расед" (Палатҳо, 2016). Марта Рейтсес дар дастури "Рӯзномаи хонанда" пешниҳод менамояд, ки шакли нигоҳ доштани рӯзномаи хонанда, аз ҷумла ворид кардани иқтибосҳои дӯстдошта, тасвири аломатҳои дӯстдошта дар нақш, тартиб додани луғати калимаҳои номафҳум, кашфиёти кроссворд ё харитаи зеҳнӣ, ҷустуҷӯи дастурхони табақе, ки дар китоб зикр шудааст, ихтироъ кардани фанфик<sup>3</sup> (Райцес, 2018).

---

3 Фанфик - як жаргонест, ки таркиби ҳаваскоронро дар асоси асарҳои маъмули адабии асли, асарҳои кино (филмҳо, сериалҳои телевизионӣ, аниме ва ғайра), ҳаҷвӣ (аз ҷумла манга), инчунин бозиҳои компютерӣ ва ғ. ифода мекунад. Фанфик одатан дар асоси ғайритиҷоратӣ сохта мешавад (барои хондани дигар муҳлисон). URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/71454>. Дата обращения 04.07.2020

Шаклҳои рӯзнамаи хонанда гуногун буда метавонанд, дар зер чанд мисол<sup>4</sup>:

- ◆ Рузнома метавонад рӯйхати китобҳои хондашуда, аз ҷумла унвони китоб, муаллиф, жанр, соли нашр, шумораи сафҳаҳо бошад (ин барои хонандагони синфҳои 1-2 муҳим аст), шумо метавонед аломати "писандида" ё "не" -ро дохил кунед.
- ◆ Рӯзнома метавонад ёддоштҳо дар бораи китоби хондашуда бо дохил кардани иқтибосҳо аз китоб, ибораҳои дӯстдошта, саволҳои "ғафс" ва "тунук"<sup>5</sup> -и хонанда, расмҳо дар бораи китоби хондашуда, харитаи ҳикоя (кӣ қаҳрамони асосӣ, дар кучо ва кай рух додани воқеаҳо, чӣ гуна сар шудани ҳикоя, мушкилоти асосӣ ва ҳалли он, чӣ гуна ба охир расидани ҳикоя) ва ғ.
- ◆ Рӯзномаи визуалӣ метавонад дар шакли скетчҳо, ташкили графикӣ, ҳаҷвия, манги омода гардад, ки пас аз хондан ҳосил шудааст.
- ◆ Рӯзномаи хонанда метавонад дар шакли як рӯзнома якбора як китоб ё дар шакли «бо даст сохта» - оригами, ҳунароҳо, китоби бачагона, китоби панорамӣ пешниҳод карда шавад - яъне хонандагон аз рӯи китоби хондашон маҳсули эҷодӣ эҷод мекунанд.
- ◆ Рӯзнома метавонад маҷмӯи корҳои хаттӣ оид ба асари хондашуда бошад, нигоҳ доштани чунин рӯзнома ба рушди эҷодӣ мусоидат мекунад.
- ◆ Рӯзнома метавонад дар шакли блоги хонанда бошад, ки хонанда метавонад онро дар вебсайти мактаб, дар сафҳаи махсуси хониш ё дар шабакаҳои иҷтимоӣ нигоҳ дорад.

Баъзе намунаҳои нигоҳ доштани рӯзномаи хонанда дар зер оварда шудаанд.

**Рӯзномаи як китоб.** Чунин рӯзнома имкони мубодилаи афкор ва эҳсосоти худро дар бораи китоби хондагон фароҳам меорад, ки онро дар форматҳои гуногун ифода кардан мумкин аст: дар шакли откритка, эскиз, мини китоб, плакат, инсталлятсия (гурӯҳи ашӯе, ки ғоя ё сюжети китобро ифшо мекунанд). Ин шакли кор ба хонандагон имкон медиҳад, ки рӯзномаи хонишро, ки ба онҳо писанд аст, созанд.

**Рӯзномаи хонандаи коллективӣ.** Ин шакли рӯзнома ташкили «девори хониш» -ро дар синф пешбинӣ мекунад, - ҷойҳое, ки ҳамаи хонандагон асарҳои худро бахшида ба ҷойгир мекунанд а) китобҳои гуногун дар як мавзӯъ хонда, б) китобҳои гуногуни як муаллиф, в) як китобе, ки ҳама хондаанд, г) китобҳои гуногуни ҳамон жанр, д) китобҳое, ки ба навор гирифта шудаанд ва ғ. Шумо инчунин метавонед «дарахти хониш» -ро дар синф ҷойгир кунед, ки дар он хонандагон метавонанд инъикоси худро дар варақҳои ба онҳо писандидаи худ нависанд ва ба ҳамсинфони худ тавсия диҳанд. Ин техникро "Кӯрпаи адабӣ" низ меноманд<sup>6</sup>.

---

4 13 мая 2020 года в рамках зоотинара "Читательский дневник школьника — миф или способ включить городскую библиотеку в образ пространство школы?" Е.С.Романичева, к.п.н., ведущий научный сотрудник ЛСКОП ИСП МГПУ, представила материалы исследования современных читательских дневников, а Е.А.Асонова, к.п.н., зав. ЛСКОП ИСП МГПУ предложила для обсуждения участников разработанные лабораторией идеи включения ресурсов городских библиотек в образовательное пространство школы. URL: [http://www.chtenije.ru/2020/05/blog-post\\_7.html?fbclid=IwAR1\\_PTloTmEEkld0VJWAgl7ZjA\\_RXrgb4ZBK1CptPd\\_C\\_e0uAX\\_LlaGiA](http://www.chtenije.ru/2020/05/blog-post_7.html?fbclid=IwAR1_PTloTmEEkld0VJWAgl7ZjA_RXrgb4ZBK1CptPd_C_e0uAX_LlaGiA). Дата обращения к источнику 23.06.2020.

<sup>5</sup> Ба дастурҳо оид ба тафаккури интиқодӣ нигаред.

<sup>6</sup> Кӯрпаи адабӣ ин як стенди иттилоотӣ мебошад, ки аз қисмҳои алоҳида, часбҳо иборат аст, ки дар як воҳиди ягона ҷамъ оварда шудаанд ва бо як мавзӯъ муттаҳид карда шудаанд. Шаклҳои тахминии воқуниш ба китоб дар як кӯрпа: коллаж, плакат, тасвирҳо, аксҳо, расмҳо, иқтибосҳо, ёддоштҳо, эзоҳот, изҳорот, маслиҳат ва ғ.

Кори дастачамъона дарк кардани китобҳои хондашуда метавонад ба эҷоди маҷаллаи хониш, рӯзномаи хонанда, плакат, буклет ё брошюра равона карда шавад. Шумо метавонед аз донишҷӯён хоҳиш кунед, ки барои як китоб, муаллиф, жанр ё формати ягонаи китоб таблиғ кунанд.

**Рӯзномаи хониши беруназсинфӣ.** Омӯзгор якҷоя бо хонандагон метавонад барномаи хониши беруназсинфиро (масалан, хониши тобистона) тартиб диҳад, мутаносибан, дар рӯзномаҳои хониши худ, хонандагон чизҳои хондашонро дар доираи ин барнома сабт мекунанд.

Дар рӯзномаҳои хонандагӣ, хонандагон метавонанд на танҳо китобҳои хондашон, балки таҷрибаи шиносии худро бо маданияти хонишро низ сабт кунанд. Инҳо метавонанд мушоҳидаҳо дар бораи сафар ба китобхонаи бачагонаи шаҳри худ ё экскурсияи кӯдакони пойтахт ба китобхонаи ҷумҳуриявии кӯдакон ва наврасони ба номи К.Баялинов бошанд, ки мунтазам барои мактаббачагон экскурсияҳо мегузаронанд ё дар рӯзнома таассуроти намоишнома ё филми офаридашударо дар асоси асари адабӣ инъикос кунанд.

Рӯзномаи хонандаро бо форматҳои гуногун пешкаш кардан мумкин аст: сабти аудио, презентатсияи видео, албом, дафтар, китоби худсохт ё блог дар Интернет.

Дар зер як қатор тавсияҳо оид ба ташкили кор бо рӯзномаи хонанда оварда шудаанд.

- ♦ Хонандагон бояд ҳадафи нигоҳ доштани рӯзномаи хонишро бидонанд: чаро он даркор аст, кӣ онро меҳонад, хонанда дар натиҷаи нигоҳ доштани рӯзнома чӣ ба даст меорад.
- ♦ Хонандагон барои муайян кардани шакли нигоҳ доштани рӯзнома даъват карда мешаванд: рӯзнома чӣ гуна хоҳад буд, чӣ гуна сабтхоро дар он нигоҳ доштан мумкин аст, чӣ қадар мунтазам, дар кадом вақт (дар дарс, дар китобхона ё дар хона), барои нигоҳ доштани рӯзнома кадом мавод лозим аст (албом, дафтарчаи ҳаҷмӣ, фломастерҳо, харитаҳо ва ғ.).
- ♦ Дар муқоваи рӯзномаи хонанда навиштани маълумот тавсия дода мешавад: насаб, номи хонанда / донишҷӯ, синф, рақами мактаб ё ном, соли маъмурият ва ғ.
- ♦ Дар ибтидо дар бораи сохтори рӯзнома андеша рондан муҳим аст. Хонанда метавонад як сохтореро муайян кунад, ки мувофиқи он сабтҳо қайд карда шаванд ё сохторҳои гуногунро истифода баранд. Масалан, як китобро бо стратегияи МДД, дигаре бо диаграммаи Венн, сеюмиро бо харитаи ҳикояҳо ва ғ. таҳлил кардан мумкин аст. Хонанда метавонад саволҳоеро таҳия кунад, ки пас аз хондани китоби навбатӣ ба онҳо ҷавоб диҳад. Масалан:

Ин китоб дар бораи чӣ хел _____
Онро бояд мутолиа кард, чунки _____
Хонда ман фаҳмидам, _____,
Ҳис кардам _____, иҷро кардам _____
Аз ҳама иқтибоси муҳим ё лаҳзаи шавқовар _____
Шумо боз дар бораи _____

Хонандагон бояд тарзи дурусти пур кардани рӯзномаи хонандаро омӯхта, ҳангоми навиштан аз услубҳо ва жанрҳои мухтасари гуногун истифода баранд ва матнро

сохта ва таҳрир карда тавонанд (ниг. Модули 4. Рушди нависандагии эҷодӣ дар мактаби ибтидоӣ ва модули 5. Навъҳои навиштан дар ҳаёти ҳаррӯза). Дар раванди эҷоди ёддоштҳо хонандагон метавонанд на танҳо матн, балки диаграммаҳо, аксҳо, расмҳо, харитаҳо ва ғ. (ниг. Модули 2. Таълими ҳамгиросудайи фанҳо ва забон).



## Резюме

Ҳамгироӣ кардани китобҳои бачагона ва фаъолияти таълимии хонандагон дар синф аз фанҳои гуногун - математика, кишваршиносӣ, асосҳои бехатарии ҳаёт, эҷодиёти аёнӣ ва бадеӣ ба омӯзгорон кумак мекунад, ки хонандагонро бо мафҳумҳои нав шинос кунанд ва фаҳмиши хонандагонро дар бораи чизҳои омӯхташон чуқур ё васеъ кунанд. Китоби бачагона ба хонандагон кумак мекунад, ки робитаи байни чизҳои омӯхташон ва ҳаҷони атрофро барқарор кунанд. Китобҳои бодикқат интихобшуда муносибати мусбатро ба математика ва қобилияти фикрронии математикиро ташаккул медиҳанд. Адабиёти бачагона мавзӯҳои дарсҳоро мувофиқ ва ҷолиб хоҳад кард.

Ба омӯзгорон се стратегияи гуногун пешниҳод карда мешаванд, ки онҳо метавонанд барои ҳамгироӣ кардани адабиёти бачагона ва мундариҷаи синф истифода баранд - Доираҳои адабиёт, баланд хондани муаллимон ва нигоҳ доштани рӯзномаи хониш. Барои ташкили «Маҳфилҳои адабӣ», муаллимон ба хонандагон интихоби китобҳои гуногунро пешниҳод мекунанд, ки ҳар кадоме аз онҳоро нусхабардорӣ мекунанд. Хонандагон китобҳои хондаи худро интихоб мекунанд, гурӯҳҳо ташкил мекунанд, барои худ нақшҳо интихоб менамоянд, асарро мехонанд ва муҳокима мекунанд.

Бо овози баланд хондан намоиши хониши намунавӣ аст, ки омӯзгорон хонандагонро бо мавзӯҳои нав шинос мекунад. Ҳангоми бо овози баланд хондани хонандагон, вобаста аз ҳадафи хониш, муаллимон вақтро дуруст тақсим мекунанд: онҳо ба хонандагон имконият медиҳанд, ки хониши ифоданокро гӯш кунанд, инчунин дар муҳокимаи асаре, ки барои азхуд кардани мундариҷаи барнома зарур аст, иштирок кунанд. Рӯзномаи хонанда сабтҳои хондаатонро қайд мекунад, ки онҳоро ҳангоми омӯзиши китобҳои мавзӯҳо, жанрҳо, форматҳои гуногун дар ҳамаи фанҳои синфҳои ибтидоӣ истифода бурдан мумкин аст.





## ҚИСМИ 5. СТРАТЕГИЯҲОИ ИСТИФОДАИ КИТОБҲОИ КЎДАКОН ДАР ТАҲСИЛИ МАКТАБИ ИБТИДОӢ

### ? Саволҳои роҳнамо

- ◆ Чӣ гуна аз китобҳои бачагона барои таълим додани хонандагон дар мавзӯи муайян аз фанҳои гуногун истифода бурдан мумкин аст?

Дар ин боб як қатор мисолҳо оид ба истифодаи китоби бачагона дар дарсҳо аз фанҳои гуногуни мактаби ибтидоӣ оварда шудаанд. Намунаҳо дар шакли стратегияҳо оварда шудаанд – дастурҳои мушаххас, ки метавонанд барои омӯхтани мавзӯҳои мушаххас, ошноӣ бо китоб, матн ё таълими тамоми дарс истифода шаванд. Ин стратегияҳо ба тариқи дигар, дар адабиёти педагогии Амрико ҳамчун «кӯҳна» - амалҳои такрорӣ, машқҳо, супоришҳо, раванде ба назар гирифта мешаванд, ки ҳам муаллим ва ҳам хонандагон дарк кардани ҳар як масъулият (тавассути истифодаи мунтазами онҳо) мебошанд. Ин ба шумо имкон медиҳад, ки имкониятҳои хонандагонро васеътар истифода баред, нерӯи онҳоро ба кор баред.

Дар оғози ҳар як стратегия нишон дода мешавад, ки дар ҷараёни таълим маҳз чӣ гуна фарқ кардани муҳим аст: мундариҷа (барнома), раванди таълим (усулҳо, машқҳо, супоришҳо), муҳите, ки ба афзоиши ҳавасмандии хонандагон ё формати арзёбӣ мусоидат мекунад. Инчунин пешниҳод карда мешавад, ки ба принсипи тарроҳии универсалӣ, ки ҳангоми истифодаи стратегия амалӣ карда мешавад, диққат диҳем.

Ҳар як стратегия ҳадафи омӯзишро муайян мекунад, синфи тренинг, натиҷаҳои пешбинишудаи омӯзиш муайян карда мешаванд, рӯйхати маводи зарурӣ барои истифодаи стратегия ва шакли ташкили кор дар синф пешниҳод карда мешавад. Дар зер тартиби марҳила ба марҳила истифода бурдани стратегия тасвир шудааст. Тавсиф бо тавсияҳо оид ба тафрикаи баҳогузори ба анҷом мерасад.

Стратегияҳои пешниҳодшуда бо назардошти талаботи Стандарти давлатии таълимии мактаби таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Қирғизистон таҳия шудаанд.

Стратегияи «Маҳфилҳои адабӣ» ба ташкили гурӯҳҳои хонандагон равона карда шудааст, ки тибқи нақшҳо ё масъулиятҳои муайян бо китоб кор мекунанд ва усулҳои гуногуни кор бо як китобро пешбинӣ мекунанд. Муҳокимаи дастаҷамъона ва ҳамаҷонибаи хониш имкон медиҳад, ки фаҳмиши китоб васеътар карда шавад. Ин стратегия барои муҳокимаи китобҳо дар мавзӯи мушаххаси мавзӯи муайян муфид аст, на танҳо дар дарсҳои хониш

Стратегияи дуввуми дар ин боб пешниҳодшуда стратегияи «Хониши интерактивист». Дар раванди хондани ин гуна китоб, муаллим ҳангоми хондан бозистода, ба хонандагон саволҳо медиҳад, ки маънои чизи хондашударо равшан мекунанд. Хониши интерактивӣ ба иштироки максималии хонандагон дар таҳияи мавзӯи нав мусоидат мекунад.

Стратегияи «Истифодаи адабиёти бачагона барои азхудкунии силсилаи ададҳо аз ҷониби хонандагон» барои омӯзиши математика татбиқ карда мешавад. Он истифодаи матнҳои ҳам бадеӣ ва ҳам адабиёти илмӣ ва таълимиро дар бар мегирад, ки бо ёрии онҳо хонандагон то чӣ андоза муҳим будани математика дар

ҳаёт ва мавзӯи ҷолиб мебошанд. Ин стратегия ба шумо имкон медиҳад, ки мафҳумҳои математикиро дар заминаи шарҳ диҳед, ки кӯдакон фаҳманд.

Стратегияи "Семинари Суқрот", ки бо усули файласуфи қадимаи юнонӣ номгузори шудааст, имкон медиҳад, ки бо мақсади дарки амиқи мавзӯи омӯхташуда муҳокимаи сохтори донишҷӯён дар дарс ташкил карда шавад. Муҳокима дар асоси пурсидани саволҳо ва ҷустуҷӯи посух ба онҳо сурат мегирад, ки дар ҷараёни он маълум мешавад, ки хонандагон аллакай дар ин мавзӯ чӣ медонанд ва чӣ чизе ғанӯз надоранд. Ҳангоми татбиқи ин стратегия, хонандагон ду давра ташкил мекунад: берунӣ ва дохилӣ, доираи муҳокимарон ва доираи нозирон, ки пас аз даври якуми мувоҳида нақшхоро иваз мекунад.

Стратегияи ниҳоии ин рӯйхати тафтишотӣ ҳадафи баррасии масъалаҳои гуногунрангӣ тавассути китобҳои мусаввар мебошад, зеро онҳо барои ба даст овардани ин манбаъи муфид мебошанд. Нашрҳои мусаввар усулҳои гуногуни тарроҳиро барои тасаввур кардани падидаи гуногунрангӣ, ба хонанда расонидани баъзе тасвирҳои истифода мебаранд, ки тафсири онҳо ба хонандагон имкон медиҳад, ки худ ва муносибати худро бо ҷаҳони атроф беҳтар фаҳманд. Шумо метавонед алгоритми ин стратегияро барои самаранок муҳокима кардани ҳар як мавзӯи мавриди омӯзиш бо истифода аз адабиёти бачагона ба кор баред ва барои ин китоби мувофиқро ёфтан муҳим аст.

### **5.1. Стратегияи «Маҳфилҳои адабӣ»**

Стратегияи «Маҳфилҳои адабӣ» ин як баҳси хурди гурӯҳӣ мебошад, ки дар он ҳар як иштирокчи нақшҳои мушаххасро иҷро мекунад ва ба хонандагон имкон медиҳад, ки чизҳои хондашонро дарк кунанд, бо истифода аз бархӯрдҳои гуногун: визуализатсия, ҷамъбасти, муқоиса, пайванд додани хониш бо таҷрибаи зиндагӣ, васеъ кардани луғат ва ғ.

- ◆ Тафриқа: мундариҷа, раванди таълим, муҳити омӯзиш.
- ◆ Тарроҳии универсалии омӯзиш: ҷалби хонандагон ба раванди таълим, нишон додани натиҷаҳои таълим.

#### **Мақсади таълим**

- ◆ Рушди малакаҳо барои истифодаи стратегияҳои фаҳмиши хониш: ҷамъбасткунӣ, гузоштани саволҳо, ҷустуҷӯи маънои калимаҳои нав ва калидӣ дар матн, посухи хонандагон ба китоб ё матни хондашуда;
- ◆ Муайян кардани робитаи мундариҷаи хонда бо мавзӯи омӯхташуда.

#### **Натиҷаҳои интизоршудаи таълим**

- ◆ Хонандагон сужети асарро муайян мекунад.
- ◆ Хонандагон маълумоти асосии марбут ба мавзӯи омӯхташавандаро муайян мекунад.
- ◆ Хонандагон ғояҳои худро дар асоси далелҳои матн асоснок мекунад.
- ◆ Хонандагон робитаҳои байни ғояҳо ва рӯйдодҳои дар китоб тасвиршуда ва мавзӯ ё ғояи мувофиқро, ки дар ҷараёни омӯзиши мавзӯ баррасӣ шудаанд, муайян мекунад.

- ◆ Хонандагон барои муайян кардани маънои калимаҳои калидӣ дар матн иттилоот ва манбаъҳои контекстӣ, аз қабili луғатҳоро истифода мебаранд.
- ◆ Хонандагон дар ҳамкорӣ (дар гурӯҳҳои хурд) бо ҳамсинфони худ кор мекунанд.
- ◆ Синфи тавсияшуда: 1-4.

**Маводҳои зарурӣ:** 6 нусхаи (экземпляри) матн.

**Шакли ташкили кори синф:** дар гурӯҳҳои хурд.

### Тавсифи чараёни истифодаи стратегияҳо

#### Пеш аз истифодаи стратегияҳо

Омӯзгорон бояд боварӣ дошта бошанд, ки ҳамаи хонандагон бо омодагӣ бо ҳамсолонашон дар гурӯҳҳои хурд кор баранд, алахусус ҳар як хонанда масъулияти худро барои омӯзиши худ дарк кунад ва бо ҳамсинфонашон дар як гурӯҳ кор карда дигар ҳамсинфнро дастгирӣ кунад (Томпкинс, 2017).

Пеш аз оғози дарсе, ки ин стратегияро истифода мебарад, муаллим бояд тайёр кунад:

- ◆ Маҷмӯаи иборат аз 5-7 китоб дар мавзӯи мавриди омӯзиш, 6 нусха аз ҳар як китоб (агар миқдори зарурии ҳар як китоб мавҷуд набошад).
- ◆ Нақшаи корӣ бо стратегияи «Маҳфилҳои адабӣ» (ин метавонад плакати деворӣ, муаррифии PowerPoint ё тавсифи хаттии стратегия дар варақи алоҳида бошад). Муҳим он аст, ки хонандагон тавсифи зина ба зина стратегияро ҳам пеш аз татбиқи стратегия ва ҳам дар вақти кор дида бароянд.
- ◆ Ҷадвал ё диаграмма бо нақшҳои зикршуда ва тавсифи масъулиятҳо вобаста ба нақш дар раванди кор бо стратегияи «Маҳфилҳои адабӣ». Ҳар як хонанда бояд нақши худро интихоб карда тавонад, бинобар ин рӯйхати нақшҳо ва тавсифи онҳо дар тахтаи синф ё девори синф гузошта мешавад. Бо гузоштани ин маълумот дар ҷои намоён, муаллим ба хонандагон имкон медиҳанд, ки на танҳо бо нақшҳо ошно шаванд ва роли худро интихоб кунанд, балки тавсифҳоро дар чараёни кор тафтиш кунанд, то онҳо боварӣ ҳосил кунанд, ки вазифаи худро дуруст иҷро мекунанд.

Нақшҳои имконпазири хонандагон дар раванди кор аз рӯи стратегияи «Маҳфилҳои адабӣ».

Мавқеъ	Масъулият
Модератори / роҳбари муҳокима	Модератор баҳсро роҳбарӣ мекунад ва хонандагонро тавассути супориши ба гурӯҳ додашуда роҳнамоӣ мекунад. Барои роҳандозии муҳокимаи муассир, модератор метавонад ба гурӯҳ саволҳои зеринро диҳад: - <i>Ҷояи асосии (мазмунӣ асосии) асарӣ хондашуда чист? Он шуморо дар бораи чӣ водор мекунад?</i> - <i>Дар чараёни муҳокимаи ин асар кадом саволҳо ба миён меоянд?</i>

<b>Мавқеъ</b>	<b>Масъулият</b>
Ҳунарманди таҳлили эпизодҳо <sup>7</sup>	Хонанда якчанд эпизодҳои назаррасро интихоб мекунад (ё порчаҳои асар) ва ба гурӯҳ аҳамияти маъноии онҳоро барои фаҳмидани тамоми матн ва сабаби интихобро мефаҳмонад.
Ҳунарманди калимаҳо	Хонанда 4-6 калимаи муҳим ё ношиносро дар матн муайян карда, маънои онҳоро бо истифода аз луғат пайдо мекунад. Маҳз маънои калимаи мувофиқи матнро интихоб кардан муҳим аст. Хонанда инчунин метавонад дар бораи маъноҳои гуногуни калима маълумоти ҷолиб пайдо карда, ба гурӯҳ пешкаш кунад.
Ҳунарманди алоқа	Хонанда байни чизҳои хондааш ва таҷрибаи зиндагии худ робита барқарор мекунад ё китоби хондаашро бо китобҳои дигаре, ки хонандагон қаблан бо онҳо ошно буданд, муқоиса мекунад.
Ҳунарманди чамъбасткунанда	Хонанда хонишро чамъбаст мекунад (хулоса мекунад) ва ғояҳои асосии китоб, матнро ба тамоми гурӯҳ пешкаш мекунад. Шумо метавонед мубоҳисаро бо хондани хулосаи омодашуда бо овози баланд оғоз кунед.
Мусаввир	Мусаввир аз чизи хондааш расмҳо ё диаграммаҳо сохта, ба гурӯҳ нишон медиҳад. Гурӯҳ расмҳоро пеш аз он, ки наққош нақл кунад, муҳокима мекунад.
Муҳаққиқ	Муҳаққиқ иттилооти заруриро барои фаҳмидани матн меҷӯяд: ин метавонад маълумот дар бораи китоб, муаллиф ё мавзӯи дар китоб ифшоёфта бошад. Барои ҷустуҷӯи маълумот хонанда метавонад ба манбаъҳои интернетӣ муроҷиат кунад, маълумотро дар китобҳои истинодӣ (энсиклопедияҳо, луғат) тафтиш кунад, бо шахсе, ки вобаста ба мавзӯи китоб ё матн дониш ва таҷриба дорад, мусоҳиба гузаронад.

Барои ташкили кор ҳамаи китобҳоро ҷойгир кардан лозим аст, то хонандагон бо онҳо кор хоҳанд кард. Муайян кардани ҷойҳое, ки дар он ҳама "Маҳфилҳои адабӣ" кор карда метавонанд, муҳим аст.

### ***Дар вақти истифодаи стратегияҳо***

Гурӯҳҳои хурд:

- ◆ **Қадами 1.** Омӯзгор хонандагонро бо маҷмӯи китобҳо муаррифӣ мекунад ва хонандагонро даъват менамояд, ки ҳар яки онҳоро бо мақсади интихоби китобе, ки мехоҳанд бо онҳо кор кунанд, шинос кунанд. Хонандагон метавонанд китобро аз се вариант интихоб кунанд. Пас хонандагон ба муаллим дар бораи интихоби худ хабар медиҳанд.

\*Эпизод қисми нисбатан ҷудонашаванда ва мустақили асар (порча) мебошад, ки ҳодисаи бо вақт анҷомёфта, лаҳзаи муайяни амали дар асар тасвиршударо тасвир мекунад.






- Муаллим мувофиқи китоби интихобшуда гурӯҳҳои хонандагонро ташкил медиҳад. Хонандагоне, ки як ҳел китобро интихоб мекунанд, аъзои ҳамон гурӯҳ мешаванд. Агар аксарият ҳамон китобро интихоб карда бошанд, шумо метавонед диққати хонандагонро аз вариантҳои дигар ба китоб ҷалб кунед. Муаллим гурӯҳҳо ташкил мекунад, ки дар он хонандагон ба таври инфиродӣ бо китоби интихобшуда шинос мешаванд, ки 10 дақиқа вақтро дар бар мегирад. Агар шиносӣ бо китоб тӯлонитар давом намояд, қадами оянда метавонад ба дарси дигар гузаронида шавад.
- ◆ **Қадами 2.** Хонандагон ба кор дар гурӯҳҳои худ шурӯъ мекунанд. Ҳар як хонандаи гурӯҳ нақшро барои худ интихоб мекунад.
- ◆ **Қадами 3.** Хонандагон вобаста ба мураккабии матн китоби интихобкардари (ё саҳифаҳои китоби пешниҳодкардаи омӯзгор) алоҳида ва ё ҷуфт мехонанд ва пас аз иҷрои супориш мувофиқи нақши интихобкарда ба муҳокима омода мешаванд.
- ◆ **Қадами 4.** Донишомӯзон муҳокимаи китобро оғоз мекунанд (ин бояд тақрибан 20-30 дақиқа давом кунад). Муҳокимаро модератор оғоз мекунад. Ҳар як донишомӯз супориши иҷрошударо мувофиқи нақши интихобкардааш пешниҳод мекунад.
- ◆ **Қадами 5.** Дар ҳолати зарурӣ, муаллим дарси хурд дар мавзӯи омӯхташаванда, стратегияҳои хониш ва ғайра мегузаронад.
- ◆ **Қадами 6.** Дар ҳолати зарурӣ, муаллим қадамҳои 3, 4 ва 5-ро то он даме, ки хонандагон китобро хонда, муҳокима мекунанд, такрор мекунад.
- ◆ **Қадами 7.** Хонандагон дар ҳар як маҳфили адабӣ чизҳои хондашонро бо ҳамсинфони худ тавассути муҳокима ё пешниҳоди супориш нақл мекунанд (Томпкинс, 2017). Муаллим кори гурӯҳиро ҷамъбаст намуда, бо хонандагон аҳамияти ҳар як китоби хондашро дар фаҳмидани мавзӯи таҳқиқшаванда муҳокима менамояд.

### **Пас аз истифодаи стратегияҳо**

**Вазифаи хонагӣ.** Хонандагон метавонанд баъзе саҳифаҳоро тибқи дастури муаллим хонанд (идомаи ҳикоя ё матни оянда).

**Арзёбӣ.** Муаллимон дастовардҳои хонандагонро дар маҳфилҳои адабӣ назорат карда, сатҳи иҷрои донишҷӯёни нақши интихобкардаи гурӯҳ, дараҷаи иштирок дар муҳокима, иштироки фаъолона дар гурӯҳ ва дараҷаи амиқ дарк кардани хонишро назорат мекунанд. Дар охири кор хонандагон варақаи худидоракуниро пур мекунанд (ниг. Варақаи худидоракунӣ).

Варақаи худбаҳодихӣ			
Ному насаб _____		сана _____	
	Ман аз ўҳдаи вазифа ба дараҷаи аъло баромадам. 	Ман аз ўҳдаи ва-зифа ба баро-мадам 	Ман дурусттар ичро карда метавонам. 
Ман китоби заруриро хондам.			
Ман нақши худро иҷро кардам.			
Ман кумак кардам, ки муҳокимаи мо ҷолиб шавад.			
Имрӯз ман дониستم:			
Ман нафаҳмидам:			

#### Вариантҳои арзёбӣ

- ◆ Хонандагоне, ки малақаҳои хониши сусти доранд. Омӯзгорон метавонанд ба ин хонандагон нақши модератори мубоҳиса, наққош ё устоди муоширатро дар маҳфилҳои адабиёт пешниҳод кунанд. Агар хондани тамоми матн ё китоб барояшон душвор бошад, муаллим хоҳиш мекунад, ки танҳо як қисми матнро хонад.
- ◆ Хонандагоне, ки дар малақаҳои хониш камолот нишон медиҳанд. Муаллимон метавонанд аз хонандагон хоҳиш кунанд, ки нақши худро дар маҳфили адабиёт интиҳоб кунанд.

### 5.2. Стратегияи «Хониши интерактивӣ»

Вақте ки муаллим ба тамоми синф бо овози баланд мекӯнад, хонандагон ўро бодикқат гӯш мекунад, аз ин рӯ, на танҳо чизи хондаи муаллим, балки инчунин ҷи гуна иҷро кардани он низ хеле муҳим аст. Хониши интерактивӣ ҳадафи ҷалби хонандагон ба раванди хондани китоби муаллим ба тамоми синф ва муҳокимаи он дар бораи китобро дорад. Муҳокима бо истифода аз саволҳои, ки муаллим ҳангоми хондани китоб ба хонандагон медиҳад, гузаронида мешавад. Ин саволҳо сохторӣ ва мувофиқ мебошанд. Дар зер ду стратегияи интерактиви хониш “Пешниҳод, арзёбӣ, тавсеа, ҳавасмандкунӣ” ва “даъватҳо” оварда шудаанд, ки дар асоси ҳадафҳои саволҳои, ки хонанда ҳангоми хондани китоб ба таври баланд хонда медиҳад ва истифодаи фаври ҳангоми хондан барои беҳтар кардани фаҳмиш номгузорӣ шудаанд

- ◆ Тафриқа: раванди таълим, муҳити таълим.
- ◆ Тарроҳии универсалии омӯзиш: ҷалби омӯзандагон ба раванди таълим.

#### Мақсади таълим

- ◆ Рушди малақаҳои фаҳмиши хониш.

- ◆ Ғанӣ гардондани луғат.
- ◆ Омӯзиш дар малакаи таҳияи ҷавоб ба саволҳо.
- ◆ Муайян кардани муносибати байни матн ва тасвир.

### Натиҷаҳои пешбинишудаи таълим

- ◆ Хонандагон маълумоти асосии китобро муайян мекунанд.
- ◆ Хонандагон барои посух додан ба саволҳо таркиби матн ва услуби нутқро истифода мебаранд.
- ◆ Хонандагон чизҳои хондашонро бо таҷрибаи зиндагии худ пайваст мекунанд.
- ◆ Хонандагон барои посух додан ба саволҳо калимаҳои навро истифода мебаранд.

### Синфи пешниҳодшуда: 1–2

**Маводҳои зарурӣ:** якчанд нусхаи китоб (ба қадри имкон) ба мавзӯи дарс марбут аст (матни китоб набояд аз ҳад дароз, вале ҳамзамон на он қадар кӯтоҳ бошад), матни китоб бо тасвирҳо ҳамроҳ карда шавад.

**Шакли ташкили кор дар синф:** тамоми синф

**Тавсифи ҷараёни истифодаи стратегияҳо**

**Пеш аз истифодаи стратегияҳо**

**Муаллим бояд тайёр наояд:**

- ◆ Китобҳое, ки мавзӯи таҳқиқшавандаро дар бар мегиранд, ки ба малақаҳои хониши хонандагон мувофиқанд.
- ◆ Системаи саволҳо дар пайдарпаии муайян мутобиқи стратегияи "Равона кардан, арзёбӣ, ғанӣ гардондан, ҳавасмандкунӣ"<sup>8</sup> ва «Маслиҳатҳо»<sup>9</sup>.

**Пайдарпаии саволҳо дар стратегияи «Равона кардан, арзёбӣ, ғанӣ гардондан, ҳавасмандкунӣ»**

**Равона кардан:** Омӯзгор хонданро бо як саволи асосӣ оғоз мекунад, ки ба хонандагон имкон медиҳад, ки ба мутолиа машғул шаванд, диққати худро ба китоби хонда равона кунанд, ба фаҳмидани он, ки китоб дар бораи чӣ хоҳад буд. Омӯзгор метавонад аз хонандагон талаб кунад, ки номи китобро аниқ кунанд, диққати хонандагонро ба мисол ҷалб кунанд ё пас аз хондани ҷумлаи аввал, аз хонандагон пурсед, ки онҳо дар бораи чӣ будани китоб чӣ гумондоранд.

**Арзёбӣ:** Омӯзгор ҷавоби хонандаро бо тасдиқи дурустии он арзёбӣ мекунад: "Бале", "Дуруст", "Албатта", ва ё бо роҳи "Биё бубинем, ки шумо ҳақ ҳастед".

<sup>8</sup> Дар версияи англисӣ, ин стратегия PEER номида мешавад: P-фаврӣ (нуқта, фаврӣ), E-баҳогузорӣ (арзёбӣ), E - васеъ (васеъ), R-посух (посух, посух).

<sup>9</sup> Дар версияи англисӣ, ин стратегия CROWD номида мешавад: C - пурра (ҳукмиҳои пурра), R - ёдоварӣ (бозхонд), O - фаврии кушод (дархостҳои кушода), W - Чӣ, Кай, Дар кучо, Чаро саволҳо (саволҳо "Чӣ ? ", " Дар кучо? ", " Кай? "Ва" Чаро? "), D-distancing (фосила аз матн).

**Васеъ кардан:** Омӯзгор вокуниши хонандагонро ифода мекунад ва барои амиқтар фаҳмидани хониш маълумот илова мекунад.

**Ташвиқ кардан:** муаллим хонандагонро барои такрор кардани маълумоти нави омӯхташон ташвиқ мекунад. Ин барои муайян кардани он, ки хонандагон маълумоти навро азхуд кардаанд ё не.

### **Пайдарпаии саволҳо дар стратегияи «Маслиҳатҳо/Ишораҳо»**

**Маслиҳати «Чумларо ба охир расонед»:** Омӯзгор ба хондани чумла оғоз мекунад, аммо ба хонандагон имконият медиҳад, ки чумлаҳоро худашон ба итмом расонанд. Масалан, омӯзгор меҳонад: *«Ҳавои баҳор тоза ва соф аст. Дар ин ҷо якум сабз мешавад»*, хонандагон ҷавоб медиҳанд: *«Барг»*. Ин фаъолият ба шеър ва ё дар он ҷое ки ибораҳои такрорӣ дахл доранд, таалуқ дорад. Анҷоми ин фаъолият ба хонандагон имконият медиҳад, ки муайян кунанд, ки кадом усули нутқ дар матн додасида истифода хоҳад шуд, ки барои хониши минбаъда муҳим аст.

**Маслиҳати «Пурра ба ёд оред»:** Пас аз он ки муаллим ба хонандагон китоб ё матн хондааст, ӯ саволҳо медиҳад, то ба онҳо дар ёд доштани чизҳои хондашон кӯмак расонад: *«Ҳикоя чӣ гуна сар шуд? Баъд чӣ шуд? Ҳикоя чӣ гуна ба поён расид?»*

**Маслиҳатҳои кушода:** муаллим диққати хонандагонро ба расмҳои дар китоб овардашуда ҷалб намуда, ба хонандагон савол медиҳад, ки "Ба мо бигӯед, ки дар расмҳо чӣ мебинед?" "Дар мисол чӣ гуфта шудааст?" Ин ба хонандагон имкон медиҳад, ки фикрҳои худро озодтар баён кунанд.

**Маслиҳат «Чӣ? Дар кучо? Кай?»:** ин саволҳо ба онҳо кумак мекунад, ки калимаҳои навро омӯзанд ё диққати хонандагонро ба ҷузъиёти муҳими матн ҷалб кунанд. Муаллим калимаи барои хонандагон навро хонда, метавонад пурсад, ки оё онҳо тасаввуроте доранд, ки чӣ муҳокима мешавад, дар кучо, кай ва чӣ гуна истифода мешавад ва ғайра.

**Ишораи «Пайвастшавӣ бо ҳаёти воқеӣ»:** муаллим байни мундариҷаи матн китоби хондашаванда бо воқеаҳои ҳаёт, ки дар ҳаёти воқеии хонандагон рух медиҳанд, робита барқарор мекунад. Дар ин ҷо муҳим аст, ки суханони хонандагонро бодидиқат гӯш кунед ва ба инкишофи нутқи онҳо, қобилияти гуфтани онҳо мусоидат намоед ва байни китобҳои хондашон бо таҷрибаи ҳаёт робита барқарор кунед.

### **Дар вақти истифодаи стратегия**

- ◆ **Қадами 1.** Муаллим мақсади дарсро (қисми дарс), хонандагон чиро меомӯзад, чӣ гуна муаллим бо синф кор карда, саволҳо медиҳад ва хонандагон ба онҳо ҷавоб медиҳанд, мефаҳмонад.
- ◆ **Қадами 2.** Муаллим ба хонандагон дар бораи стратегияҳои роҳнамой, арзёбӣ, васеъ кардан, ташвиқ кардан ва ишораҳо нақл мекунад.
- ◆ **Қадами 3.** Муаллим китобро баррасии пешакӣ мекунад.
  - Хонандагонро бо унвони китоб шинос мекунад, дар бораи муаллиф ва мусаввар нақл мекунад.
  - Бо хонандагон ҳама гуна маълумоти пешакиро дар бораи мавзӯи китоб муҳокима мекунад.
  - Ба хонандагон имкон медиҳад, ки дар бораи чӣ нақл кардани китоб тахминҳо пешкаш кунанд.

- ◆ **Қадами 4.** Китобро ба хонандагон бо истифода аз стратегияҳои «Пешниҳод, арзёбӣ, васеъ кардан, ташвиқ кардан» ва «Ишора» бо садои баланд меҳонад.

### Пас аз истифодаи стратегияҳо

**Вазифаи хонагӣ:** муаллим метавонад аз шогирдон талаб кунад, ки барои китоб ё матни хондашон саволҳои "тунук" ва "ғафс" ё саволҳои "ромашкаи Блум"<sup>10</sup> -ро таҳия кунанд.

**Арзёбӣ.** Муаллим ҷавобҳои хонандагонро бодикқат гӯш мекунад ва намуди саволи навбатиро муайян мекунад, ки ба онҳо дар ҷавоби беҳтар кӯмак мекунад.

### Вариантҳои арзёбӣ

- ◆ Хонандагоне, ки малакаҳои сусти хониш нишон медиҳанд: муаллим саволҳои барои хонандагон душворро такрор мекунад ё ислоҳ мекунад ё матнро дубора меҳонад.
- ◆ Хонандагоне, ки рушди малакаҳоро нишон медиҳанд: барои муайян кардани тахминҳои маъноӣ, ҷамъбасти, таҳлил саволҳо медиҳанд ("Чаро?") ва хоҳиш мекунанд, ки хулосаи арзиширо таҳия кунанд.

## 5.3. Стратегияи «Истифодаи асарҳои адабиёти бачагона барои азхудкунии силсилаи рақамҳо аз ҷониби хонандагон

Хондани асарҳои адабиёти бачагона, ки дар онҳо робитаҳои пайдарпай ва фазой барои шинохти олами атроф аз нуқтаи назари намоёндагиҳои математикӣ заруранд (барои барқарор, тавсиф, моделсозӣ ва шарҳи робитаҳои миқдорӣ ва фазой). Ин гуна ҳикояҳо ба хонандагон кумак мекунанд, ки силсилаи ададҳо бештар фаҳманд, дар паҳлуи болори ҳаракат барои ҳалли масъалаи математика ё муқоисаи ададҳо.

- ◆ Тафриқа: муҳити омӯзишӣ.
- ◆ Тарроҳии универсалии омӯзиш: роҳҳои гуногуни нишон додани натиҷаҳои таълим.

### Мақсади таълим

- ◆ Хонандагон фаҳмиши маъноҳои калимаҳоро то ва пас, пеш ва пас, ва *он чӣ дар оянда пайдо мешаванд*, ташаккул медиҳанд.
- ◆ Хонандагон фаҳмиши худро дар бораи то чӣ андоза дур будани рӯйдодҳои китоб истифода мебаранд, то тасаввуроте пайдо шавад, ки рақамҳо дар як қатор ададҳо чӣ гуна ҷойгиранд.

### Натиҷаҳои пешбинишудаи таълим

- ◆ Хонандагон фаҳмиши математикиро барои муайян кардани пайдарпай (то ва пас аз, пеш ва пас, оянда) истифода мебаранд.
- ◆ Хонандагон тасаввуроти фазоиро барои муайян кардани самти ҳаракат (сатр) барои ҳалли масъалаҳо, муқоисаи ададҳо, фарқи рақамҳо истифода мебаранд.

### Синфи тавсияшуда: 1–4

<sup>10</sup> См. Методы и приемы программы «Развитие критического мышления через чтение и письмо».

**Маводҳои зарурӣ:** асарҳои бадеӣ ва адабиёти илмӣ-маърифатӣ бо пешниҳоди пайдарпайи рӯйдодҳо, маҷмӯи қортҳое, ки бо суратҳои дар асар рӯй медиҳанд, барои ҳар як гурӯҳи хонандагон (бояд ҳамон қадар маҷмӯаҳо бошанд, ки муаллим гурӯҳҳои хурди хонандагонро дар синф ташкил кунад).

**Шакли ташкили қор дар синф:** тамоми синф, қор дар гурӯҳҳои хурд.

## Тавсифи чараёни истифодаи стратегияҳо

### Пеш аз истифодаи стратегияҳо

Омӯзгор бояд

- ◆ Маҷмӯаи асарҳои бадеӣ ва адабиёти илмӣ маърифатӣ барои кӯдакон бо рӯйдодҳои пай дар пай.
- ◆ Маҷмӯаи қортҳо, ки дар онҳо рӯйдодҳои асар барои ҳар як гурӯҳи хонандагон оварда мешаванд.
- ◆ Як силсила саволҳо, аз ҷумла баррасии пайдарпай (якум, дуввум, дар охир, пеш, пас) ва фазо (дар пеш, дар мобайн, дар пас).
- ◆ Тасвири силсилаи рақамҳо дар тахта, омода созад.

### Мавриди истифодаи стратегияҳо

Тамоми синф

- ◆ **Қадами 1.** Муаллим ба хонандагон таъкид мекунад, ки ҳангоми хондани матн онҳо бо овози баланд бояд ба рӯйдодҳои дар ҳикоя рухдода ва пайдарпаии онҳоро бодикқат назорат кунанд (он чӣ дар аввал рӯй дод, пас ҳодисаи дуюм чӣ буд, сеюм ва ғ.)
- ◆ **Қадами 2.** Муаллим бо истифодаи хониши интерактивӣ гоҳ-гоҳ истҳо карда, аз хонандагон дар бораи он ки чӣ ҳодиса рӯй додааст, мепурсад. Агар дар асар забони пайдарпай ё фазо истифода нашуда бошад, ҳуди муаллим ин забонро истифода бурда, бо хонандагон як воқеа ё ғояро дар асар муҳокима мекунад.
- ◆ **Қадами 3.** Пас аз хондани асар, муаллим диққати онҳоро ба пайдарҳамии рӯйдодҳо равона карда, ба хонандагон савол медиҳад: «Дар ибтидо чӣ шуд? Пас?». Бояд ба он диққат дод, ки пеш аз рӯйдодҳо ва пас аз он рӯй дода буд.

### Қор дар гурӯҳҳои хурд

- ◆ **Қадами 4.** Муаллим маҷмӯи қортҳоро ба хонандагон дар гурӯҳҳои хурди иборат аз 2-4 нафар тақсим мекунад ва хоҳиш мекунад, ки «Поезди таърих» созед, ки дар он як қатор рӯйдодҳо (қортҳо) мувофиқи тартиби қорашон риоя карда шаванд. Ба хонандагон хотиррасон карда шавад, ки воқеаҳо аз чап ба рост ба монанди қатори рақамҳо саф мекашанд.

### Тамоми синф

- ◆ **Қадами 5.** Муаллим аз шогирдон хоҳиш мекунад, ки дар чараён чанд воқеа рӯй додаанд ва чӣ гуна онҳо дар робита бо ҳам ҷойгиранд. Дар ҳолати зарурӣ, муаллим супоришро худаш оғоз мекунад, бо иҷрои он дар тахтаи синфӣ нишон медиҳад, то хонандагон фаҳманд, ки чӣ тавр ин супоришро иҷро мекунанд. Дар паҳлӯи рақами 1 қорте тасвир карда мешавад, ки аввалин ҳодисаи рӯйдодаро

дар асар рух додааст, пас муаллим аз хонандагон мепурсад: «Баъд чӣ шуд? Кадом чорабинӣ сеюм аст? Кадом ҳодиса пеш аз ҳафтум буд? Агар мо аз чорабиниҳои ҳаштум ба аввалин баргардем, ба кучо меравем? (Мо бармегардем). Ҳодисаҳои чорум ва нӯҳум бо ҳам то чӣ андоза дуранд?

### Пас аз истифодаи стратегияҳо

**Вазифаи хонагӣ:** дар асоси усули "Поезди таърих", воқеаҳои дар китоб тасвиршударо ба назар гирифта, нақл кардани асарро омода кунед.

**Арзёбӣ:** Аз хонандагони алоҳида пурсед, ки ба саволҳо дар бораи пайдарпаии рӯйдодҳо ва муносибатҳои фазоии онҳо посух диҳанд. Саволҳо бояд ҳамон тавре бошанд, ки дар давоми тамоми муҳокимаи синф пешниҳод карда шуданд.

Вариантҳои арзёбӣ

- ◆ Хонандагоне, ки малакаҳои сусти хониш нишон медиҳанд. Хонандагонро ба як гурӯҳи хурд муттаҳид кунед ва бо онҳо дар алоҳидагӣ дар қатори ададҳо ва муносибати байни рӯйдодҳои дар асар рухдода ва қатори ададҳо кор баред.
- ◆ Хонандагоне, ки дар малакаҳои хониш камолот нишон медиҳанд. Пешниҳод диҳед, ки ин стратегияро мустақилона дар кори дигар истифода баред ("Поезди таърих" -ро эҷод кунед) ё хонандагонро даъват намоед, ки ҳикояи худро, ки аз рӯйдодҳои мушаххас иборат аст, бо истифода аз як қатор рақамҳо (даҳонӣ ё хаттӣ) эҷод кунанд.

### 5.4. Стратегияи «Семинари Суқрот»

Стратегияи Семинари Суқротӣ (инчунин бо номи Семинари Суқротӣ, Сӯхбати Суқротӣ, Гуфтугӯи эвристи) стратегияи таълимест, ки дар асоси усуле, ки тибқи ривоят, файласуфи юнонии қадим Суқрот бо шогирдонаш истифода кардааст, таҳия шудааст

Ин усули додани саволҳои роҳбарикунанда дар ҷустуҷӯи ҳақиқат аст, ин як намуди муҳокима аст. Ин шакли саволу ҷавоб аст, ки дар он муаллим дониши тайёрро ба хонандагон намегӯяд, аммо бо саволҳои мулоҳизакорона онҳоро водор мекунад, ки мустақилона ба ҳулоса оянд.

Ҳангоми ҷавоб шумо метавонед эродҳо, шарҳҳо диҳед, шуморо ба ҷустуҷӯ, изофаҳо ташвиқ кунед, ҷавобҳоро васеъ кунед: масалан, "дар харита нишон диҳед", "рафторро таҳлил кунед", "хонед ва гӯед", "бо матн исбот кунед".

Муаллим бояд ба мавзӯ омодагии хуб бинад, аксуламали эҳтимолии хонандагонро пешакӣ тасаввур кунад.

Муҳокимаи матн дар бораи стратегияи "Семинари Суқрот" метавонад ба тарзҳои мухталиф гузаронида шавад. Муҳим он аст, ки шумораи ҳарчи бештари хонандагонба муҳокимаи мавзӯ ҷалб карда шаванд. Дар ин робита, шумо метавонед вариантҳои гуногуни гузаронидани муҳоҷисаро истифода баред: ҳам умумӣ, барои тамоми синф, вақте ки муаллим саволҳо медиҳад ва мепурсад ва дар кор дар гурӯҳҳои хурд, вақте ки хонандагон пешакӣ омода мешаванд ва ба якдигар савол медиҳанд.

Бо мақсади ҷалби бештари хонандагон ба кори фаҳмидани матн, бо истифодаи технологияи "Аквариум" "семинари Сократ" ташкил кардан мумкин аст. Технология ташкили ду доираро ҳангоми муҳокима дар назар дорад: дохилӣ (иштирокчиёни муҳоҷиса) ва берунӣ (нозирон - мунаққидон ва таҳлилгарон). Доираи ботинӣ ба таҳлили матни хондашуда, китоб бо истифодаи саволу ҷавобҳои омодашуда равона

шудааст. Дар ин муддат иштирокчиёни доираи берунӣ муҳокимаи доираи ботиниро бидуни он мушоҳида мекунад.

Вақте ки муҳокима дар доираи ботинӣ ба итмом мерасад, иштирокчиёни доираи берунӣ дар бораи он ақида медиҳанд. Давомнокии ин раванд аз мавзӯи муҳокима вобаста аст. Нақши муаллим дар маҳфили "Сукротӣ" танҳо дар он аст, ки вай танҳо бо ёрии саволҳои пешбар мубоҳисаро ба самти дуруст равона мекунад, дар сурате ки вай иштирокчиёни комилҳуқуқи мубоҳиса нест.

### Маслиҳатҳо барои истифодаи

- ◆ Дар доираи ин усул муаллим надонистани пурраи мавзӯро нишон медиҳад, то бо хонандагон муколама барқарор карда шавад. Ба шарофати ин "муколама бо ҷоҳилон" хонандагон дар бораи мавзӯ маълумоти мукамалтар мегиранд. Пешакӣ дар бораи саволҳои асосие фикр кунед, ки моҳият ва самти муколамаро муайян мекунад.
- ◆ Барои фикр кардан вақт диҳед: барои посух додан на камтар аз 30 сония сарф кунед.
- ◆ Ҷавобҳои хонандагонро назорат кунед.
- ◆ Саволҳои роҳнамо диҳед.
- ◆ Давра ба давра хулоса кунед, ки чӣ гуфта шуд ва нуқтаҳои муҳими мубоҳисаро инъикос кунед.
- ◆ Ҳарчи бештар хонандагонро ба муҳокима ҷалб кунед.
- ◆ Ба хонандагон имкон диҳед, ки тавассути посух додан ба саволҳои роҳнамои омӯзгор дониши навро худшиносӣ кашф кунанд.

### Намудҳо ва намунаҳои саволҳои сократӣ

Усули "пурсиш" – и Сократӣ савол додани намудҳои гуногуни саволҳоро дар бар мегирад<sup>11</sup>.

Намуди савол	Намуна
Саволҳои аниққунанда	Шумо чиро дар назар доред? Оё шумо онро ба ибораи дигар гуфта метавонед? Ба фикри шумо, мушкилии асосӣ дар чист? Шумо як мисол оварда метавонед? Оё шумо ин нуқтаро таҳия карда метавонед?
Саволҳо дар бораи мушкилот	Чаро ин савол ин қадар муҳим аст? Оё ба ин савол посух додан душвор аст ё сода? Чаро шумо чунин мешуморед? Дар асоси ин савол мо чӣ гуна фарзияҳо карда метавонем? Оё ин савол боиси дигар масъалаҳо ва саволҳои муҳим мегардад?

<sup>11</sup> Paul Richard W. Critical thinking. Foundation for Critical Thinking. – Santa Rosa, CA. – 1995.



Намуди савол	Намуна
Саволҳои тахминӣ	<p>Чӣ гуна инро тахмин кардан мумкин аст?          _____ дар ин ҳолат чӣ маъно дорад?          Мо боз чӣ пешниҳод карда метавонистем?          Чунин ба назар мерасад, ки шумо фикр мекунад          _____. Оё ман шуморо дуруст мефаҳмам?</p>
Саволҳо дар бораи сабабҳо ва далелҳо	<p>Чӣ метавонад намуна бошад? Ба фикри шумо чаро ин дуруст аст? Ба мо кадом иттилооти дигар лозим аст?          Метавонед сабабҳо ба мо шарҳ диҳед?          Кадом хати мантиқӣ шуморо ба чунин хулоса овард?          Оё ягон далел барои бовар накардан ба ин далелҳо вучуд дорад?          Чӣ шуморо ба ин эътиқод овард?</p>
Саволҳо дар бораи пайдоиш ва сарчашмаҳо	<p>Оё ин фикри шумост ё дар ҷои дигаре шунидаед?          Оё шумо ҳамеша инро ҳис мекардед? Кӣ ё чизе ба фикри шумо таъсир кард?          Шумо ин идеяро аз кучо пайдо кардед?          Чӣ шуморо водор кард, ки чунин фикр кунед?</p>
Масъалаҳои сабабӣ	<p>Ин чӣ гуна таъсир мерасонад ...?          Оё ин воқеан рӯй хоҳад дод ё ин танҳо бояд рӯй диҳад?          Алтернативаҳо кадоманд?          Шумо инро дар назар доред? Агар ин ҳодиса рӯй мебуд, дар ниҳоят боз чӣ рӯй дода метавонист?          Чаро?</p>
Саволҳои мулоҳизаҳо	<p>Гурӯҳи дигари одамон ба ин савол чӣ гуна ҷавоб медоданд?          Чаро?          Шумо ба эътирозе, ки аз ҷониби _____ гуфтаед, чӣ гуна посух медиҳед?          Касе, ки _____ бовар дорад, чӣ фикр мекард?          Алтернативаҳо кадоманд?          Монандии _____ ва _____ ғояҳо кадомҳоянд?          Тафовутҳо дар чист?</p>

- ◆ Тафриқа: мундариҷа, раванд, муҳити омӯзиш.
- ◆ Тарроҳии универсалии омӯзиш: ҷалби хонандагон ба раванди таълим, нишон додани натиҷаҳои омӯзиш.

### Мақсади таълим

- ◆ Рушди малакаҳои фаҳмиши хониш ва истифодаи стратегияҳо барои кор бо матн (таҳияи мулоҳизаҳои арзишӣ, мулоҳизаҳо, далелҳо ва ғ.)

### Натиҷаҳои пешбинишудаи таълим

- ◆ Хонандагон ғояҳои муаллиф, изҳоротро мувофиқи хониш таҳия мекунанд.

- ◆ Хонандагон назари худро оид ба асари хондаи адабиёти бачагона таҳия мекунанд.
- ◆ Хонандагон ба саволҳо дар бораи асари хондашон дақиқ ҷавоб медиҳанд.
- ◆ Хонандагон барои азхуд кардани маводи нав ва инкишоф додани нутқ бо истифодаи саволҳои соқратӣ дар он намудҳои гуногуни саволҳоро истифода мебаранд.
- ◆ Хонандагон муҳокимаро дар шакли хаттӣ ҷамъбаст мекунанд.

**Синфи пешниҳодшуда:** 3-4

**Маводҳои зарурӣ:** адабиёти бачагона, маркерҳо, стикерҳо, рӯйхати саволҳои "Суқротӣ" ва рӯйхати саволҳо барои нозирон.

**Шакли ташкили кор дар синф:** тамоми синф; курсиҳо дар ду давра ҷойгиранд: дохилӣ ва берунӣ ("аквариум"). Дар доираи дохилӣ иштирокчиёни муҳоҷиса (10-12 донишҷӯ) ва дар доираи беруна нозирон (боқимондаи хонандагон) ҳастанд.



**Тавсифи тартиби татбиқи стратегия**

**Пеш аз татбиқи стратегия**

Пеш аз дарс, ки «Семинари Суқротӣ» баргузор мегардад.

- ◆ Муаллим асарро ба шогирдон меҳонад.
- ◆ Муаллим хонандагонро бо он шинос мекунад, ки матн аз сархатҳо иборат аст, ҳар як сархат андешаи муайяно дар бар мегирад. Хонандагон бояд равшан

кардани маълумоти асосиро ёд гиранд, калимаҳоеро, ки нафаҳмидаанд ва маънои онро муайян кунанд, бо истифода аз маъхазҳои гуногун (луғатҳо, энциклопедияҳо, китобҳои дарсӣ ва ғ.), Навиштани маънои онро (дар дафтар ё луғати онҳо). Муаллим метавонад намунаи муайян кардани маънои калимаро нишон диҳад, ки кадом стратегияҳои тавсеаи луғатро истифода мекунад.

- ◆ Омӯзгор аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки аз матн ду савол нависанд. Саволҳо бояд дорои тартиби баланд ё кушода бошанд. Ин саволҳо донишҷӯёнро ба шубҳа меандозанд ва ба қобилияти омӯзандагон оид ба татбиқ, азнавташкилдихӣ, васеъ, арзёбӣ ва таҳлили иттилоот равона карда шудаанд. Тавсия дода мешавад, ки аввал ба донишҷӯён фаҳмонед, ки саволҳо чист ва мисолҳо оваред.
- ◆ Омӯзгор аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки назари худро оид ба китоб ташаккул диҳанд. Ин метавонад андеша дар бораи персонажи асосии асар, интиҳоби муаллиф услуби нутқ (нақл, тавсиф, мулоҳизаронӣ), дар бораи хусусиятҳои забонӣ, дар бораи мавзӯъ, қаҳрамонҳо, падидаҳо (агар матн илмӣ ва маърифатӣ бошад) ва ғ.
- ◆ Муаллим як қатор саволҳои "Сукротӣ" -ро интиҳоб мекунад, ки бояд диққати хонандагонро ҳангоми "семинари Сукротӣ" ҷалб кунанд ё хонандагонро барои таҳияи чунин саволҳо даъват мекунад.
- ◆ Масоҳати синфро пешакӣ тавре ки дар диаграмма нишон дода шудааст, ташкил кардан муҳим аст: қобилияти ба тартиб даровардани доираҳои беруни ва ботинӣ ва ҷойгир кардани донишҷӯён дар доираи ботин - иштирокчиёни муҳокима, дар беруни - нозирон.
- ◆ Хонандагон бояд ҳамаи маводҳои барои ҳалқаи сукротӣ омодакардашонро бо худ гиранд: ёддоштҳои часпак бо саволҳо, луғатҳо, изҳороти худ, андешаҳои таҳияшуда, сархатҳо бо мисолҳо, далелҳо, иқтибосҳо.
- ◆ Барои доираи нозирон муаллим якчанд саволҳо омода мекунад, ки дар посух ба онҳо хонандагон бояд ҳангоми муҳоҷиса маводро аз муҳокима ҷамъ оваранд.

### **Намунаи саволҳо барои нозирон**

- ◆ Шумо ба фаъолияти иштирокчиён чӣ гуна баҳо дода метавонед?
- ◆ Намоишҳои кӣ ба шумо писанд омад ва чаро?
- ◆ Шумо кадом ҷавобҳоро дар хотири шумо монд? Бо чӣ?
- ◆ Ба фикри шумо, чаро баъзе хонандагон дар муҳокима фаъолона иштирок накарданд?
- ◆ Ба андешаи шумо, оё ҳадафи асосии муҳокима амалӣ шуд?

### **Мавриди истифодаи стратегияҳо**

#### **Тамоми синф**

- ◆ **Қадами 1.** Омӯзгор ҳадаф ва натиҷаҳои интизории омӯзишро шарҳ медиҳад. Дар тӯли 15-20 дақиқаи оянда донишҷӯён ба ҳамсинфони худ саволҳои омодашударо медиҳанд ва посухҳоро гӯш мекунанд ва муҳоҷисаи "Сукротӣ" -ро ташкил мекунанд.

- Аъзои ихтиёрӣ метавонад мубоҳисаро бо пурсидани саволи аввал ё пешниҳоди шарҳи матн оғоз кунад. Вай хонандаеро муайян мекунад, ки ба савол ё шарҳ ҷавоб диҳад. Барои муҳокимаи як масъала на бештар аз 3-4 дақиқа вақт додан лозим аст. Сипас назорати муҳокима ба дигар хонанда супорида мешавад. Хонандагони ҳалқаи дохилӣ (панелистон) бо гузоштани саволҳои худ (ҳар яке ду савол) дар муҳокима саҳм мегиранд.
- ◆ **Қадами 2.** Пас аз даври якуми мубоҳиса (силсилаи якуми саволҳо), муаллим мубоҳисаро қатъ мекунад, то иштирокчиёни мубоҳиса аз нозирон посух гиранд (ниг. Намунаҳои саволҳои нозирон).
- ◆ **Қадами 3.** Ҳоло хонандагон иваз мешаванд: онҳое, ки дар доираи ботин буданд, ба доираи берун ҳаракат мекунанд ва мувофиқан доираи берунӣ ботинӣ мешавад. Ва муҳокима идома дорад.
- ◆ **Қадами 4.** Муаллим метавонад ҷойҳоро барои даври сеюми мубоҳиса иваз кунад.
- ◆ **Қадами 5.** Муаллим хонандагонро даъват мекунад, ки ба мизи кории худ баргарданд ва хулосаи муҳтасари муҳокимаи Суқротро нависанд. Омӯзгор метавонад намунаи ин умумиятро нишон диҳад. Муаллим қайд мекунад, ки ин як кори инфиродӣ аст, бинобар ин хомӯширо риоя бояд кард.

### Пас аз истифодаи стратегияҳо

**Вазифаи хонагӣ:** Хонандагон метавонанд супориши хаттиро иҷро кунанд.

**Арзёбӣ:** Иштирокчиёни дар муҳокима дар асоси саволҳои додашуда ва ҷавобҳои иштирокчиён баҳо додан мумкин аст.

Вариантҳои арзёбӣ

- ◆ Хонандагоне, ки малакаҳои сусти хониш нишон медиҳанд: девори калимаҳо (калимаҳои нав ё калимаҳои дар матн истифодашуда, китоб), муаллим истифодаи ин калимаҳоро аз ҷониби хонандагон ҳангоми муҳокима ташвиқ мекунад.
- ◆ Хонандагоне, ки малакаҳои хониш нишон медиҳанд: Муаллим ин хонандагонро даъват мекунад, ки дар доираи дохилӣ баҳсро оғоз кунанд ё дар асоси мубоҳиса эссеи далелнок нависанд.

### 5.5. Стратегияи «Муҳокимаи гуногунрангӣ тавассути нашрияҳои мусаввар»

Китобҳои мусаввар барои омӯхтани гуногунӣ дар мактаби ибтидоӣ манбаи муфид ва арзишманд мебошанд, зеро ин китобҳо тавассути тасвирҳои визуалӣ равшан ва амиқ намудҳои гуногуни фарҳангӣ, забонӣ, наҷодӣ, этникӣ ва гуногунии ҷомеаро ошкор мекунанд. Истифодаи ин китобҳо дар синф ба рушди фарҳанги фарогир, баланд бардоштани маърифати хонандагон оид ба гуногунӣ (аз ҷумла маъҷубӣ), ба хонандагон ҳамдардӣ (ҳамдардӣ, ҳамдардӣ) ва таҳаммулпазирӣ (қабули гуногунрангӣ) мусоидат мекунад. Гуногунии усулҳои тарроҳӣ, ки муаллифони китобҳои расмӣ барои ошкор кардани мавзӯи гуногунрангӣ истифода мекунанд, ба кӯдакон имкон медиҳад, ки дар бораи хусусиятҳои фарҳанги мушаххас маълумоти бештар гиранд, аз ин рӯ онро дарк ва қабул кунанд.

- ◆ Тафриқа: мундариҷа, раванд, муҳити омӯзиш.

- ◆ Тарроҳии универсалии таълим: нишон додани натиҷаҳои таълим, иштироки донишҷӯён ба раванди таълим.

### Мақсади омӯзиш

- ◆ Рушди фаҳмиши хониш ва саводнокии визуалӣ.
- ◆ Рушди муносибати мусбӣ (бидуни таъбиз) ба гуногунрангӣ (маъюбӣ, гуногунфарҳангсозӣ, бисёрзабонӣ).
- ◆ Баланд бардоштани шавқи хонандагон ба яқдигар; ташаккули муносибати арзишӣ ва эҳтиром ба шахсияти ҳар як.

### Натиҷаҳои пешбинишудаи таълим

- ◆ Хонандагон огоҳии худро дар бораи гуногунӣ ва қабули онҳо зиёд мекунад.
- ◆ Хонандагон монандӣ ва фарқияти байни одамон ва фарҳангҳои дар китоб муқарраршударо муайян мекунад ва фикру ақидаи худро дар асоси далелҳои дар китоб пешниҳодшуда таҳия мекунад.
- ◆ Хонандагон байни китобҳои хондашон ва таҷрибаҳои ҳаётии худ робита пайдо мекунад.
- ◆ Синфи тавсияшуда: 1–4

**Маводҳои зарурӣ:** китобҳои мусаввари бачагона дар бораи гуногунии одамон ва ҷаҳон, маъюбӣ, таҳаммулпазирӣ, чандфарҳангӣ ва ғ. (масалан, шохҳои Имоген аз Дэвид Смолл, Садои Ранг аз Чимми Лиано, Хирси Сард аз Ҷулия Доналдсон, Салом, Моҳӣ Сухан мегӯяд, Силвия Векчини, Мӯъҷиза аз Сандра Дикманн, Нуқта аз Питер Рейнольдс, Ҷей, биё Биёед сӯҳбат кунем "Шарон Дрэпер" "Нигоҳи харгӯш" – и Кенҷиро Хайтанӣ", Дунёи аҷиб бо чашми Элли пурасрор" - и Линда Маллли Хант, "Муъҷиза" - и Р. Ҷаласаи Паласио, "Кишвари квадратӣ" – и Олтин Капалова, "Гул-ҳафтранг" - и В.Катаев ва ғ.). Муаллим аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки варақи "Мо гуногунем" - ро пур кунанд.

### Варақи «Мо гуногунем»

Онро, ки ... ёбед	Ном
ба Қазоқистон рафтааст	
бо забони ўзбекӣ то панҷ ҳисоб карда метавонад	
аз Ўш омадааст	
чор намуди питсаро номбар мекунад	
дар Иссиқ –Кӯл хешу ақрабо дорад	
бо панҷ забон «салом» гуфта метавонад	
номи даҳ хонандаро аз синфҳои параллелӣ номбар карда метавонад	
бозии машҳур, ки дар Анлия пайдо шудааст, бозӣ мекунад	

Онро, ки ... ёбед	Ном
Дар таътил дар назди очаву бобояш дар Талас истироҳат кард.	
номи раиси Жогорку Кенешу Ҷумҳурии Қирғизистонро номбар мекунад	
панҷ намуди дорувориҳоро номбар мекунад	
хӯрокҳои миллии дунгонӣ (ашлямфу, фунчоза, лағмон)-ро дӯст медорад	
таомҳои ҳиндиҳо чашидааст	
ҳамаи мамлакатҳои ҳамсоия Қирғизистонро номбар мекунад	
дар оила забони модариеро, ки забони таълимӣ намебошад истифода мекунад	
пойтахти Қазоқистон, Ўзбекистон ва Тоҷикистонро номбар мекунад	

**Шакли ташкили дарс дар синф:** тамоми синф

**Тавсифи тартиби татбиқи стратегия**

**Пеш аз истифодаи стратегияҳо**

Ба муаллим тавсия дода мешавад

- ◆ қарор дар бораи мавзӯ ва интиҳоби китобе, ки ба мавзӯи таҳқиқшаванда мувофиқат кунад;
- ◆ ташкили ҷой барои кори умумии гурӯҳӣ, ки ҳаракати хонандагонро фаро мегирад.

**Мавриди истифодаи стратегияҳо**

- ◆ **Қадами 1.** Муаллим ҳадаф, вазифа ва ҷараёни дарсро ба шогирдон мефаҳмонад. Ба хонандагон тавсия дода мешаванд, ки дар ҳар як марҳилаи дарс китоби хондашонро фаъолона муҳокима кунанд.
- ◆ **Қадами 2.** Навсозии дониши пешакии хонандагон дар бораи мавзӯи омӯхташаванда. Муаллим метавонад аз шогирдон пурсад, ки онҳо дар бораи маъюбии кӯдак чӣ фикр доранд ё намедонанд, ки кадом забонҳо дар ҷомеаи худ истифода мешаванд.
- ◆ **Қадами 3.** Муаллим китобро ба хонандагон муаррифӣ мекунад: унвони китоб муҳокима карда мешавад, тасвири муқоваи он баррасӣ карда мешавад, маълумот дар бораи муаллиф ва мусаввар пешниҳод карда мешавад. Хонандагон тавсия дода мешаванд, ки дар бораи мундариҷаи китоб фарзияҳои худро баён кунанд.
- ◆ **Қадами 4.** Муаллим китобро ба хонандагон бо истифода аз стратегияи «Овоз бароварда хондан», «Хониши интерактивӣ» (Дастур, Арзёбӣ, Васеъ,

Ҳавасмандкунӣ ва Маслиҳатҳо) бо нишон додани мисолҳо, таваққуфи муҳокимаи чизҳои хондашуда хонда, китобро меҳонад.

- ◆ **Қадами 5.** Пас аз хондани китоб, муаллим аз шогирдон дар бораи монандӣ ва фарқияти персонажҳои асосӣ ё дуумдараҷа мепурсад, хоҳиш мекунад, ки як китобро бо дигараш муқоиса кунанд ё чизҳои хондашонро бо таҷрибаи зиндагии худ. Дар зер якчанд саволҳои намуна оварда шудаанд:
  - Ин ду қаҳрамон ба чӣ монанданд? Дар китоб кадом далелҳо мавҷуданд?
  - о Онҳо аз якдигар чӣ фарқ доранд? Дар китоб кадом далелҳо мавҷуданд?
  - о Қаҳрамон чӣ гуна ҳис мекунад? Чаро шумо фикр мекунад?
  - о Оё дар ҷараёни ҳикоя дар қаҳрамон ё дар муҳити ӯ тағирот ба амал омадааст?
  - о Шумо нисбати персонажҳо, амали онҳо, рӯйдодҳои дар китоб тасвиршуда чӣ гуна эҳсосот доред?
- ◆ **Қадами 6.** Хонандагон метавонанд ташкилкунандаи графикаи муқоисавиро инфиродӣ ё ҷуфт пур кунанд.
  1. Қаҳрамони асосии асар кист?
  2. Қаҳрамони дуввуми асар (ё қаҳрамонҳо) кист?
  3. Монандӣ ва фарқияти байни онҳоро муайян кунед.

**Диаграммаи Вен**



- ◆ **Қадами 7.** Омӯзгор варақаи «Мо гуногуем» -ро ба хонандагон тақсим мекунад, мефаҳмонад, ки чӣ гуна онро пур кардан лозим аст, барои ин чӣ кор кардан лозим аст.
  - Хонандагон бояд варақаи кории худро дар тӯли 10 дақиқа бо пурсидани саволҳои ҳамсинфони худ пур кунанд. Хонандагон тавсия дода мешаванд, ки дар атрофи синф озодона ҳаракат карда, маълумоти заруриро ҷамъ оваранд. Муаллим диққатро ба он ҷалб мекунад, ки ин рақобат нест ("кӣ супоришро зудтар иҷро мекунад"), балки имкони муошират бо ҳамсинфон барои ҷамъовари маълумоти зарурӣ аст.

- Хонандагон бояд бо ҳарчи бештар аз ҳамсинфон мусоҳиба кунанд, то ба саволҳо посухҳои гуногун бигиранд.
- ◆ **Қадами 8.** Муаллим назорат мекунад, ки хонандагон чӣ гуна маълумоти заруриро ҳам мекунад, бо хонандагони гуногун мусоҳиба мекунад.
- ◆ **Қадами 9.** Пас аз он ки хонандагон ин супоришро иҷро карданд, муаллим онҳоро даъват мекунад, ки маълумоти ба ҳама дастрасро мубодила кунанд, ҷавобҳоеро қайд кунанд, ки аз ҳама ҳайрон шуданд.
- ◆ **Қадами 10.** Муаллим дар якҷоягӣ бо хонандагон мавзӯи таҳқиқшавандаро ҳамбаст намуда, аҳамияти фарогирии гуногунрангиро дарк мекунад.

### **Пас аз истифодаи стратегияҳо**

Омӯзиши муфассали ҳама гуна мавзӯҳои гуногунрангӣ, ки барои хонандагон таваҷҷӯҳи хоса доранд, ҳангоми боздид аз китобхона, маркази барқарорсозӣ, мактаби махсус ё намоишгоҳи рассомии марбут ба мавзӯи омӯхташаванда ва мавзӯи китоби тасвирӣ идома дода мешавад.

**Вазифаи хонагӣ.** Хонандагон ташвиқ карда мешаванд, ки китоби ҷолиберо дар бораи гуногунрангӣ ёбанд ва онро дар дарси оянда барои муаррифии синф омода кунанд.

**Арзёбӣ.** Пас аз хондани китоб, шумо метавонед дар бораи фаҳмиши хониш саволҳо диҳед.

### **Вариантҳои арзёбӣ**

- ◆ Хонандагоне, ки малакаҳои сусти хониш нишон медиҳанд: Муаллим бо ин хонандагон дар гурӯҳи хурд бо истифодаи хониши роҳнамо кор мебарад.
- ◆ Хонандагоне, ки малакаҳои хониш нишон медиҳанд: Муаллим донишҷӯёнро барои навиштани иншои мулоҳизакорӣ дар мавзӯи таҳқиқшаванда даъват мекунад.







## АДАБИЁТИ ИСТИФОДАШУДА

1. Children's Picture Books. The art of visual storytelling. Martin Salisbury, Morag style; Laurence King Publishing, 2015.
2. Literacy for the 21st Century. A Balanced Approach. Gail e. Tompkins, California State University, Fresno, Emerita, Pearsom, 2017.
3. Reconsidering read-aloud, Mary Lee Hahn.
4. Serravallo J., «Reading Strategies Book. Your Everything Guide to Developing Skilled Readers». Heinemann, Portsmouth, NH, 2015 г.
5. Strategies for Effective Balanced Literacy, Mary Jo Fresch, Shell Education, 2016
6. Аромштам М. Читать! - Минск: Дискурс, 2018.
7. Берджес Д. Обучение как приключение: как сделать уроки интересными и увлекательными. – М.: Издательство «Альпина Паблишер, 2017.
8. Буг Дж. Рожденный читать: как подружить ребенка с книгой. – М.: АНФ, 2015.
9. Гейман Н. Почему наше будущее зависит от библиотек, чтения и фантазии. URL:<http://god-literature.ru/>
10. Как писать крутые тексты. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2018.
11. Кузнецова Ю. Расчитайка. Как помочь ребенку полюбить чтение. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2018.
12. Лемов Д. Мастерство учителя. Проверенные методики выдающихся преподавателей. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2016.
13. Мангуэль А. История чтения. – Екатеринбург: Издательство «У-фактория», 2007.
14. Пеннак Д. Как роман. – М.: Издательство «Самокат», 2013.
15. Подъяпольская О.И. Комикс как средство обучения. – Международная конференция «Дистанционное обучение: взгляд из настоящего в будущее» – 1- 4 июля, 2015. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HlxWeMH1yso>
16. Райцес М. Читательский дневник. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2018.
17. Светловская Н., Пичеол Т.С. Детская литература в современной начальной школе. – М.: Юрайт, 2018.
18. Светловская Н.Н. Детская книга и детское чтение в современной начальной школе. — М.: Московский городской педагогический университет, 2011.— 232 с. Режим доступа: <http://www.iprbookshop.ru/26466.html>
19. Фостер Т. Искусство чтения. Как понимать книги. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2015.
20. Чамберс Э. Рассказы. Читаем, думаем, обсуждаем. – М.: Издательство «Самокат», 2016.



## ЗАХИРАҶОЕ, КИ БАРОИ ОМУЌЗГОР ТАВСИЯ МЕШАВАД

1. Albuquerque Public Schools. (n.d.). Children's literature with fine arts strategies. URL:<https://www.aps.edu/fine-arts/arts-related-literature/arts-related-childrens-literature>
2. Almerico, G. M. (2013). Linking children's literature with social studies in the elementary curriculum. *Journal of Instructional Pedagogies*, 1–13. URL:<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1097148.pdf>
3. America Reads at Bank Street College of Education. (n.d.). *Hints on how to read aloud to a group*. Reading Rockets. URL:<https://www.readingrockets.org/article/hints-how-read-aloud-group>
4. Crippen, M. (2012). The value of children's literature. *Oneota Reading Journal*. URL:<https://www.luther.edu/oneota-reading-journal/archive/2012/the-value-of-childrens-literature/>
5. Dickson, S. V., Simmons, D. C., & Kameenui, E. J. (1998). Text organization: Instructional and curricular: Basics and implications. In D. C. Simmons & E. J. Kameenui (Eds.), *What reading research tells us about children with diverse learning needs: Bases and basics* (pp. 279–294). Lawrence Erlbaum Associates.
6. Fadiman, C. (n.d.). *Children's literature*. Britannica. Retrieved from URL:<https://www.britannica.com/art/childrens-literature>
7. Fresch, M. J. (2016). *Strategies for effective balanced literacy*. Shell Education.
8. Glaister, B. (2012). Ten reasons for using children's literature across the curriculum. University of Lethbridge. URL:<https://www.uleth.ca/sites/default/files/integratingliteraturereasons.pdf>
9. Grant, M. (2017, November 2). *The difference between fiction and nonfiction*. Book Riot. <https://bookriot.com/2017/11/02/difference-between-fiction-and-nonfiction/>
10. Hammerberg, D. D. (2001). Reading and writing "hypertextually": Children's literature, technology, and early writing instruction. *Language Arts*, 78(3), 207–216. URL:[https://www.academia.edu/579125/Hammerberg\\_Hassett\\_D.\\_D.\\_2001\\_.Reading\\_and\\_writing\\_hypertextually\\_Children\\_s\\_literature\\_technology\\_and\\_early\\_writing\\_instruction.Language\\_Arts\\_78\\_3\\_207-216](https://www.academia.edu/579125/Hammerberg_Hassett_D._D._2001_.Reading_and_writing_hypertextually_Children_s_literature_technology_and_early_writing_instruction.Language_Arts_78_3_207-216)
11. Hellwig, S. J., Monroe, E. E., & Jacobs, J. S. (2000). Making informed choices: Selecting children's trade books for mathematics instruction. *Teaching Children Mathematics*, 7(3), 138–143.
12. Knight, R. (2017, June 5). The power of picture books in the primary classroom. University of Nottingham. URL:<https://blogs.nottingham.ac.uk/primaryeducationnetwork/2017/06/05/power-picture-books-primary-classroom/>
13. Mahzoon-Hagheghi, M., Yebra, R., Johnson, R. D., & Sohn, L. N. (2018). Fostering a greater understanding of science in the classroom through children's literature. *Texas Journal of Literacy Education*, 6(1), 41–50. URL:<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1183979.pdf>
14. Minardi, K. S. (1994). *Using children's literature: An approach to teaching reading*. UNF Graduate Theses and Dissertations. 84. <https://digitalcommons.unf.edu/etd/84>
15. Mullen, M., Ramers, L., Elia, S., Casey, S., & Wheaton, L. (2014). *AVID Excel volume 1: Academic language acquisition*. AVID Press.
16. Reading Is for Everyone. (n.d.). Fiction and nonfiction: A perfect pair! URL:[https://www.capstonepub.com/sites/reading\\_is\\_for\\_everyone/articles/pairingfictionnonfiction.html](https://www.capstonepub.com/sites/reading_is_for_everyone/articles/pairingfictionnonfiction.html)

17. Reading Rockets, Walker, R., & Salvadore, M. (2016). *How to choose read aloud books: Babies to third graders*. URL: <https://www.readingrockets.org/article/how-choose-read-aloud-books-babies-third-graders>
18. Sanders, J. (2014, November 12). *The importance of picture books for learning*. Whoos's Reading. URL: <http://blog.whoosreading.org/the-importance-of-picture-books-for-learning/>
19. This Reading Mama. (n.d.). *Books for building fluency with readers*. URL: <https://thisreadingmama.com/books-building-fluency/>
20. Tompkins, G. E. (2017). *Literacy for the 21st century: A balanced approach*. Pearson.
21. Tu, Wei. (1999). *Using literature to help children cope with problems*. ERIC Digest. URL: <https://www.ericdigests.org/2000-3/cope.htm>
22. USAID. (2019, February 12). *Time to Read project*. USAID. URL: <https://www.usaid.gov/kyrgyz-republic/fact-sheets/time-read-project>
23. Whitin, D. J., & Whitin, P. (2004). *New visions for linking literature and mathematics*. National Council of Teachers of English.
24. Аромштам М. *Читать! – Минск: Дискурс, 2018.*
25. Буг Дж. *Рожденный читать: как подружить ребенка с книгой. – М.: АНФ, 2015.*
26. Светловская Н., Пичеол Т. С. *Детская литература в современной начальной школе. – М.: Юрайт, 2018.*
27. Кузнецова Ю. *Расчитайка. Как помочь ребенку полюбить чтение. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2018.*
28. Лемов Д. *Мастерство учителя. Проверенные методики выдающихся преподавателей. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2016.*
29. Мангуэль А. *История чтения. – Екатеринбург: Издательство «У-фактория», 2007.*
30. Пеннак Д. *Как роман. – М.: Издательство «Самокат», 2013.*
31. Фостер Т. *Искусство чтения. Как понимать книги. – М.: Издательство «Манн, Иванов, Фербер», 2015.*
32. Чамберс Э. *Рассказы: читаем, думаем, обсуждаем. – М.: Издательство «Самокат», 2016.*



## ГЛОССАРИЙ

**Алифбо** – китобест, ки системаи аломатҳои алифбои фармоишӣ дар асоси алифбо барои таълими хондан ва навиштан мебошад. Мазмуни алифбо ба принсипи истифодаи аксенти семантикӣ ба маънои луғатии аломатҳои, ки садоҳои нутқро ифода мекунад, асос ёфтааст. Азёд кардани онҳо ва минбаъд ба ҳиҷоҳо ва калимаҳо пайваст кардани онҳо асоси азхудкунии луғат мебошад, ки омӯзиши забон аз он ҳамчун воситаи муҳимтарини шиноخت оғоз меёбад.

**Адабиёти бадеӣ** – Асарҳои адабӣ, ки одамон ва рӯйдодҳои ҳаёли ё тахайюлиро тасвир мекунад. Одатан қаҳрамон вучуд дорад, ҷое, ки воқеаҳо рух медиҳанд, мушкилоти ҳалшаванда, рӯйдодҳо ва ҳалли масъала.

**Адабиёти бачагона** адабиётест, ки бо назардошти ҷаҳонбинии кӯдакон ба кӯдакон равона карда мешавад. Жанрҳои гуногун (, афсонаҳо, ривоятҳо, ҳаёлот, реализм, насли таърихӣ, назм), намудҳо (тасвиршуда, кашидашуда ва ғ.) ва форматҳо (электронӣ, интерактивӣ, тактикӣ ва ғ.) мавҷуданд.

**Адабиёти илмӣ – маърифатӣ барои кӯдакон** - асарҳое, ки дар онҳо маълумот ба далелҳо асос ёфтааст. Вазифаи асосии чунин адабиётҳо тавсиф, иттилоот, тавзеҳ, бовар кунонидан ва дастур додан дар бораи ҷанбаҳои ҷаҳони воқеӣ мебошад. Дар чунин адабиёт падидаҳои муҳими илмӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ дар шакли дастрас шарҳ дода мешаванд. Ба ин гурӯҳ асарҳои адабӣ дар бораи илм, дастовардҳои илмӣ, дар бораи олимон, инчунин китобҳои ошпазӣ, ёддоштҳо, иншоҳо, энциклопедияҳо, луғатҳо, китобҳо оид ба биология, тиб, робототехника ва ғайра дохил мешаванд. Адабиёти илмӣ ва маърифатӣ дорои вазифаҳои таълимӣ, маърифатӣ, рушдбанда, иттилоотӣ ва тарбиявӣ буда, ба шиноختи воқеияти воқеии кӯдак мусоидат мекунад.

**Буквар** – китобест барои таълими савод. Буквар ба хонандагон кӯмак мекунад, ки а) ҳарфҳои ҷопӣ ва калон ва маънои садои онҳоро омӯзанд, б) якҷоя хондани ҳиҷоҳо ва калимаҳоро омӯхта, чизҳои хондашонро дуруст фаҳманд, в) матнҳои хурдро хонда ва фаҳмида тавонанд, г) содатарин калимаҳо ва ҷумлаҳоро навишта тавонанд.

**Виммелбух** (аз забони олмони *Wimmelbilderbuch* – "китоб бо тасвирҳои ларзишкор") китоби таълимии ба формати калонҳаҷм бо тасвирҳои равшан, муфассал ва максималӣ бойи визуалӣ мебошад. Китоби *wimmelbuch* ҳадди аққал матнро дар бар мегирад (ё умуман матн надорад), аммо нақшҳо пур аз ҷузъиёт ҳастанд ва дар назари аввал чунин китоб ба раҳи ҳаҷвӣ монанд аст. Ҳар як китоб персонажҳо дорад, ки бо онҳо дар тӯли рӯз, моҳ, сол воқеаҳои ҷолиб ва хандовар сурат мегиранд. Ин ба хонанда имконият медиҳад, ки ҳар дафъа расмҳоро ба тариқи нав "хонда" ва ҳикояҳои навро пешкаш кунад. Ҳадафи асосии ин гуна китоб ошноӣ бо ҷаҳони атроф, рушди сухан ва тахайюлот мебошад.

**Дафтарчаи эскиз (эскиз - эскиз, китоб - китоб)**. Ин як ҳуҷҷати эҷодист, ки ҳам маводи хаттӣ ва ҳам аёниро дар бар мегирад, супоришҳоро барои эскизҳо ё худ ба анҷом расониданро дар бар мегирад. Ин шакли китоб имкон медиҳад, ки дар

бораи раванди офариниш фикр кунед: таҳқиқот, ҳамлаи зеҳнӣ, таҷрибаҳо, санчиш, таҳлил ва равшан кардани қитъаи ҳикоя.

**Китоб** – асари хаттӣ ё чопӣ мебошад, ки аз саҳифаҳои часпонидашуда ё дар як тараф дӯхташуда ва бо ҳатмӣ басташуда иборат аст. Бо рушди технологияҳои иттилоотӣ китобҳои электронӣ паҳн мешаванд - нусхаҳои электронии китобҳои чопшуда, ки дар компютерҳо ё дастгоҳҳои махсус хонда мешаванд.

**Китоби электронӣ** формати китобест, ки дар он асарҳои адабӣ барои хондан дар дастгоҳҳои гуногуни электронӣ (смартфонҳо, планшетҳо, "хонандагон"), инчунин ҳуди дастгоҳ барои хондани китобҳои ин формат рақамӣ карда мешаванд. Версияҳои электронии китобҳо метавонанд дар форматҳои гуногун мавҷуд бошанд, ки барои барномаҳо ва гачетҳои гуногун мувофиқ бошанд. Маъруфтарин форматҳои китобҳои электронӣ EPUB, Fb2, Pdf, txt мебошанд.

**Комикс – (аз калимаи англисии comic - хандаовар)** силсилаи тасвирҳоест, ки дар онҳо ҳикоя карда мешавад, ин ҳикояест дар тасвирҳо. Комикс ду намуди санъат - адабиёт ва санъати тасвириро дар бар мегирад, ягонагии ҳикояҳо ва амали тасвириро ифода мекунад. Комиксҳо ҳатман матн надоранд, инчунин ҳаҷвҳои "гунг" бо сюжети интуитивӣ ҳастанд. Бештари вақт, сухани мустаким дар ҳаҷв бо истифодаи филактер (абр бо матн) - «хубобии калима», ки аз даҳони персонаж «берун» мешавад, интиқол дода мешавад. Суханони муаллиф одатан дар боло ё дар зери ҳаҷвҳои ҳаҷв ҷойгир карда мешаванд. Комикс метавонад ҳар гуна бошад ва дар жанри адабӣ ва дар сабки наққошӣ.

**Маводи хониши сатҳ ба сатҳ** – маводҳоест, ки дар асоси таснифи китобҳо аз рӯи сатҳи душворӣ сохта шудаанд: аз китобҳои одӣ, ки хонандаи нав хонда метавонад, то китобҳои мураккабтар ва дарозтареро, ки хонандаи аллакай пешрафта азхуд карда метавонад.

**Манга** (ҳаҷвҳои / комиксҳои чопонӣ) ин ҳикояҳо дар тасвирҳо бо матнҳои кӯтоҳ мебошанд, ки бо тасвирҳои рангоранг ва возеҳ ҳамроҳӣ карда мешаванд. Он аз ҳаҷвҳои анъанавӣ бо сабки графикӣ ва адабии худ фарқ мекунад. Ҳама нақшҳо дар манга сиёҳ ва сафед мебошанд, онҳо одатан аз рост ба чап хонда мешаванд, тамоми сюжет ва нақшаҳоро одатан як муаллиф таҳия мекунад.

**Маҳфилҳои адабӣ** – стратегияи омӯзишӣ мебошанд, ки дар он гурӯҳҳои хурди донишҷӯён як китобро интихоб мекунанд (он метавонад ҳикоя, шеър, мақола ё қисми матн бошад) барои хондан ва муҳокима кардан. Дар ин гурӯҳ, хонандагон дар муҳокимаи дарпешистода масъулият (нақш) -и гуногунро бар дӯш мегиранд. Ҳангоми хондани китоб, хонандагон дар бораи китоб қайдҳои худро ба нақши онҳо марбут мекунанд, пас тамоми гурӯҳ китоби хондашударо бо назардошти эродҳои ҳар як иштирокчӣ муҳокима мекунанд. Ҳар як гурӯҳи хурд метавонанд китобҳои гуногуни марбут ба мавзӯи мавриди омӯзишро мутолиа кунанд.

**Нашрҳои мусаввар** – китобе, ки дар он тасвирҳо матнро ҳамроҳӣ мекунанд, аммо тасвирҳо танҳо матнро тафсир мекунанд. Вазифаи онҳо мусоидат ба дарки матн ё баланд бардоштани таассуроти он мебошад. Мусаввар тасвирҳои шифоҳиро шакли намоён медиҳад, тасвири шифоҳиро бо ҷузъиёте илова мекунад, ки муаллифи матн дар он зикр намекунад, метавонад ба мо қаҳрамонро аз зовияи ғайричашмдошт нишон диҳад ё эҳсосоти худро дар мавриди бархӯрдҳои сюжет баён кунад. Аммо ӯ ҳеҷ гоҳ набояд бо муаллиф муноқиша кунад.

**Семинари Суқрот** як муҳокимаи расмӣ дар асоси матне мебошад, ки дар он роҳбар саволҳои кушод медиҳад. Дар ҷараёни муҳокима хонандагон шарҳҳои дигаронро бодикқат гӯш мекунанд, дар бораи матни хондашон аз ҷиҳати танқидӣ мулоҳиза меронанд ва фикрҳо ва посухҳои худро ба дигарон таҳия мекунанд.

**Фантастика** – (аз калимаи юнонии қадим *fanastiki* - санъати хаёлот, хаёлот) жанри бадеӣ мебошад, ки воқеаҳои воқеии воқеии воқеии моро дар бар мегирад. Дар ин асарҳо ғояҳо ва тасвирҳо бар ҷаҳони худмухтори бадеӣ, дар симои як аҷоиб ва ғайривоқеӣ сохта шудаанд. Фантастикаи фаннӣ аз тахайюл бо он фарқ мекунад, ки он ҳамчун падидаҳои ғайримуқаррарӣ на асроромез, балки илмӣ дорад (яъне ояндаи дури одамон, технологияҳои нав, соҳти нави иҷтимоӣ ва ғайра).

**Фэнтэзи** – (аз калимаи англисии *fantasy* - хаёл) - як жанри адабӣ, як навъ бадеӣ мебошад, ки аз мифологӣ, фолклор ва афсонаҳои ҳикоя истифода мекунад. Дар ин асарҳо амал дар ҷаҳони тахайюлии ба олами воқеӣ наздик сурат мегирад. Дар чунин ҷаҳониён мавҷудияти ҷодугарӣ, худоён, махлуқоти асотирӣ (аждаҳо, элфҳо, гномҳо, троллҳо, шабаҳо ва ҳама ашхоси афсонавӣ) воқеӣ буда метавонанд.

**Харитаи менталӣ** – барои тасаввур кардани ҷараёни табиӣи фикрҳо аз як ғояи марказӣ мебошад. Ин як усули визуализатсияи оддӣ ва самараноки тафаккур аст. Он барои эҷод, таҳия ва таҳлили ғояҳо истифода мешавад.



## ЗАМИМА

### Нақшаи ҳаракатҳо

Дар охири омӯзиш хеле муҳим аст, ки ҳар як иштирокчӣ нақшаи амалҳои минбаъдаи худро тартиб диҳад, то дониш ва малакаҳои дар тренинг андӯхтаҳо дар амалияи омӯзгории худ татбиқ намояд. Ин нақша ду нусха тартиб дода шудааст. Иштирокчӣ як нусхаро нигоҳ медорад ва дигарашро ба мураббии худ месупорад. Нақшаи мазкур ҳам барои иштирокчӣ ва ҳам тренер муҳим аст, зеро мураббӣ як навъ фикру мулоҳизаҳоро дар бораи он, ки иштирокчӣ воқеан дар тренинг чиро омӯхтааст, қабул мекунад, дар ҳоле ки иштирокчӣ имконият дорад дар бораи инъикосшуда омӯзиш ва нақшаи чорабиниҳо оид ба татбиқ, такмил ва мустаҳкам намудани таҷрибаи андӯхтааш. Гузашта аз ин, нақшаи мазкур ба иштирокчӣ дастгирии минбаъдаи мураббиро ҳангоми ташриф ба мактаб фароҳам меорад.

**Қадами 1:** Ҳал, ки намоед шумо бояд дар айни замон чӣ кор кунед.

Як идеяи навро, ки аз тренинг гирифтаед, номбар кунед ва акнун шумо метавонед онро ба осонӣ ба кор баред:
Кай шумо ин идеяро ба таълимоти худ дохил карда метавонед?
Ҳангоми татбиқи ин идея шумо чиро меомӯзонед?
Ба фикри шумо, ин чӣ гуна ба хонандагон шумо кумак мекунад?

**Қадами 2:** Нақшаи татбиқи стратегияи нави худро дар давоми ду моҳи оянда тартиб диҳед.

Як стратегияро номбар кунед, ки шумо дар тӯли ду моҳи оянда дар амалияи худ истифода хоҳед кард.
Мавзӯ ва он чиро, ки шумо таълим медиҳед, номбар кунед:
Санае, ки шумо шурӯъ мекунад:
Муайян кунед, ки чӣ гуна ин стратегия ба хонандагони шумо кумак мекунад:
Манбаъҳо ва маводҳое, ки ба шумо лозиманд:

Дастгирие, ки (агар лозим бошад) ба шумо лозим аст:

**Қадами 3:** Стратегияи нави истифодашударо арзёбӣ кунед.

Чӣ гуна ин стратегия ба хонандагони шумо кумак кард?
--

Шумо чӣ кор кардед?
---------------------

Шумо чӣ гуна мушкилот доштед?
-------------------------------

Шумо дафъаи оянда чӣ гуна рафтор мекардед?
--

**Қадами 4:** Тасмим гиред, ки баъд чӣ кор хоҳед кард.

Дафъаи дигар шумо кадом стратегияро истифода кардан мехоҳед?
--



